



ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК

СЛУЖБЕНИ ЛИСТ

МИНИСТАРСТВА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

ГОД. XXXI

АПРИЛ 1910

БРОЈ 4

СЛУЖБЕНИ ДЕО

МИ

П Е Т А Р I

по милости Божјој и вољи народној

Краљ Србије

ПРОГЛАШУЈЕМО И ОБЈАВЉУЈЕМО СВИМА И СВАКОМЕ, ДА ЈЕ НАРОДНА СКУПШТИНА, САЗВАНА У РЕДОВАН САЗИВ ЗА 1909 ГОДИНУ, НА LXVIII САСТАНКУ, 26 ЈАНУАРА 1910 ГОДИНЕ, РЕШИЛА, И ДА СМО МИ ПОТВРДИЛИ И ПОТВРЂУЈЕМО:

ЗАКОН

О

УСТАНОВЉЕЊУ МУШКЕ УЧИТЕЉСКЕ ШКОЛЕ У НЕГОТИНУ

Члан 1.

Овлашћује се Министар просвете и црквених послова да још ове године отвори у Неготину Мушку Учитељску Школу.

Члан 2.

Ова ће се школа издржавати из буџета Министарства Просвете и Црквених Послова.

Члан 3.

Потребно земљиште за ову школу и школску башту даје општина, а потребне зграде за ову школу подићи ће се и одржавати о трошку округа крајинског.

Члан 4.

У I разред ове школе примаће се ученици по одредби чл. 6 закона о изменама и допунама закона о уређењу Учитељске Школе од 10 маја 1902 г.

Члан 5.

Учење у овој школи траје четири године по наставном плану који пропише Министар просвете и црквених послова по саслушању Главног Просветног Савета.

Члан 6.

Док не буде могућности да се ова школа уреди интернатеки ученици ове школе становаће и храниће се ван завода по правилима која пропише Министар просвете и црквених послова.

Члан 7.

За све што овим законом није предвиђено важе одредбе закона о устројству Учитељске Школе од 5 октобра 1870 године са свима додњим изменама и допунама.

Члан 8.

Министар просвете и црквених послова овлашћен је да пропише и сва правила за уређење и напредовање ове школе.

Члан 9.

Овај предлог постаје закон кад га Народна Скупштина усвоји и Краљ потврди, а важи пошто се обнародује у Српским Новинама.

Препоручујемо Нашем Министру просвете и црквених послова да овај закон обнародује, а свима нашим министрима да се о извршењу његову старају, властима пак заповедамо да по њему поступају, а свима и свакоме да му се покоравају.

5 фебруара 1910 г.
у Београду.

(М. П.)

Видео и ставио државни печат
чувар државног печата,
Министар правде,

К. Л. Тимотијевић С. Р.

П Е Т А Р С. Р.

Председник
Министарског Савета,
Ник. П. Пашић С. Р.

Министар
иностранних дела,

Др. М. Ђ. Миловановић С. Р.

Министар финансија,
Стој. М. Протић С. Р.

Министар
просвете и црквених послова,
Ј. М. Жујовић С. Р.

Министар правде,
К. Л. Тимотијевић С. Р.

Министар
народне привреде,
Ј. М. Продановић С. Р.

Министар
унутрашњих дела,

Љ. Јовановић С. Р.

Министар војни,
генералштабни пуковник,

М. Мариновић С. Р.

Министар грађевина,
В. Н. Вуловић С. Р.



WWW.UNIB

УКАЗИ ЊЕГОВОГА ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА СРБИЈЕ ПЕТРА I

II

УКАЗИ ЊЕГОВОГА КРАЉЕВСКОГ ВИСОЧАНСТВА АЛЕКСАНДРА НАСЛЕДНИКА ПРЕСТОЛА, У ИМЕ Њ. В. КРАЉА

ОДЛИКОВАЊА

Указом Његовога Величанства Краља Србије Петра I, од 25 фебруара о. г., а на предлог Министра просвете и црквених послова, одликован је:

Орденом Белог Орла трећег степена
др. Владан Ђорђевић, академик и књижевник.

УНИВЕРЗИТЕТ

ПОСТАВЉЕЊА

Указом од 18 марта о. г., на предлог Министра просвете и црквених послова, постављени су:

*за сталне доценте у Универзитету
у филозофском факултету*

за Немачки језик и Књижевност др. Милан Ђурчин, приврмени доцент;

у техничком факултету:

за Машинске елементе и Грађење машина Димитрије Кладис, дипломирани машински инжењер;

за Електротехнику Драгомир Јовановић, дипломирани инжењер Електротехнике.

ГЛАВНИ ПРОСВЕТНИ САВЕТ

Указом од 14 марта о. г., на предлог Министра просвете и црквених послова, а на основи чл. 7 закона о уређењу Главног Просветног Савета, постављен је:

за редовног члана Главног Просветног Савета за школску 1909 — 1910 г. др. Миливоје Н. Јовановић, професор друге београдске гимназије, вршилац дужности школског надзорника за град Београд.

СТРУЧНЕ ШКОЛЕ

ПОСТАВЉЕЊА

Указом од 12 марта ове год., на предлог Министра просвете и црквених послова, постављен је за економа треће класе у Богословији Св. Саве Живан Маџаревић, учитељ исте школе.

Указом од 14 марта ове год., на предлог Министра просвете и црквених послова, постављен је за суплента Учитељске Школе у Алексинцу Петар Поповић, свршени ученик филозофског факултета.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

СРЕДЊЕ ШКОЛЕ

ПОСТАВЉЕЊЕ

Указом од 14 марта ове год., на предлог Министра просвете и црквених послова, постављен је за суплента нишке гимназије Милан Радојичић, пређ. супленат.

ОТПУШТЕН

Указом од 10 фебруара о. г., на предлог Министра просвете и црквених послова, а по саслушању Министарског Савета, решено је: да се Ђира Милић, професор ужичке гимназије, у интересу државне службе, а на основу § 76 закона о чиновницима грађанског реда, отпусти из државне службе.

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА

ПОСТАВЉЕЊЕ

Указом од 12 марта о. г., на предлог Министра просвете и црквених послова, постављен је:

за магационара књига и монополисане хартије Војислав В. Грујић, пређашњи помоћник благајника прве класе и вршилац дужности окр. благајника, са годишњом платом од 2500 динара.

ДУХОВНИ СУДОВИ

ПОСТАВЉЕЊА

Указом, на предлог Министра просвете и црквених послова, постављени су:

у духовном суду епархије нишке:

за председника протојереј Светозар Антонијевић, намесник сврљшки, 10 фебруара о. г.;

у духовном суду епархије тимочке:

за секретара I класе јереј Велимир Антонијевић, парох грђански;

у духовном суду епархије нишке:

за писара III класе Милан Ђ. Гачић, практикант духовног суда епархије шабачке;

у духовном суду епархије жичке:

за писара III класе Владимир Петронијевић, ђакон ужичке цркве, — 12 марта о. г.

ПРЕМЕШТАЈ

Указом од 5 фебруара о. г., на предлог Министра просвете и црквених послова, постављен је:

у духовном суду епархије нишке:

за секретара друге класе др. Милан Г. Петровић, секретар исте класе духовног суда епархије тимочке, по молби.



УВАЖЕНЕ ОСТАВКЕ

Указом, на предлог Министра просвете и црквених послова, решено је:

да се протођакону Гаврилу Милошевићу, секретару друге класе духовног суда епархије нишке, уважи оставка коју је поднео на државну службу;

да се ђакону Радисаву Н. Крупжевићу, писару друге класе духовног суда епархије шабачке, уважи оставка, коју је поднео на државну службу, — 5 фебруара о. г.;

да се јереју Милану П. Ђорђевићу, писару треће класе духовног суда епархије нишке, уважи оставка, коју је поднео на државну службу, — 19 фебруара о. г.;

да се ђакону Радомиру Вукомановићу, писару треће класе духовног суда епархије жичке, уважи оставка, коју је поднео на државну службу, — 24 фебруара о. г.

ПРИВАТНЕ СРЕДЊЕ ШКОЛЕ

Указом од 12 марта о. г., на предлог Министра просвете и црквених послова, а по саслушању Министарског Савета, решено је:

„Одобрава се округу топличком, да на основи чл. 7 закона о средњим школама, од 1 јануара ове године издржава о свом трошку непотпуну четвороразредну средњу школу у Прокупљу, коју је према указу од 9 септембра 1908 год. отворио и до сада издржавао г. Зарија Хаџи—Арсин, пензионар, чије власништво престаје.“

НАРОДНЕ НОВИНЕ

Указом од 14 фебруара о. г. одобрено је решење Народне Скупштине, сазване у редован сазив за 1 октобар 1909 године, од 21 јануара 1910 године, на LXIV састанку, које гласи:

„За поштанске трошкове: аманетне пакетеке пошиљке као и преписку имају се годишње уносити у буџет Министарства Просвете потребне суме и годишње исплаћивати догле редакцији „Народних Новина“ на име државне помоћи, све док се ове новине уређују у духу народног просвећивања, као што је случај данас“.

ПРЕТПИСИ МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

УНИВЕРЗИТЕТ

Министар просвете и црквених послова одобрио је одлуку Савета техничког факултета о избору Владимира Митровића, вишег инжењера, за хонорарног наставника хидротехнике, — 26 марта о. г. ПБр. 4337.

СТРУЧНЕ ШКОЛЕ

Младен Вукићевић, ђакон, постављен за хонорарног наставника црквенога певања у Мушкој Учитељској Школи у Јагодини, 8 фебруара о. г. ПБр. 1992.

СРЕДЊЕ ШКОЛЕ

УВАЖЕНЕ ОСТАВКЕ

Радивоју Ристићу, учитељу гимнастике у пожаревачкој гимназији, уважена оставка 29 јануара о. г. ПБр. 1431;

Жану Гијерлију, привременом учитељу језика у зајечарској гимназији, 29 марта о. г. ПБр. 4737.

ПРИВАТНЕ СРЕДЊЕ ШКОЛЕ

Избор Јанићија Поповића, професора гимназије у пензији, за професора и директора приватне гимназије у Књажевцу потврдио је Министар просвете и црквених послова одлуком од 3 фебруара о. г. ПБр. 1672.

НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ

ПОСТАВЉЕЊА

Министар просвете и црквених послова поставио је за вршиоца дужности позоришног управника Милорада Гавриловића, сталног члана Народног позоришта, — 31 марта о. г. ПБр. 4880;

за вршиоца дужности драматурга Драгутина Костића, професора II београдске гимназије;

за чланове књижевно-уметничког одбора Драгутина Ј. Илића, књижевника, др. Михаила Р. Поповића, помоћника библиотекара Народне Библиотеке, Јеремију Живановића, професора II београдске гимназије, и Милутина Чекића, новинара, — 2 априла о. г. ПБр. 5030.

УВАЖЕНЕ ОСТАВКЕ

Министар просвете и црквених послова уважио је оставку Милану Гролу, вршиоцу дужности управника Народног Позоришта, 31 марта о. г. ПБр. 4890; члановима књижевно-уметничког одбора др. Јовану Скерлићу, Драгомиру Јанковићу и Ст. Мокравцу, 2 априла о. г. ПБр. 5030.

ОСНОВНЕ ШКОЛЕ

ПОСТАВЉЕЊА

Претписима Министра просвете и цркв. послова постављени су:

У Београду: за заступницу у Палилули (да заступа Стојку Ивковићу, учитељицу, која је на одсуству) Зорка Герзићка, пређ. учитељица, 4 фебр. о. г. ПБр. 1684; Лепосава Красићка, учитељица на расположењу, да ради на Теразијама (у одељењу учитељице Ружице Протићке, која је болесна), 4 марта о. г. ПБр. 3512; за заступницу на Савинцу (да заступа болесну учитељицу Вукосаву Нинићеву) Милица Митровићева, пређ. учитељица, 9 марта о. г. ПБр. 1709.

У београдском округу: за вршиоца учитељске дужности у Медошевцу Љубомир Рамадановић, пензионар, 23 фебр. о. г. ПБр. 2966.

У ваљевском округу: за учитељског заступника у Миличници (да заступа учитељицу на одсуству Даницу Татићку) Милутин Новаковић,

преф. техничар. 3 фебр. о. г. ПБр. 1425; за врш. учитељ. дужности у Стублинама Велибор Борисављевић, свршени правник, 3 фебруара о. г. ПБр. 1251.

У *врањском округу*: за привремену учитељицу у Медвеђи Параскева Гардићка, вршител. учитељ. дужности у истом месту, 1 марта о. г. ПБр. 3233.

У *крагујевачком округу*: за учитеља у Шаторњи Драгутин Прокић, преф. учитељ, 5 фебруара о. г. ПБр. 1793.

У *крајинском округу*: за врш. учит. дужн. у Рудној Глави Јордан Милетић, свешт., 3 фебр. о. г. ПБр. 865; за привремену учитељицу у Штубику Марија Петровићка, преф. учитељ., 1 марта о. г. ПБр. 3274; за врш. учитељ. дужн. у Рткову Сава Илић. свешт., 1 марта о. г. ПБр. 3275; за учитељицу у Мајдан-Пеку Даница Чајкановићева, свр. учен. Учит. Школе, 3 марта о. г. ПБр. 3101.

У *крушевачком округу*: за учитеља у Мачковцу Милан Радојичић, преф. учитељ, 5 фебр. о. г. ПБр. 1791; за учитеља у Доброљупцима Милан Петровић, преф. учитељ, 11 марта о. г. ПБр. 3761.

У *моравском округу*: за врш. учит. дужн. у Рођењу Драгутин Милић, учитељ. приправник, 22 марта о. г. ПБр. 4440.

У *нишком округу*: за учитеља у Доњој Трнави Милсрад Марковић, преф. учит., 5 фебр. о. г. ПБр. 1845; за учитеља у Тешици Милун Ивковић, преф. учит., 11 фебр. о. г. ПБр. 2076; за заступника у Јошаници (да заступа учитељ. на одсуству Станију Пауновићку) Душан А. Јовановић, поштан. приправник, 3 марта о. г. ПБр. 3341.

У *широтском округу*: за врш. учит. дужн. у Мокрој Јеврем Јончић, преф. ученик Учит. Школе, 5 фебр. о. г. ПБр. 1820; за учитеља у Горчинцу Чедомир Поповић, сврш. ученик Учит. Шк., 17 фебр. о. г. ПБр. 2638; за врш. учит. дужн. у Богдановцу Душан Јовановић, пређашњи правник, 23 фебр. о. г. ПБр. 2973; за врш. учит. дужн. у Горњој Глави Тихомир Маринковић, свр. правник, 1 марта о. г. ПБр. 3285; за врш. учит. дужн. у Балтабериловцу Милан Панић, свештеник, 16 марта о. г. ПБр. 4018; за учитељицу у Бабушници Драгиња Божићева, вршител. учитељ. дужн. у истом месту, 16 марта о. г. ПБр. 4076; за учитељицу у Јаловик-Извору Драга Манок, заступница у Цироту, 21 марта о. г. ПБр. 4367.

У *иодринском округу*: за врш. учит. дужн. у Царини Живојин Војиновић, свршени филозоф, 3 фебр. о. г. ПБр. 1125; за врш. учит. дужн. у Цуљковићу Војидар Мокрањац, преф. правник, 19 марта о. г. ПБр. 4286.

У *пожаревачком округу*: за учитељицу у Манастирици Василија Цветановићка, вршит. учит. дужн. у истом месту, 1 фебр. о. г. ПБр. 1497; за приврем. учитеља у Чешљевој Вари Данило Поповић, свештеник, вршилац учитељ. дужн. у истом месту, 21 фебр. о. г. ПБр. 2652; за вршит. учит. дужн. у Дубокој Јелена Томашевићева, сврш. ванредна ученица филозоф. факултета, 3 марта о. г. ПБр. 2952; за врш. учит. дужн. у Малом Градишту Настас Протић, свештеник, 9 марта о. г. ПБр. 3464.

У *рудничком округу*: за учитеља у Белом Пољу (Врбави) Александар Кишпатић, свршени ученик Учитељске Школе, 11 фебр. о. г. ПБр.

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

2212; за учитељског заступника у Остри (да заступа Бранислава Обрадовића, вршиоца дужн. школ. надзорника) Томица Брацановић, свршени ученик руске црквено-учитељске школе, 13 марта о. г. ПБр. 3938.

У *смедеревском округу*: за врш. учитељ. дужн. у Ковачевцу Светозар Јевтић, свештеник, 3 фебр. о. г. ПБр. 21288; за врш. учитељ. дужн. у Ракињу Алекса Јовичић, преф. учитељ, 9 фебр. о. г. ПБр. 2071; за врш. учитељ. дужн. у Лозовику Милија Ђурић, преф. ученик Универзитета, 16 фебр. о. г. ПБр. 22597; за приврем. учитељицу у Коларима Софија Беласовићева, свр. учен. Учит. Школе, 5 марта о. г. ПБр. 3284; за врш. учитељ. дужн. у Суводолу Душан М. Поповић, пређашњи филозоф, 8 марта о. г. ПБр. 3684; за учитељ. заступницу у Вел. Орашју (да заступа болесну учитељицу Славку Стојановићеву) Радојка Кондићева, сврш. учен. В. Жен. Школе, 1. априла о. г. ПБр. 4542.

У *тимочком округу*: за приврем. учитељицу у Оснићу Милица Павловићка, свр. учен. В. Жен. Шк., 3 фебр. о. г. ПБр. 12024; за учитеља у Метовници Јован Живковић, преф. учит., 6 фебр. о. г. ПБр. 1855; за учитељицу у Брестовцу Милица Петровићка, врш. учит. дужн. у истом месту, 20 фебр. о. г. ПБр. 2635; за привремену учитељицу у Брестовцу Вера Продановићка, вршит. учит. дужн. у истом месту, 8 марта о. г. 3596.; за приврем. учитеља у Оснићу Љубомир Ђорђевић, врш. учитељ. дужн. у истом месту, 5 априла о. г. ПБр. 5077.

У *ужичком округу*: за учитеља у Пилицы Миливој Марић, преф. учитељ, 3 фебр. о. г. ПБр. 1647.

У *чачанском округу*: за врш. учитељ. дужн. у Ковиљу Радивој Пешић, свештеник, 3 фебр. о. г. ПБр. 17477.

ПРЕМЕШТАЈ

Александар Кишпатић, учитељ на расположењу у Белом Пољу (Врбава), округа рудничког, премештен, по службеној потреби, на основу чл. 34 зак. о народним школама, у Граб, округа чачанског, претписом од 8 марта о. г. ПБр. 3732.

УВАЖЕНЕ ОСТАВКЕ

Одлукама Министра просвете и црквених послова уважене су оставке:

Михаилу Михаиловићу, приврем. учитељу у Вуковцу, окр. пожарачког, 8 фебр. о. г. ПБр. 1967.

Милици В. Равничанина, учитељици у Житорађи, окр. топличког, 11 марта о. г. ПБр. 3806.

Милици Петровићки, учитељици у Брестовцу, окр. тимочког, 19 марта о. г. ПБр. 4238.

Полихрону Николићу, свештенику, учитељу у Мал. Моштаници, окр. београдског, 30 марта о. г. ПБр. 4837.

РАЗРЕШЕЊА

Претписима Министра просвете и црквених послова разрешени су од учитељ. дужности:

Дмитрије Кретић, вршилац учитељ. дужн. у Богдановцу, округа пиротског, 1 фебр. о. г. ПБр. 1250; Милош В. Поповић, вршил. учит. дужн. у Доброљунцима, окр. крушевачког, 2 фебр. о. г. ПБр. 1424;

Милан Клежевић, свештеник, вршил. учит. дужн. у Горњацима, окр. крајинског, 3 фебр. о. г. ПБр. 1543; Сима Грујић, приврем. учитељ у Мочиоцима, окр. ужичког, 5 фебр. о. г. ПБр. 1841; Милија Вуковић, вршил. учит. дужн. у Сијарини, окр. врањског, 10 фебр. о. г. ПБр. 2013; Теодора Гудуња, вршит. учит. дужн. у Грабовици, окр. крајинског, 23 фебр. о. г. ПБр. 3058; Божидар Обрадовић, вршилац учит. дужн. у Љубињу, окр. пожаревачког, 25 фебр. о. г. ПБр. 3007; Коста Стевановић, свештеник, врш. учит. дужн. у Кални, окр. врањског, 17 фебр. о. г. ПБр. 2660; Душан Ивановић, врш. учит. дужн. у Малом Градишту, окр. пожаревачког, 25 фебр. о. г. ПБр. 3010; Милан Панић, свештеник, врш. учит. дужн. у Балтабериловцу, окр. пиротског, 9 марта о. г. ПБр. 3544; Милутин Радловић, учитељ. заступник у Нишу, 16 марта о. г. ПБр. 4079; Андра Божић, свештеник, вршил. учит. дужн. у Роћевцу, окр. моравског, 22 марта о. г. ПБр. 4210; Богољуб Поповић, учитељ у Табановцу, окр. пожаревачког, 22 марта о. г. ПБр. 4417; Божидар Спасић, свештеник, вршилац учитељске дужности у Драгову, окр. моравског, 27 марта о. г. ПБр. 4797.; Данило Поповић, свештеник, прив. учит. у Чешљевој Бари, окр. пожаревачког, 30 марта о. г. ПБр. 4737; Душан Јовановић, врш. учит. дужн. у Богдановцу, окр. пиротског, 30 марта о. г. ПБр. 4844.

ОТПУШТЕНА

Одлуком Министра просвете и црквеник послова од 18 марта о. г. ПБр. 4235 отпуштена је Љубица Јакшићева, учитељица у Горњој Буковици, окр. подринског, с тим, да јој се издаје на име издржавања 30% од њене плате, по чл. 33 зак. о народним школама.

УПРАЖЊЕНА МЕСТА

Одлукама Министра просвете и црквених послова оглашена су места за упражњена:

Софији Беласовићевој, учитељици у Рибарима, окр. подринског, 19 фебр. о. г. ПБр. 2808; Христини Миловановићки, учитељици у Кобиљу, окр. пожаревачког, 27 фебр. о. г. ПБр. 3004; Ристи Михаиловићу, приврем. учитељу у Студеници, окр. чачанског, 4 марта о. г. ПБр. 3414; Наталији Петровићки, учитељици у Јаловик—Извору, окр. пиротског, 13 марта о. г. ПБр. 3865.

УМРЛИ

Никола Поповић, професор крагујевачке гимназије, умро 1 фебруара о. г. у Доњој Црнући, окр. рудничког.

Маринко Михаиловић, учитељ основне школе у Орашцу, округа ваљевског, умро 1 фебруара о. г.

Десанка Марковићка, учитељица у Коларима, окр. смедеревског, умрла 2 марта о. г.

Паута Стевчиновић, учитељ у пензији у Београду, умро 21 марта о. г.

ОТВОРЕНЕ ОСНОВНЕ ШКОЛЕ:

Одлукама Министра просвете и црквених послова отворене су основне школе у:

Грабу, окр. чачанског, (поново) 8 јануара о. г. ПБр. 211.

Медошевцу, окр. београдског, 5 фебруара о. г. ПБр. 1784.

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

Горњој Глами, окр. пиротског, 16 фебруара о. г. ПБр. 20743.
 Малошишту, окр. нишког, (поново) 10 марта о. г. ПБр. 3764.
 Гаглову, окр. крушевачког, 12 марта о. г. ПБр. 3854.
 Грачаници, окр. подринског, 12 марта о. г. ПБр. 3901.

ЗАТВОРЕНА ОСНОВНА ШКОЛА :

У Белом Пољу (Врбави), окр. рудничког, 8 марта о. г. ПБр. 3466.

РАСПИСИ МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

Свима школским надзорницима

Из извештаја неких школских надзорника и управитеља сазнао сам, да се између председника школских одбора и управитеља школа дешавају несугласице и омањи спорови око тога ко треба да отвара званичне пошиљке упућене школском одбору.

Да би се те несугласице сузбиле, и да би у поменутом питању било једногласног поступања у свима школама, наређујем: да све званичне пошиљке, адресоване *школском одбору*, прима управитељ школски као пословођа школског одбора, јер је једино он законом позван да води сву администрацију и да за њу одговара.

Пошиљке упућене изреком председнику школског одбора отвараће сам председник, који је дужан да их одмах предаје управитељу на даљи рад.

Управитељи ће такође сваки примљени акт заводити у деловодник и о предметима који се тичу школског одбора на првој седници реферисати школском одбору, а хитније предмете одмах саопштавати председнику школског одбора на даљи рад.

Ову ћете наредбу саопштити свима месним школским одборима.

ПБр. 2122

1 фебруара 1910 год.
у Београду.

Министар
просвете и црквених послова
Ј. М. Жујовић с. р.

Свима школским надзорницима

Неки књижари жале се Министарству да има учитеља који воде трговину по школама са књижарским материјалом на тај начин, што све школске и ђачке потребе кунују у већим књижарским радњама са извесним процентом, па их препродају својим ученицима: монополисане по одређену цену а немонополисане са 50% скупље, чиме је опстанак мањих књижарских радња изложен опасности.

Ако би у Вашој школској области наишли на учитеље који воде књижарску трговину, наредите им, да то више не чине, иначе ће искусити све законске последице.

ПБр. 2123
9 фебруара 1910 год.
у Београду.

Министар
просвете и црквених послова
Ј. М. Жујовић с. р.

Свима просветним и црквеним властима и свима школским надзорницима

На молбу г. Игњата Даничића, књижара из Београда, господин Министар просвете и цркв. послова, одлуком својом од 10 овог месеца ПБр. 1751, одобрио је да се од њега могу набављати слике Његовог Височанства Престолонаследника Александра.

Цена је: неурамљеној слици комад 2.00 динара а урамљеној 10 динара.

О овоме се извештавате ради знања и управљања.

ПБр. 1751
10 фебруара 1910 год.
у Београду.

По наредби
Министра просвете и цркв. послова
начелник,

Милив. Ј. Поповић

Свима председницима окр. школских одбора

Обавеза основнога школовања не изводи се довољно брзо не само због недостатка наставника, већ и због оскудице у школским зградама.

Недостатак наставника попуњаваће се од сада нешто брже отварањем још једне учитељске школе, која је ове године узаконена, а и вероватним проширењем садашњих учитељских школа. Сем тога, овој ће се оскудици моћи доскочити и увођењем полудневне или наизменичне наставе, где за то буде потребе и могућности. Министарство Просвете постарало се, дакле, и стараће се и даље, да се што пре дође до онога броја спремних наставника, који је потребан за извођење општег основног школовања народнога подмлатка.

Овим расписом обраћам Вашу пажњу на потребу подизања добрих школских зграда и на потребу умножења школа деобом оних школских општина чији је круг тако велики да се врло многа деца не могу у школу примити и да је школа ђацима врло удаљена. У првом реду изволите се постарати да се добре школске зграде предузму подизати у местима у којима су школе биле затворене па привремено отворене, пошто су њихове општине изјавиле да ће још ове године подићи нове прописне зграде за школу. Почем се у таквим школама нити може ра-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

www.unibooks.rs

Дети без штете по здравље ђака и наставника, нити оне могу при-
мати сву децу која су дужна да походе школу. — то ће се свака
таква школа дефинитивно затворити, ако општина нову школу не
почне градити већ почетком априла месеца ове године. Наставници
таквих школа преместиће се у друге школе, а за та се места неће
стечај ни објављивати докле нове добре зграде не буду готове.

С тога ћете ми до 30 марта ове године послати списак оних
школа у Вашој области које су само привремено отворене, или се
иначе затворити морају, са назначењем општина у којима ће се нове
школске зграде летос градити, а у којима не.

Да би се пак сиромашним општинама олакшало подизање школских
зграда, које не треба да осетно оптерећава слабу финансијску снагу
нарочито сеоских општина, налазим се побуђен учинити Вам ове
напомене и овлашћења.

Ма да су и школске зграде најбоље када су саграђене од нај-
чвршћег градива, — друготрајне и потребу могу задовољити и оне, које
се подижу и од мање чврстог градива (као што су ћернич, чатма,
бондрук, набој), само ако је ово свако у свом роду потпуно солидно
израђено. Па како и правила о грађењу школа (чл. 4) допуштају да
се „у сиромашним општинама могу градити школске зграде по уоби-
чајеном месном начину,“ то ћете грађевинскоме одељењу окружног
начелства препоручити да при изради планова и предрачуна што више
употребљавају оне месне начине, којима се долази до јевтинијих а добрих
зграда.

Упростити ваља све што се то може без штете за чврстину из-
раде. Тако на пример, и на зиданим зградама не морају се стреје под-
зиђивати и малтерисати, нити лежећи олуци на њима укивати, јер су
оне не само много скупе, већ се обично много више кваре по стреје
од напуштенога крова на роговима са viseћим олуцима за кишницу.
Треба избегавати све скупе и издишне украсе; они би се зар могли
употребити онде где се налази такво изобиље средстава да се може
помишљати и на задовољење осећања лепоте. Главна је потреба да
учионице буду светле и простране. При одредби њихове величине
треба узети у рачун не само садашњи број ђака већ и могућни при-
раштај за дужи низ година. Као нормална има се сматрати учионица
за 70 ђака.

У интересу бржег и јевтинијег подизања школе и учитељских
станава, а на основу члана 15 закона о народним школама, одобравам
општинама да их у сопственој режији могу подизати.

Изводите, господине председниче, ово саопштити како општи-
нама, које треба да подигну нове школске зграде, тако и свима чла-
новима окружног школског одбора, на чију ћете равносну сарадњу у
у извршењу овога задатка с правом моћи апеловати.

ПБр. 2890
23 фебруара 1910 год.
у Београду.

Министар
просвете и црквених послова

J. M. Жујовић

**Свима просветним и црквеним надлештвима**

Министарства и друга надлештва често се обраћају Министарству Финансија са питањем: могу ли се уложне књижице, гарантна писма и акције овдашњих новчаних завода примати у кауцију при државним лицитацијама.

Поводом тога господин Министар Финансија нашао је за потребно да 24 овог месеца ДБр. 1773 да ово објашњење:

„Пошто о кауцијама при државним лицитацијама нема никаквих нарочитих законских прописа, осем у закону о набавкама војних потреба, то се у будуће прописи овога закона имају примењивати и при лицитацијама код осталих државних надлештава, док не буде ступио у живот закон о државном рачуноводству, у коме је предвиђено шта се у кауцију може полагати. Све дотле пак кауција, сходно чл. 19 закона о набавкама војних потреба, може бити:

- 1) У готовом новцу,
- 2) У српским државним гарантованим хартијама по номиналној вредности,
- 3) У акцијама Народне Банке и Извозне Банке, по курсу или њиховом гарантном писму са означеном вредношћу,
- 4) У založницама Управе Фондова и у неисплаћеним државним рачунима по номиналној вредности,
- 5) У акцијама Српског Бродарског Друштва у $\frac{3}{4}$ њихове номиналне вредности,
- 6) У акцијама, удеоницама приватних српских новчаних завода у $\frac{2}{3}$ њихове вредности према курсу који постоји у то време за њих“.

По наредби господина Министра просвете и црквених послова од 31 овог месеца ПБр. 4841 о овоме се извештавате ради знања и управљања.

ПБр. 4841
31 марта 1910 год.
у Београду.

Начелник
Министарства Просвете и Цркв. Послова,
Милив. Ј. Поповић с. р.

Свима средњим и стручним школама

Председник Главне Контроле саопштио ми је 30 прошлог месеца Бр. 423 решење опште седнице Главне Контроле од 6 марта 1910 год. Бр. 423, по коме од сад уверења о сиромаштини и о имовном стању ученика из Црне Горе могу имати важности само ако су оверена од наше надлежне власти (посланства на Цетињу).

О овоме се извештавате ради знања и управљања.

ПБр. 5022
3 априла 1910 год.
у Београду.

Министар
просвете и црквених послова
Ј. М. Жујовић с. р.

ИЗМЕНЕ У ПРАВИЛИМА ЗА ПОЛАГАЊЕ УЧИТЕЉСКИХ ИСПИТА

ОД 21 МАЈА 1904 ГОДИНЕ

У интересу успешног рада у школама чији су наставници кандидати за полагање практичног учитељског испита и у школама чији су наставници чланови испитне комисије за практични учитељски испит, одлучујем да се у Правилима за полагање учитељских испита од 21 маја 1904 године учине ове измене:

I

Чл. 13. мења се и гласи:

Овај се испит полаже редовно месеца септембра, у Београду, пред испитном комисијом коју одређује Министар просвете и црквених послова. Изузетно од овога Министар просвете и црквених послова може појединим кандидатима одобрити полагање испита и у друго доба године, ако молбу за то оправдају јаким разлозима.

II

Чл. 14. мења се и гласи:

Према броју кандидата Министар просвете и црквених послова одређује једну или више испитних комисија. Испитну комисију чине три професора из Београда, првенствено они који су полагали професорски испит из педагошке групе наука, или су радили на педагошкој књижевности. Председнике испитних комисија одређује Министар просвете и црквених послова.

Рефернат за основну наставу распоређује кандидате на испитне комисије и присуствује појединим испитима као Министров изасланик.

III

Чл. 16.

Место председнику комисије треба Министарству Просвете.

IV

Чл. 18.

Место 1 марта треба 1 септембра.

V

Чл. 25.

Прва реченица замењује се овом: Трајање предавања одређује председник испитне комисије.

Ове измене ступају у живот одмах.

ПБр. 2222

15 фебруара 1909 год.
у Београду.

Министар
просвете и црквених послова
Љуб. Стојановић с. р.

РАДЊА ГЛАВНОГА ПРОСВЕТНОГ САВЕТА

1001 РЕДОВНИ САСТАНАК

16 јануара 1910 год.

Били су: потпредседник Миљивоје Ј. Поповић; редовни чланови: Сава Антоновић, Миљивоје Симић, Јосиф Ковачевић, Љубомир Протић, др. Душан Рајичић, Мирко М. Поповић, Светислав Максимовић; ванредни чланови: др. Светолик Стевановић, Чедомиљ Петровић, Миљивоје Вашић, Светислав Поповић.

Пословођа: Михаило Недељковић.

I

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 16 ов. мес. ПБр. 544, којим се пита Главни Просветни Савет: какве квалификације има г. Светомир Ристић, свршени ученик филозофског факултета Универзитета у Лајпцигу.

По прегледу и оцени молиочевих докумената Савет је дао мишљење: да г. Ристић, на основу чл. 62 закона о средњим школама, има квалификације за суплента у нашим средњим и стручним школама.

II

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 2 ов. мес. ПБр. 21, којим се моли Главни Просветни Савет, да, на основи чл. 35 закона о народним школама, изволи изабрати два професора и два учитеља, који ће ући у комисију за избор кандидата при грађењу учитељског распореда.

Савет је за чланове ове комисије изабрао ова лица: г.г. Мирка М. Поповића, заступника директора Женске Гимназије; Јована Кангргу, професора II београдске гимназије; Светислава Поповића и Никољу Соколовића, учитеље из Београда.

III

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 16 ов. мес. ПБр. 531, којим се шаље Главном Просветном Савету представка Управе Државне Штампарије Бр. 5816/909 од 9 ов. мес. о прештампавању Козиреве Свештене историје старог и новог за-

вета, заједно са актом Његовог Високопреосвештенства Архиепископа Београдског и Митрополита краљевине Србије господина Димитрија СБр. 133 од 18 септембра 1909 год. и одлуком СБр. 22618 од 22 прошлог месеца као и другим ранијим актима, с тим, да Савет да своје мишљење о овој ствари.

Савет је одлучио: да се умоле г.г. Стеван Веселиновић, ректор Богословије Св. Саве; Владимир Д. Стојиновић, професор Богословије Св. Саве, и Драгољуб Поповић, професор Женске Гимназије у Београду, да књиге и сва акта овога предмета прегледају и Савету, у што краћем времену, поднесу заједнички реферат.

IV

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 28 прошлог месеца СБр. 23223, којим се шаље Главном Просветном Савету на оцену и мишљење молба г. Јована Миодраговића, професора у пензији, који моли да се његова штампана књига „Ризница“ препоручи за поклањање ученицима о испитима и набавља за ђачке књижице основних школа.

Савет је одлучио: да се умоле г.г. Светислав Максимовић, професор I беогр. гимназије, и Светислав Поповић, учитељ из Београда, да ову књижицу прегледају и Савету поднесу заједнички реферат, пошто г. Миодраговић претходно положи (40) четрдесет динара благајници Министарства Просвете на име награде за именоване референте.

V

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 16 прошлог месеца СБр. 22909, којим се шаље Главном Просветном Савету на оцену и мишљење молба г. Софронија Симића, професора Женске Учитељске Школе у Крагујевцу, који моли да се његов рукопис „Упутство за предавање српског језика у приправном разреду“ прими и изда о државном трошку или у противном да се препоручи, да се искључиво по овим упутствима ради у приправним разредима.

Савет је одлучио: да се умоле г.г. др. Душан Рајичић, референт за основну наставу; Миливоје Башић, проф. III беогр. гимназије, и Петар Јосимовић, учитељ из Београда, да овај рукопис прегледају и Савету поднесу заједнички реферат, пошто г. Симић, поред депонованих (40) четрдесет динара благајници Министарства Просвете положи још (50) педесет динара на име награде за напред поменуте референте.

VI

Саслушан је писмени реферат г.г. Стевана Веселиновића, ректора, и Владимира Д. Стојановића, професора Богословије Св. Саве, о томе: да ли се свршени ученици Призренске Богословије могу користити чл. 30 закона о народним школама.

Тај реферат гласи:

Главном Просветном Савету

На захтев Главног Просветног Савета од 22 септембра ове год. СБр 158 а у вези с ранијим рефератом од 22 новембра 1908 год. потписани референти

имају част известити Главни Просветни Савет да су размотрили поднесене им програме и наставни план Призренске Богословије и нашли: да наставни план садржи у довољној мери педагошких предмета, као и предмета општег образовања потребних за наставничку службу у народним школама и да по наставним програмима има довољно стручне грађе за наставнички позив, па према томе и сал, као и раније, налазе: да се они ученици Призренске Богословије, који су редовно свршили ту школу, могу користити чланом 30 закона о народним школама.

Прилози се враћају.

26 новембра 1909 год.
у Београду.

Понизни

С. М. Веселиновић
Влад. Д. Стојановић

Према овоме реферату Савет је дао мишљење: да се они ученици Призренске Богословије, који су редовно свршили ту школу, могу користити чл. 30 закона о народним школама.

VII

Саслушан је писмени реферат г.г. Чедомиља Петровића, професора реалке; Миладина Шеварлића, професора II беогр. гимназије, и Стевана Маринковића, професора I београдске гимназије, о штампаној књизи г. Младена Спасојевића: „Српска стенографија, систем Габелсбергеров, кореспондентна и дебатна стенографија, по српским и страним ауторима за ученике средњих и стручних школа“.

Тај реферат гласи:

Главном Просветном Савету

Према акту Главног Просветног Савета од 16 септембра ове године СБр. 215, част нам је поднеги Г. П. Савету реферат о књизи „Српска стенографија, систем Габелсбергеров, кореспондентна и дебатна стенографија, по српским и страним ауторима за ученике средњих и стручних школа“ и т. д. коју је израдио Младен Спасојевић, учитељ стенографије, и штампао у штампарији „Србији“, у Београду, ове године.

Стенографија је вештина, која, предавана у средњим школама и стручним школама, има необично велику важност за неговање естетичких осећања, саморађе, а нарочито за стварање навике код ученика на прецизност у раду у сваком погледу. Али она својему марљиву ученику, поред те споредне користи, даје и брзе непосредне користи: жива наставничка реч у предавањима двојном је кориснија, кад се може чути још који пут из стенограма.

Али се благотворна помоћ ове вештине најбоље осећа у универзитетским слушаоницама, у великим и јако разгранатим радњама и подухвима, за разноврсно прибележавање на путу и суду. А јавни живот и парламентарност не би имали ни стоти део оног утицаја на масу и појединце, да им није тог верног тумача, *стенографије*, у чијем се уставу наводи само један једини члан, који гласи: „Пиши што чујеш.“

Такву услугу цивилизацији човечанства чини та вештина, те јој са напретком цивилизације у једном народу расте и цена. Да не говоримо о европским народима са многостолетном културом, у којих постоји више разних

система ове вештине, довољно је да истакнемо да су наша браћа Хрвати, као и наши суседи Бугари дошли већ до своје стенографске литературе.

Да би ова корисна вештина постала достојањем свих образованих класа друштвених, напредне су је земље увеле у наставне програме свих својих школа за оба пола, као и у стручне школе, па је тако урадила и суседна нам и сродна Бугарска.

Само смо ми у том погледу заостали. И ако парламентаризам, којему је ова вештина преко потребна, живи у нас скоро неких четрдесет година, ипак је вештина стенографисања животношла у нашој земљи негована једино приватном иницијативом. Тек пре четири године постављен је наставник за ову вештину у све четири средње (мушке) школе у Београду у лицу писца књиге, о којој реферисамо. И прва тешкоћа са којом се морао борити, поред многих других, била је у том: што није било не само погодних, већ није било никаквог уџбеника за стенографију.

Творац српске стенографије (по Габелсбергерској — немачкој — системи) г. Ј. Миловановић штампао је своју прву књигу 1872 год. Његова је књига доживела три издања. Треће издање је од 1885 — дакле скоро му је двадесет и пет година, и разуме се да га и нема више. Све кад би те књиге и било на продају у довољном броју комада, ипак је потребно било да света угледа једна књига, у коју би се унеле све поправке и измене, којима су наши најепошобнији стенографи — практичари обогатили и унапредили ову вештину у нас.

У таквим приликама се појавила „Српска Стенографија“ г. Младена Спасојевића, којој је писац наменио двогубу улогу: школског уџбеника и књиге за самоуку.

Ова књига представља у многим погледу напредак, ако се упореди са последњим издањем књиге г. Миловановића, заслужног ветерана за српску стенографију. У њој је различно одвојена кореспондентна од дебатне стенографије, јер је прва потребна свима, а друга само стенографима од заната. У њу су унесене и практиком признате као погодне новине онако како је то означено у одељку „Развитак и данашње стање стенографије“ на стр. 12, 13 и 14 ове књиге.

Унесено градиво у први део (кореспондентна стенографија) лепо је распоређено и методски поступно уношено тако, да је и самоуку веома олакшано учење по њему. Дебатна стенографија богата је збирком срећно пробраних самознака, као и смисљено изнесеним упутством за краћења реченична, неправилна и краћења страних речи.

Уз ову књигу, као њен нераздвајни део налазе се и „таблице с примерима“, према којима се ваља ученику ове вештине већбати поступно према ранијој му спреми. Оне имају све врлине првог дела, али имају и мана, поред којих ипак задовољавају потребу, којој су намењене. Тако:

- а) линеатура није извођена поступно;
- б) све таблице нису израђене прецизно;
- в) неколике таблице нису израђене естетично и довољно прегледно.

Мана под а) омашка је пишчева; оне под б) и в) ствар су више техничке природе, којих свакојако не би било да је писац, који је у исто време и издавач, имао на расположењу јача материјална средства. У томе ово дело једино заостаје за књигама г. Миловановића.

Како се из свега до сада изнесенога види: мане побројане код ове књиге толико су познатне према њеним добрим странама, да смо ми мишљења:

1. да се ова књига може примити за школски уџбеник;

2. да је неопходно потребно да Министарство Просвете откупи *једну хиљаду примерака*, као помоћ писцу (који од те вештине једино и живи);

3. да откупљене примерке разашље вишим средњим школама (а и стручним) ради наградног поклањања ученицима на завршетку школске године, чиме би се врло успешно порадило на отварању воље код ученика за изучавање ове корисне вештине.

Држимо да би се на тај начин убрзо постигла жеља свих љубитеља ове вештине: да ова корисна књига угледа што скорије и друго издање, које би могло имати све своје досадање врлине, без и једне ма како незнатне мане.

У исто време слободни смо предложити Главном Просветном Савету: да путем, који му стоји на расположењу, поради код господина Министра просвете: да се изучавање ове корисне вештине заведе (ма и факултативно) у свима стручним и средњим школама, како би се, по могућству, сви ученици тих школа на на свршетку свог школовања могли служити с довољно лакоће бар кореспондентном стенографијом; а да би с васитне стране такви ученици само добили, у то нимало не сумњамо.

Захвални Главном Просветном Савету на пажњи и одликовању:

25 новембра 1909 год.

у Београду.

Чедомил А. Петровић, проф. б. реал.
Миладин И. Шеварлић, проф. II б. гимн.
Стеван Маринковић, проф. I б. гимн.

Савет је затим дао мишљење:

1. да се ова књига може употребљавати у свима средњим и стручним школама као уџбеник приватног издања при изучавању Стенографије и 2. да се може препоручити за књижнице средњих, стручних и народних школа.

Већином гласова пак одлучено је: да се замоли Министарство Просвете да, ако за то има буџетске могућности, помогне писца откупом извесног броја примерака, који ће се поклањати ученицима који изучавају ову вештину.

Како се г. Петровић одрекао награде за реферовање о овој књизи, то ће се г.г. Шеварлићу и Маринковићу издати по (20) двадесет динара на име награде за реферовање а вишак депоноване суме у (20) двадесет динара вратити г. Спасојевићу.

VIII

Саслушан је писмени реферат г.г. Гаврила Јовановића и Светислава Максимовића, професора I београдске гимназије, о рукопису „Три бајке“ од г. Николе Зега, вишег учитеља I београдске гимназије.

Тај реферат гласи:

Главном Просветном Савету

Прегледали смо три бајке у рукопису од г. Николе Зега и част нам је поднети о њима овај реферат.

Бајке су род литературе, који је само једном могао бити неизвештачен, т. ј. да је прича у бајкама била основана на некој реалној истини. Такву реалну основу могле су некад имати само народне усмене бајке; јер у пре-

историјско доба бајке беху сасвим реална концепција примитивних људи о материјалном и духовном животу људском; оне тада не беху творевина само наивних и маштом обдарених људи, како се обично мисли. Напротив, у бајкама у патријархално доба казиваху своје идеје људи најразличнијих духовних способности, а не само они који имаху поетског или у опште уметничког дара. Бајком називаху своју мудрост први мудраци, њоме се служиле и оснивачи религија, а у њима је казивано и најобичније искуство из живота. Отуда су многе народне бајке само интересантне, без поезије, а често и без укуса; важне више за проучавање духовне прошлости неког народа, а много мање имају уметничке и литерарне вредности.

Познато је, да се с културним развитком не прекида ни са усменим творевинама народним; те творевине доције постају материјал коме се даје неки нови смисао. Тако су народне бајке у доба писмености преко писаца добиле савременији облик и престале бити искрени и наивни суд, већ од њих постаде понајвише тенденциозан род у уметничкој литератури. Па, у колико су писане бајке према усменим изгубиле у реалитету основе, у толико и много више добиле су у књижевном смислу, толико, да су уметничке бајке, у опште узев, далеко надмашиле народне књижевним савршенством. И у свима књижевностима на бајци је доста рађено, зато оне у свима развијенијим литературама чине значајан одељак. Истина, ни у једној литератури бајке не беху онај део, којим се неки народ прославио — али зато видимо, да су многи велики писци написали и по коју бајку. Има их Шекспир, Гете, па и Волтер; има их у свима књижевним периодима, нарочито у доба романтике бајка доби своје највеће књижевно савршенство. Тада литература бајака доби велике раднике међу Немцима. Нарочито збирке бајака браће Грима беху велики подстицај за рад на бајци у свима литературама. Од тога времена у главном датира и врста бајака за децу или ђаке, а такве су бајке и г. Зега.

Овај род бајака данас је најмногбројнији а литерарно и најслабији, јер се очигледно такве бајке пишу за поуку или васпитање. Не велимо да и у том жанру није било талената, који су могли задовољити и књижевну уметност и циљ васпитања, али су већином бајке за школу биле просте импровизације људи од лаке имажинације, која је врло ретко била и списатељска. Јер је овим школским бајкама најглавније анимирање дедача и девојчица, еда би се у облику забаве дала и нека поука, која је по себи, као свака поука, заморна и досадна за младе школске почетнике. А врло често пишу се бајке једино ради вежбања мишљења у деце. И према томе може се рећи за већину бајака за децу, да су написане за неку педагошку или моралну тенденцију; а онај књижевни део у њима већином је њихову писцу био споредан. Овакве су у главном и бајке г. Зега. Довољно је и површно читање, па да се види како је и у њима књижевна страна била често споредна. Што је пак књижевна страна у бајкама г. Зега била често споредна, то долази и због нарочитог случаја, који чини једну важну врлину у делу г. Зега.

Г. Зега има машту цртача и сликара, те је у његовим бајкама већином тежиште интереса не у тексту већ у слици. Јер је очигледна истина, да је импулс талента г. Зега у овом послу пре свега тежио да се сликом изрази. Тек после тога дошла је и реч да се и њоме помогне и оснажи утисак слике. То је учинило, те су бајке г. Зега у књижевном смислу прилично недовољне, јер је аутор њихов, пре свега, био цртач, па је и главни моменат овога дела више истакао цртањем него ли текстом књижевним. Али је у овом

књижевном делу г. Зега показао похвалну књижевну особину, тиме, што је у свакој лепе слике могао, колико толико, импровизовати бајку, као добру допуну сликарском моменту, који је био главнији, и тако, негде сликом а негде текстом, г. Зега је успео саставити добру књигу бајака са сликама за млађе ученике. Ово рекавши, ми смо у главном и свршили наш реферат о бољој страни овога састава, али имамо неколике напомене и о непотпуности овога рукописа.

Док рад маште нишчеве уз добре слике задовољава доста живом причом, те се у главном добива и потребна илузија о испричаном — тај успех често квари непогодан речник, опор и тежак стил. Ми смо таква места обележили у намери, да их писац измени колико то буде могућно.

Такође у недостатке овога рукописа стављамо, што је прича у неким партијама доста хладна, опис без боја, и што је мали број интересантних ситуација, а и што се у целини осећа оскудица у већем заплету. Али ове значајне недостатке у тексту надокнађавају врло добро оне лепе слике којих има доста и налазе се уз сваки моменат у бајкама. Тако је на више места г. Зега као пртач спасао г. Зегу као приповедача. И највише тако радећи писац је успео саставити за децу забавну и корисну књигу.

Напослетку напомињемо да би бајка „Златана“ била још боља, ако би је писац прерадио. Јер у главном лицу ове бајке, у Златане, нема потребног јединства у карактеру. Ова девојка није остала до краја приче добра, чедна и наивна, каква је била у почетку. Кад је доцније требало да се ослободи вештице, Златану не спасава никакав срећан удес, како то обично у бајкама бива, већ то она постиже променом карактера: постаје на једанпут веома лукава и подмукла. А при крају приче Златана се јавља у улози Јованке од Арка, растера велику војску док ослободи царева сина. Због овако супротних момената у карактеру главног лица ми предлажемо потребну поправку у бајци „Златана“.

Али, све ове наше напомене нисмо написали у намери, да Главни Просветни Савет врати писцу рукопис на поправку, већ је ово речено највише ради самог писца: да, приликом штампања, има на уму и ове наше напомене. Јер овим бајкама није циљ каква литерарна претензија, па да је апсолутно потребна предложена исправка.

Препоручујући ове бајке Главном Просветном Савету, молимо га да ни у којем случају не допусти писцу да штампа и предговор, који се налази пред рукописом.

Рукопис прилажемо уз овај реферат.

Главном Просветном Савету

12 јануара 1910 год.

у Београду.

Захвални на поверењу

Гавр. Јовановић

Свет. М. Максимовић

Савет је затим дао мишљење: да ове бајке писац може штампати и да се оне могу препоручити за поклањање ученицима народних школа, пошто претходно поступи по напоменама г.г. референата и пошто Савету накнадно поднесу штампани примерак ради оцене техничке израде.

Г.г. Јовановићу и Максимовићу одређено је на име награде за реферовање о овом рукопису свега (40) четрдесет динара.

IX

Саслушани су реферати г.г. Николе Зеге, вишег учитеља вештина у I београдској гимназији, и Николе Соколовића, учитеља из Београда, о штампаној књижици „Мали цртач“, од г. Војислава Стефановића, вишег учитеља вештина у јагодинској гимназији, а у издању књижаре Борђевић и Гилић из Јагодине.

Ти реферати гласе:

Главном Просветном Савету

Част ми је поднети Главном Просветном Савету реферат на књижицу „Мали цртач“ од Војислава Стефановића.

„Мали цртач“ за нас је повина, а употребљава се корисно свуда на страни као помоћно учило за почетнике у цртању. Овакових прегледалица има разних, са пуно лако разумљивих слицица, систематски удешених за почетнике.

По таквим прегледалицама допуштено је почетнику представити ону слику коју хоће; тиме му се буди воља за цртање, а створити почетнику вољу за цртање значи постићи успех у цртању, нарочито ако се уме ученику очувати воља кроз све разреде, јер ће такав ученик лако савладати у старијим разредима све тешкоће у цртању.

Цртање је вештина, а вештине код почетника не трие велику строгост нити лабавост, вештине траже за темељ вољу, љубав и то јаку вољу, која се само лепим умешним начином код сваког здравог почетника може створити; а постигне ли наставник то, да његови ученици задобију одашност за цртање тада тек може строже поступати, тада тек наступа право учење цртања, обучавање руке и ока. За почетника у основној школи довољно је да црта по своме нагону слободно и безбрижно, разуме се поред лакших прегледалица и сталним надзором учитељевим.

„Мали цртач“, који је израдио г. Војислав Стефановић за основну школу и самоуке, састоји се из 34 таблице (странице), почето од праве линије до фигуре човека. Од 4 до 17 стране упоредно са цртањем налази се по једна прегледалица за лево писање. Ово је и врло корисно за почетнике, јер и писање није ништа друго по цртање, и лакше ће почетник схватити правила и лепа слова ако је те прте, које слово има, препртао по слици прегледалици, као што се то види на стр. 8, 9, 10, 14 и 17.

Добро је и то удешено, што су црте и слова бела на црној основи, и почетник имао би да црта легиштром на табли, што је за почетника боље, но плајвазом, оловком на хартији.

А поред тих добрих страна има „Мали цртач“ те недостатке, што није систематски сређен, н. пр. од правих линија које почетник лакше схваћа нема ни једна кућа, црквица и т. д., већ од правих линија има занимљивих слицица: животиње, па и те долазе после криволинијских слика, као кокоши, птице.

Овде је требало правoliniјске слике потпуно од криволинијских одвојити, средити од прсте линије до слике.

На страни 17 видимо спиралну линију, која је за почетника тешка прегледалица, па и та линија дошла је на 17 страну, док криволинијске слике: шљиве и листове налазимо на 10 страни.

За ту спиралну линију ваљало би узети тако звану „куку“, кукасту линију, која је јако карактеристична у нашој народној орнаментацији, српски је мотив и виђа се на везеним кошуљама, зубуницама, превезима, пешкирима, појасевима, наткачама и т. д. у Србији, Ст. Србији, Македонији, Далмацији, Црној

www.uniparis Босни и другим српским крајевима, а на стварима виђамо „куку“ на преслицама, двојницама, гуслама, чутури, штапу и т. д. На Косову је та кукаста шара јако распрострањена тако да поред „куке“ има и полакуке, у крст, куке и цветови и т. д.

Сам кукаст штап даје нам најпростију кукасту линију, обрамица, гусле, душа дају се кукастом линијом лако и лепо представити. Од саме те кукасте линије могла би се једна засебна свешчица са пуно лаких и лепих сличица израдити и била би то чистог српског прегледалица без икакве страна дометка.

На страни 20 представљена је из слова Н. глава човечија а на страни 29 пека манипулација у виду зеца. Оволиких слика виђао сам у „Fliegende Blätter“ и немају места у једном школском и ако необавезном уџбенику, нарочито за почетнике.

„Der kleine Zeichner“ од G. Wehrenfennig-а и „Wien lerne ich zeichnen“ од J. van Dijka требало би прерадити за наше основне школе, те би се за наше почетнике добио један одличан уџбеник за цртање.

Мишљења сам, да се „Мали цртач“ као помоћно учило за наставу цртања у нашим основним школама може употребити с тим, да се што пре систематски среди и попуни.

Захвалам Главном Просветном Савету на датом ми поверењу, препоручујем се са особитим поштовањем

8 августа 1908 год.

у Београду.

Никола Зега

виши учитељ I београд. гимн.

Главном Просветном Савету

Част ми је поднети Гл. Просв. Савету овај реферат о књижици „Мали цртач“ од г. Војислава Стевановића, наставника Учитељске Школе.

„Мали цртач“ — који је израђен „за основну школу и самоуке“ — збирка је цртежа за децу, каквих је и у нас било до сад неколико. Ну у „М. цртачу“ има и једна новина, јер је у њему, на више од половине страна, и по једна прегледалица за писање слова. Те прегледалице добре су, нарочито за почетнике, јер цртање и писање једно друго допуњује и једно другом олакшава: ђак — почетник — лакше ће схватити облик слова, ако уз то буде цртао и какву слику, чији је облик истоветан или сличан томе слову и обратно: слику, чији га облик подсећа на облик кога слова, лакше ће и нацртати. Ну недостатак је ових прегледалица у томе, што су поједина слова неправилна: н. пр. слово „З“ на прегледалици је као број 3; „У“ (велико) прелази својим првим довим савијутком преко горње главне линије, а не доиру до доње споредне линије, и писање тих слова, по прегледалици у „М. цртачу“, не даје лепу слику, нарочито кад су та слова близу једно другом, јер у једног испадне ковчица дужа, у другом краћа и т. д. Уопште облик слова на овим прегледалицама не слаже се ни са обликом слова у Буквару — а то треба да буде — ни са обликом слова на великим зидним прегледалицама за „српско обично писање“, које имају осн. школе.

Слике предмета у „М. цртачу“ повањене су неке, поред других, и из збирке „Der Schnellmaler.“ Сликео ве збирке попуниле су 20, 29 и 30 страну у „М. цртачу“.

Г. Стевановић је приложио уз „М. цртач“ и један листић, на коме је „кратко објашњење за цртање „М. цртача“.

У 1 тач. тога „објашњења“ г. Стевановић вели: „у почетку у I разреду осн. школе цртаће се из „Малог цртача“ на таблицама оно, *што буду сама деца изабрала, и што се њима буде допало*“; а у 2 тач. каже: „пошто се цртањем дечја рука у неколико извежбала у слободним и лаким потезима разних линија, *онда ће прећи на прву страну ове књиге и цртаће се све по реду*“.

Ово не би било добро с тога, што се деци не смеју дати никакви „прегледи“, да их деца препротавају, а и с тога, што деца — почетници у цртању — не би умела одабрати оно што они могу и нацртати, но би цртала оно, што им се тренутно допадне, а то би понајвише биле оне сложене слике, које би се имале цртати у старијим разредима, и деца цртајући те слике, које сама буду изабрала, брзо би се уверила, да то не могу нацртати, и онда би изгубила вољу за цртање, а то не сме да буде. А ако буду деца баш и нацртала све оне слике, које сама изаберу, неће код њих бити даљег интересовања — занимљивости — кад буду поново цртала оне слике „по реду“, а које су већ раније цртала.

Веома је потребно да деца у I разреду, нарочито у почетку, чешће цртају лаке, а при том занимљиве слике, ради вежбања руке у повлачењу разних линија, али под упутом и надзором учитељевим и зато, што ће им он уметн и одабрати такве слике, и онда ће деца тим путем заиста и извежбати руку у повлачењу разних линија, а не препротавањем са оваких прегледа.

И на постојаност у сложености облика поједних слика у „М. цртачу“ није обраћана довољна пажња.

Ну поред свега овога, кад се има на уму, да цртање треба да буде у вези са осталим наставним предметима, у колико је то могуће, а то „М. цртачем“ није ни приближно постигнуто; да је давање ма каквих прегледа деци у руке противно Методизи ове вештине из сасвим оправданих разлога, јер нити се развија воља у деце за ову вештину, нити може бити говора о постизавању оних користи за љаке, које се могу и требају постићи цртањем, а губи се тиме и важност његова, — мишљења сам: да се „Мали цртач“ не може употребити за оно, чему је намењен.

2 децембра 1909 год.

у Београду.

Захвалан Гл. Просветном Савету

Никола Ј. Соколовић

учитељ

На данашњем заједничком састанку са г. Николом Соколовићем, где смо о „Малом цртачу“ мисли изменили, сложио сам се са г. Соколовићем и у појединостима, подударно моме реферату с тим, да се „Мали цртач“ овакав какав је не може употребити за основне школе.

2 децембра 1909 год.

у Београду.

Никола Зега

Савет је затим дао мишљење: да се ова књижица не може препоручити као помоћно учило у основним школама.

X

У вези са одлуком ПБр. 17803 од 5 октобра прошле године и према решењу Главног Просветног Савета донетом на 998 састанку

од 28 октобра прошле године, саслушањ је реферат г.г. Павла Аршинова, професора Женске Учитељске Школе у Београду, и Душана Стојићевића, професора I београдске гимназије, о изменама учињеним у уџбенику државног издања „Основи јестаственице за ниже разреде средњих школа“ од г. Николе Ранојевића, професора.

Тај реферат гласи:

Главном Просветном Савету

Према акту Савета од 4 децембра прошле године СБр. 268 прегледали смо послату нам књигу г. Николе Ранојевића, професора, „Основи јестаственице за ниже разреде средњих школа“ са изменама, које је учинио писац за ово (II) издање.

По прочитању нашли смо да је г. Ранојевић извршио све измене, које је и предложио у своме писму Главном Просветном Савету од 22 октобра 1909 год. Ове су измене у додатку описа неколико животиња, којих није било у I издању, и у исправци старог текста, да би излагање било јасније. Према томе знатно не мењају ни метод ни обим ранијега издања.

Све наше напомене, запажене при читању ове књиге, саопштили смо г. Ранојевићу и позвали га, да их у друштву с нама прегресе и исправи, што је он и учинио. Овако смо урадили да би што пре била спремна књига за штампу.

Књигу са исправкама враћамо под % и мислимо да се може штампати за уџбеник у нижим разредима средњих школа.

15 јануара 1910 год.

у Београду

Референти:

Павле Аршинов
Душан Стојићевић

Према овом реферату Савет је дао мишљење: да се „Основи јестаственице за ниже разреде средњих школа“ од г. Николе Ранојевића, професора, заједно са изменама, које је писац учинио за друго издање, а које не мењају ни метод ни обим ранијега издања, могу сада штампати у (5000) пет хиљада примерака.

Г.г. Аршинову и Стојићевићу на име награде за реферовање одређено је свега (60) шесет динара.

Овим је састанак закључен.

1002 РЕДОВНИ САСТАНАК

20 јануара 1910 год.

Били су: потпредседник Миливоје Ј. Поповић; редовни чланови: Сава Антоновић, Миливоје Симић, Јосиф Ковачевић, Љубомир Протић, др. Душан Рајичић, Мирко М. Поповић, Светислав Максимовић; ванредни чланови: др. Светозар Стевановић, Миливоје Башић, Светислав Поповић, Грујица Аџемовић.

Пословођа: Михаило Недељковић.

I

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 14 новембра прошле године ПБр. 20650, којим се шаље Главном

Проблетном Савету на оцену и мишљење молба Данице Витојевић рођ. Нешковић, која моли да се „Рачунске таблице“ од пок. Мите Нешковића, жупанијског школског надзорника, препоруче за помоћно средство при изучавању рачуна у I разреду основне школе и за школске књижнице.

Пошто је Савет размотрио и прегледао ове таблице дао је мишљење: да се „Рачунске таблице“ од пок. Мите Нешковића, жупанијског школског надзорника, могу препоручити за школске књижнице основних школа.

II

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 11 новембра ПБр. 20627 и од 28 децембра прошле године ПБр. 23213, којима се шаљу Глав. Просветном Савету на оцену и мишљење молбе г-ђице Даринке Брајковићеве, учитељице, којима извештава Министарство да је поступила у свему по одлуци Саветској од 16 јуна прошле године СБр. 173 и штампала превод „Легенде о Христу“, на сада моли да се изда распис о препоруци ове књиге.

Савет је одлучио: да се умоле г.г. Протосињиел Доментијаи, професор Богословије Св. Саве, и Крста Јонић, учитељ, ранији референти, да у вези са Саветском одлуком од 16 јуна прошле године СБр. 173, изводе у што краћем времену поднети Савету заједнички реферат по овим молбама г-ђице Брајковићеве.

III

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 20 ов. мес. ПБр. 758, којим се пита Главни Просветни Савет за мишљење: може ли се г-ђа Даница Татићка, учитељица у Миличници, према стању свога здравља ставити у пензију.

На основу стања изложеног у лекарско-комисијском уверењу Савет је, већином гласова (8 против 2), дао мишљење: да г-ђу Татићку не треба ставити у пензију, већ јој ради лечења треба одобрити једногодишње одсуство.

IV

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 5 децембра прошле године ПБр. 22171, којим се пита Главни Просветни Савет за мишљење: може ли се г. Коста Васиќић, учитељ у Кнежевцу, пензионисати на основи мишљења лекарске комисије.

По прегледу лекарско — комисијског уверења о стању здравља овога учитеља Савет је са 6 против 6 гласова (чл. 6 пословника Главног Просв. Савета од 15 јануара 1887 год. ПБр. 441) дао мишљење: да г. Васиќића не треба пензионисати.

V

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 7 новембра прошле године ПБр. 20330, којим се пита Главни Просветни Савет за мишљење: може ли г-ђица Анка Бербовићева, учитељица, и даље вршити учитељску службу, или је, на основу чл. 33 закона о народним школама и мишљења лекарске комисије о њеном здрављу, треба пензионисати.

По размотрењу свих акта Савет је дао мишљење: да г-ђицу Бер-
бовићеву не треба пензионисати.

VI

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 8 децембра прошле године ПБр. 22427, којим се пита Главни Просветни Савет за мишљење: може ли се г. Станко Петровић, пређашњи учитељ, вратити за сталног учитеља.

Савет је остао при својим ранијим одлукама СБр. 118 од 2 октобра 1906 г. и СБр. 121 од 5 децембра 1907 г. и дао мишљење: да се г. Петровић не може вратити у учитељску службу, јер нема потребних квалификација.

VII

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 2 децембра прошле године ПБр. 22020, којим се пита Главни Просветни Савет за мишљење: да ли се г-ђица Милица С. Митровићева, пређашња учитељица, може вратити у учитељску службу.

По прегледу службених података и молбе г-ђице Митровићеве Савет је дао мишљење: да се г-ђица Митровићева може вратити у учитељску службу.

VIII

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 28 децембра прошле године ПБр. 22844, којим се пита Главни Просветни Савет за мишљење: може ли се г-ђа Василија Цветановићка, вршитељка учитељске дужности, поставити за сталну учитељицу по чл. 29 и 30 закона о народним школама.

По размотрењу службених података молитељчаних Савет је дао мишљење: да се г-ђа Цветановићка, на основу чл. 29 и 30 закона о народним школама, може поставити за сталну учитељицу.

IX

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 23 новембра прошле године ПБр. 21417, којим се пита Главни Просветни Савет за мишљење: може ли се г-ђица Милица Зарићева, пређашња учитељица, вратити у учитељску службу.

По прегледу службених података и молбе г-ђице Зарићеве Савет је са 6 против 6 гласова (чл. 6 пословника Главног Просветног Савета од 15 јануара 1887 г. ПБр. 441) дао мишљење: да се г-ђица Зарићева може вратити у учитељску службу.

Према чл. 7 пословника Главног Просветног Савета од 15 јануара 1887 ПБр. 441 г.г. Миливоје Симић, Љубомир Протић, др. Душан Рајичић, Светислав Поповић и Грујица Аџековић, чланови Савета, изјавили су да се не слажу с предњом одлуком и дали су писмено одвојено мишљење.

То одвојено мишљење гласи:

Одвојено мишљење.

Поводом молбе Милице Зарићеве, бив. учитељице, која је молила да се врати у учитељску службу, а за коју је Гл. Просветни Савет у данашњој

УНИВЕРЗИТЕТСКА
ВИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

седници са 6 против 6 гласова одлучно да се може вратити, потписани, на основу члана 7 Пословника Гл. Просветног Савета, одвајају мишљење: да ово лице не треба вратити у учитељску службу с тога што је по предлогу Гл. Просв. Савета одлуком г. Министра просвете и црквених послова од 28 јануара 1904. год. ПБр. 1289, због неморалног владања отпуштена из службе.

Кривица, због које је ову одлуку донео г. Министар, потпуно је доказана. Потписани мисле да у опште ниједну учитељицу, која буде за оваку кривицу отпуштена а потпуно је душевно здрава не треба враћати у учитељску службу.

20 јануара 1910 год.
у Београду.

Милвоје Симић
Љуб. М. Протић
Душан Рајичић
Свет. С. Поповић
Груј. Аџемовић

X

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 9 ов. мес. ПБр. 242, којим се пита Главни Просветни Савет за мишљење: да ли г-ђица Љубица Јакшићева, учитељица у Горњој Буковици, може и даље остати у служби, и, ако не може, да ли би је требало отпустити с губитком или без губитка стечених права на случај повратка у службу.

По размотрењу свих акта по овоме предмету Савет је дао мишљење: да г-ђицу Јакшићеву претходно треба лекарски прегледати ради уверења о стању њеног душевног здравља.

XI

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 4 ов. мес. ПБр. 113, којим се пита Главни Просветни Савет за мишљење: да ли г-ђа Зорка Вучковићка, учитељица, с погледом на учињене кривице, може и даље остати у служби или не, па ако налази да може, којом би је казном требало казнити.

Савет је одлучио: да се умоле г.г. Љубомир Протић, управитељ Женске Учитељске Школе у Београду, и Грујица Аџемовић, учитељ, да све акте ове кривице прегледају и Савету у што краћем времену заједнички реферат поднесу.

XII

Саслушан је усмени реферат г.г. Љубомира Протића, управитеља Женске Учитељске Школе у Београду; Мирка М. Поповића, заступника директора Женске Гимназије у Београду, и др. Светолика Стевановића, управитеља Више Женске Школе у Београду, о томе: да ли г-ђица Наталија И. Ђорђевићева, учитељица гимнастике у Вишој Женској Школи у Београду, може бити постављена за разредну учитељицу у Вишој Женској Школи.

Према овом реферату Савет је дао мишљење: да г-ђица Ђорђевићева не може бити постављена за разредну учитељицу Више Женске Школе, јер нема квалификација које тражи чл. 10 закона о изменама и допунама у закону о уређењу Више Женске Школе од 19 јануара 1879 године.

Овим је састанак закључен.



НАУКА И НАСТАВА

ТРЕЋИ САЗИВ ИНТЕРНАЦИОНАЛНЕ ПЕРМАНЕНТНЕ СЕИЗМОЛОШКЕ КОМИСИЈЕ

У ЦЕРМАТУ

Од 30 августа до 2 септембра 1909.

Извештај

Проф. Јеленка Михаиловића

асистента за Сеизмологију у Геолошком Заводу Универзитета.

(СВРШЕТАК)

Поред ова три апарата, после протеклог конкурса, послата су у Штрасбург још два сеизмографа: један у облику модела од Грабловица са Иксије, који је израђен по сличном принципу као Смитов, а други од Виганда из Дрезде, по типу хидрауличног вертикалног сеизмометра. Пошто су ово били само модели, нису се могли подвргнути испитивању, те се о њима није ни већало ни у специјалној комисији, нити у планарноме састанку.

31. — После овога председник је позвао финансијску комисију да се још једном састане и донесе дефинитиван извештај, па је потом закључио овај састанак у 12¹/₄ сата и заказао идући за после подне у 5 сати.

Четврти састанак

(Среда, 1 септембра, после подне)

Председавао председник А. Шустер. Присутни сви делегати и позвата лица. Састанак је отворен тачно у 5 сати.

32. — Председник је дао реч секретару, који је прочитао телеграм г. Герланда, директора Централног Бироа, којим извештава да због јако порушеног здравља није могао лично присуствовати састанцима, желећи међународној сеизмолошкој заједници, за коју је он

био први покретач, најлепших успеха. За тим је прочитан телеграм Вихертов, који такође није могао учествовати у овим састанцима због започетих студија ван Немачке, које није могао прекидати. Оба су телеграма поздрављена.

33. — *В. Конрад* је изложио теорију и показао слике свога сеизмографа за блиске потресе, као и његове сеизмограме од неколико трусова. Инструменат је врло прост; у основи је Вичентинијево вертикално клатно са кочницом у зејтину, кретање се преноси директно са масе на регистратор. Маса је до 50 кгр, а увећање од 5—8 пута.

Кнез Галицин је тражио неколико накнадних обавештења о детаљима конструкције.

Левицки жели већу брзину регистровања да би се смањиле незгоде од неправилног хода часовника, које каткад износе по неколико десетина милиметра за време од неколико узастопних минута. Та се неправилност опажа чак и код Вихертовог апарата. Нада се, да ће Швајцарска, чувена са индустрије сатова, моћи успети да нам једном изради довољно прецизне часовнике. У сваком случају тачност се мора задовољити до секунда, јер има апарата, као што су Кнеза Галицина, чије се анализе базирају на основи секунда и њихових делова. Ако би се ограничили најдаље на секундама, као што је то учинио г. Конрад, онда се мора завести брзина бар од 12 м.м. на минут, како би се могле читати десетине милиметра.

Кнез Галицин је тражио обавештења о томе, да ли се опажа каква разлика у периодима кад клатно није укочено и кад је укочено. Конрад је утврдио да природа осцилације знатно опада употребом кочнице. У томе Кнез Галицин налази доказа да постоји јако треће, а Конрад уверава да се оно своди на вредност половине милиграма. Кнез Галицин изјављује да је он конструисао једно клатно бифиларно где је утицај кочнице на властите осцилације готово неосетно, тако на пр. кад је клатно слободно, периода осцилације износи 22 сек. а са кочницом 21·8 сек.

Конрад скреће пажњу на разлику између кочења и трења; прво се управља по познатом логаритамском закону, а друго се управља по другим законима. Он је наградио кочницу од вазелинског зејтина и парафина. Левицки је на то приметио да употреба течности за кочнице не даје добре резултате, с тога препоручује ваздушну или електромагнетску кочницу.

Кнез Галицин напомиње да његова метода кочења стаје скупо, она износи 30—50 марака према димензијама клатна, али је за то много подеснија. Употребом ламеле која осцидира у течности морало би ући у диференцијалну једначину и трећа компонента силе, док је код галванометра потребна само једна. Конрад мисли да је већ

други члан (квадрат) те једначине без особитог утицаја, а Шустер изјављује, да је кретање галванометра независно од тога израза у диференцијалној једначини.

Мајнка износи своја проматрања о ваздушним и течним кочницама. Тврди, да се у дијаграмима не види никаква разлика. Међутим ваља навити да се кочничка ламела не примиче сасвим близу до зидова суда у којем је смештена течност. Изјављује да је Конрадов апарат врло прост, а као доказ наводи неколико дијаграма са разних апарата, који су са Конрадовим у практичном погледу идентични. С тога се с пуним поверењем у добар рад можемо ослонити на тај Конрадов инструмент.

34. *Розентал* је изложио своју расправу о сеизмичности Кавказа. На основу проматрања од неколико година у Тифлису, израдио је и сеизмичну карту Кавказа, која се састојала у тачкама са више кругова, представљајући број потреса у појединим местима, али која није била особито прегледна. Ова је расправа од важности у толико, што *Розентал* узима да узрок таквој сеизмичности Кавказа стоји нешто у дислокацијама самим, али да та кретања директно долазе од промена атмосферског притиска у томе крају (према проматрањима *Томасеновим*). — *Конрад* примећује да рад *Томасенов* није дефинитиван. Према распореду трусова по времену сасвим је природно да ће се велики број поклапати са периодама средњег притиска, а *Кнез Галицин* скреће пажњу на пажљива проучавања *Кнотов* о периодичности сеизма и њиховој вези са метеоролошким елементима. *Розентал* одговара да је барометарско стање различито у разним земљама тако да се обласна проматрања не могу узети да важе за појаве на целој земљи. Председник је скренуо пажњу да се дискусија о периодичности трусова не би могла скоро завршити, те моли да се о томе предмету и не говори, пошто имамо мало времена на расположењу. После овога није се нико јављао за реч, само је *Кнез Галицин* напоменуо да не треба сваку везу, која се констатује у каквој појави, одмах узимати као готову, да треба много дубљих студија у сваком случају, пре но што се одлучи који елемент и у колико може имати утицаја и то само на микросеизме, али за макросеизме треба стајати још у јакој резерви.

35. — Председник је позвао г. *Вандер Стока*, пређашњег потпредседника, да га заступи у председавању пошто ће он сада изложити саопштење *Ридово* о извесним појавама померања и деформацији површине земљине, које је констатовао проучавајући познати калифорнијски трус. — *Левицки* је скренуо пажњу да је после једнога труса у Кавказу, специјалним проучавањем констатовано извесно померање места у близини епицентра, али су те промене биле незнатне.

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

www.dlib.rs



www.unibg.ac.rs

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Пошто се нико није јавно за реч по овоме, то је дискусија завршена с тим да се од сада при катастрофалним покретима врше геодетска мерња где год је то могуће.

36. — Председник је по том заузео своје место и објавио дневни ред идућег састанка.

37. — Деконт је добио реч за једно приватно саопштење, које је учинио читајући телеграм, њему упућен из Копенхагена, по којој му се јавља да је Фридрих Кук доспео до севернога пола 21 априла 1908. То саопштење поздрављено је одушевљено.

Састанак је закључен у 6¼ сата.

У вече је сопственик Сајлерових хотела у Цермату приредио величанствен ватромет у част Перман. Сеизм. Комисије.

Пети састанак

(Четвртак, 2 септембра, пре подне)

Председавао председник А. Шустер. Присутни сви делегати и позвана лица. Састанак је отворен у 9¼ сати.

38. — Прелазећи на наредну тачку дневнога реда о утврђивању места за идући састанак Перман. Комисије и општег Конгреса (1911), председник је прочитао писмо ректора универзитета у Менчестру, којим на врло ласкав начин позива да се идући састанак Комисије и Конгреса одржи у Менчестру. „Ми немамо холандских равница, испресецаних каналима, нити имамо чаролиских алпских сценерија, у место тога код нас је много димњака и много дима, али имамо и један старији универзитет, који ће сматрати за особиту част да вас дочека у својим одајама“. Те речи, којима се завршавало писмо, поздрављене су бурно. Пошто другога предлога није било, овај је предлог усвојен једногласно. Том приликом одлучено је још, да се с обзиром на климске прилике Менчестра, као и на послове самог универзитета, идући сазив одржи око 25 јула 1911. Тачан датум прецизираће се доцније.

39. — Друга тачка дневног реда је избор потпредседника. Председник је саопштио да ће се цедуље за гласање о кандидату предавати председништву по азбучном реду држава, које сачињавају ову заједницу. По свршеноме гласању председник извештава да је г. Хепитес (румунски делегат) добио 13 гласова, а г. Деконт (белгиски делегат) 6 гласова. По томе је Хепитес потпредседник Перманентне Комисије за 2 године. Избор је поздрављен.

40. — Саслушан је извештај финансијске комисије и после дуге дискусије о појединим позицијама и распореду уплата појединих држава одлучено је: да се котизације удружених држава заводе у буџетску књигу по датуму када их прими Централни Биро; издаци су вршени правилно, рачуни одобрени и издата разрешница рачунополагачима у

у централном бироу. Утврђен је индемнитет директору централнога бироа 4000 марака годишње, унесена сума од 2000 марака за штампање записника Перманентне Комисије. Према просечном стању последњих година одређено је 3000 марака за публикације и експедицију, 200 марака за библиотеку,отирана сума од 1000 марака за специјална микросеизмичка проучавања, 1000 марака за конструкторе, који су учествовали у конкурсима инструмената. Остаје као резерва за редовне издатке 2360 марака, а за ванредне 3000 марака. Цела сума расхода је 34440 марака.

41. — Председник је позвао делегате да своје рапорте предаду главном секретару, како би се у детаљима штампали у записницима. Због особитог интересовања предложио је, да се саслушају и усмена саопштења, чега ради су се пријавили за реч Анго (франц.), Михаиловић (српски), Форел (швајц.) и Миура (шпањол.).

Анго је у кратко обележио садање стање организације за сеизмолошка проучавања у Француској. Тога ради ове су године разаслати формулари за извештаје о макросеизмичким појавама, а ради микросеизмичких радова набавили су сада апарате Вихертов и Мајкни за Париз и Бријансон. Редован, организован сеизмолошки рад, отпочеће почетком 1910 године.

Ј. Михаиловић: „Пошто ће рапорт о уређењу сеизмолошке службе у Србији бити публикован *in extenso*, ја ћу се користити овом приликом, захваљујући особитој пажњи г. председника на датој ми речи, да упознам Перманентну Комисију са програмом наше службе. Програм обухвата целокупно проучавање појава макросеизмичких и микросеизмичких, као и оних појава геофизичких, које са овима стоје у непосредној вези. У проучавањима макросеизмичким ми се нисмо ограничили само на статистичкој класификацији, већ проучавамо сеизмичке појаве на основи геолошкој тражећи узроке сеизмогенске и њихове везе са тектонским приликама српскога земљишта. Поред тога, ми се бавимо и прикупљањем података за историју сеизмолошку у Србији и сеизмичком картографијом. Овде су изложене на углед сеизмичке карте Србије, израђене на основу скоро тридесетогодишњих података, којима располаже Геолошки Завод Универзитета. Што се пак тиче микросеизмичке службе, ми смо до сада радили једино на њеној дефинитивној организацији. Ове године подигли смо чисто сеизмолошку станицу и институт, чије зидање са споредном зградом износи на 30000 дина, за инструменте смо добили кредит од 4000 дина. Одељење за инструменте спушта се до дубине 7 м. испод површине. Основу му чини бетонски, армирани блок око 16 квадрат. мет. површине и 3 м. висине. Његова се подина ослања на лајтовачком кречњаку до 50 м. моћности, који је у непосредној вези са доњокретајејским, реквијенским кречњацима, који граде подлогу београдског терева.

Сама станица подигнута је на пространом земљишту од око 16 хектара где је било старо гробље, а сада ће бити претворено у јаван парк. Сам плац за зграду, површине око 1200 кв. мет. добили смо на расположење од општине београдске и он представља вредност око 15.000 дин. Кад се ова сума дода вредности за зидање и инструменте, као и друге споредне трошкове видимо да Сеизмологија овом станицом дугује племенитости Српке Владе и београдске општине преко 50000 динара. План станице изложен је у овој сади⁴. Говор је овај срдечно пропраћен пљескањем.

Форел је обележио нову основу, на којој ће радити нова швајцарска сеизмолошка комисија, којој је седиште у Цириху. Рад се у главном састоји у проучавању макросеизама, а односно микросеизама тек ће почети организован рад у идућој години.

Миура је саопштио организацију микросеизмичких проучавања у Шпанији, која је у току прошле и ове године подигла пет сеизмолошких станица са инструментима Вихерта и Милна.

Вацов је саопштио одлуку бугарског краља, да ће у најскоријем времену наредити да се у његовом дворцу Ситнакову намести један сеизмскограф.

Председник је захвалио свима говорницима на врло драгоценим саопштењима из којег се види све јаче напредовање Сеизмологије и интересовање за сеизмолошким проучавањем.

42. — Кевешлигети је изложио свој предлог о томе, да се, зарад олакшања сеизмолошких обрачунавања, наштампају координате свих сеизмолошких станица са помоћним таблицама за рачунање; да се израде карте за бронтиде и о директном мерењу угла емерзије.

43. — Прочитан је писмени предлог Оморија о начину униформнога објављивања свих извештаја о микросеизмима. Пошто је овај предлог сувише касно стигао, те се не може по њему вршити дискусија, одлучено је да се у целини наштампа у записницима.

44. — М. Миура предложио је да се усвоји један заједнички језик ради дискусије на састанцима Перман. Комисије и штампања свих сеизмолошких публикација. Предлаже усвајање „есперанта“. Овај је предлог остао без икаквог решења.

45. — Кнез Галицин саопштава своју теорију под насловом „о одредби правца ка епицентру“ излажући огледе које је извршио ради одређивања азимута епицентра на основу података из само једне станице. Упоредјујући одговарајуће амплитуде двају хоризонталних клатна компоненте С—Ј и компоненте И—З, дошао је до закључка, да утврди правац епицентра каквог труса и то у толикој мери тачно, колико задовољава потреба сеизмичких проучавања. Уз то је изнео списак неколиких, познатих потреса у овој години, на којима је компарацијом утврдио колико се јако поклапају израчунате са правим вредно-

стима. Изузев само један једини случај, где разлика износи око 6°, показује је иначе готово савршено. Како нам је иначе позната једначина, по којој, на основу интервала између прве и треће фазе, можемо израчунати даљину епицентра, ми смо овим сада у стању да по сеизмограму само једне станице утврдимо доста приближан положај места одакле су потекли таласи. Он је чак разматрао правце осцилација различитих фаза и положај њихове поларизационе равни. Ова ће се расправа штампати у публикацијама петроградске Академије Наука. Саопштење је саслушано необично пажљиво и поздрављено веома бурно.

Шустер је изјавио, да је ово најзначајније саопштење које смо чули у овоме сазиву. До сада се само претпостављало да различите фазе долазе од донгитудиналних и трансверзалних осцилација, а сада по проучавањима Кнеза Галицинина, то имамо сматрати као утврђени факт. Има још једна тешкоћа на коју ће се наићи кад се буде тражило да се проматра и угао емерзије, а та тешкоћа долази од стапања са рефлектованим таласима, али она ни у колико не утиче на одредбу азимута.

Левицки одушевљено поздравља овај нови успех Сеизмологије, и у исто време изводи, да се из дисконтинуитета Галицинових линија за удаљене струсове, исто тако могу извући закључци и за потресе, чији почетак није удаљен.

Меркантон пита, да ли се та проучавања могу вршити и помоћу апарата, који нису тако много савршени као Галицинов. Кнез Галицин му је одговорио да о томе није прикупио податке.

46. — Председник је објавио, да су достављене у рукопису расправе: Шавеса, „о покретима подморскога тла на основу промена у каблу“; за тим Оморија „претходна студија великог месинског труса од 28 децембра 1908“. Одлучено је да се обе расправе штампашу у записницима.

47. — Шофа је добио реч да саопшти своју расправу „о португалском трусу 23 априла ове године“. Излажући своју студију, упоредио је овај трус са једним ранијим у марту 1903, који је такође био разоран на ушћу Таја и уједно показао топографску и геолошку карту Португалије. Узроке тих потреса своди на геолошки познате дислокације у том крају. Нарочито је истакао извесне светлосне појаве које су константоване приликом поменутих трусова.

Левицки је питао, у колико се саопштења о светлосним појавама, које би пратиле трусове, могу сматрати за реална? Он се не опомиње да је таквих појава проматрано у Русији. Да ли та појава није ограничена само на предео југозападне Европе?

Шофа и Анго тврде да су те светлосне појаве забележене уопште, на ширем пространству и у више прилика од више особа, оче-



www.uns

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
В
Л
И
О
Т
Е
К
А

видно независно једних од других; некад се чак и говорило о „ва-
треним пољима“.

Меркантон наводи неколико примера из искуства из којих се
види да је то готово субјективна појава.

Форел види и у овој прилици у саопштењу г. Шофа, као и
јуче у саопштењу г. Ангоа како све већа постаје истакнутија за-
једничка улога и природњака и физичара у проучавању сеизмичких
појава. — Председник је потом захвалио г. Шофату на учињеном
саопштењу.

48. — Председник је управо једно питање поводом штампања
записника. До сада се поступало по угледу на записнике међународне
геодетске заједнице, т. ј. поред француског штампан је и немачки
превод записника, мемоара, саопштења и т. д. Доста слабо финан-
сијско стање наше заједнице налаже нам да се смање трошкови и
једна би мера била, да се у будуће изостави немачки превод у толико
пре, што и сам централни биро у последње време врши сву преписку
на француском. На тај ће се начин уштедети прилична сума, а обим
саме публикације записника, и докумената свешће се скоро на половину.
Ако се послужимо обичајем Удружења Академија, ова пракса неће
бити ни у колико неподесна, јер се свако саопштење, поред фран-
цуског текста записника може редиговати и на изворном језику, не-
мачком, енглеском или талијанском. Једино ће се предлози преводити
на три језика указујући при том свагда на изворни језик. — Нико-
није био противан овоме предлогу те је усвојен једногласно.

49. — Председник објављује да је исцрпен дневни ред.

50. — Лекоент је веома дирљивим изразима захвалио на ви-
сокој пажњи, коју су нам указивали швајцарска влада, швајцарско-
природњачко друштво, неуморни приређивач дочека г. Ригенбаху
ветеран Форел, отмени хотелијер Сајлер и становници Цермата,
изјављујући да ће наше успомене бити вечито везане за лепе пределе
церматске околине. Говор је бурно поздрављен.

51. — Прихватајући предлог г. Лекоента, председник је предло-
жио, уз опште одобравање присутних, да се путем телеграма изјави
благодарност Швајцарском Савезном Савету, да се исто тако писмено
захвали швајц. природњачком друштву у Базелу и народном посланику,
А. Сајлеру, хотелијеру и његовој фамилији.

52. — Хепитес је изјавио благодарност комитету Перман. Ко-
мисије, који је учинио све припреме, те је овако обилан рад у са-
станцима окончан с успехом и много раније но што се унапред оче-
кивало. Захваљује бироу, а нарочито г. Форелу, неуморноме потпред-
седнику, и главном секретару на преданом администрирању послова
на станицама и ван њих.

53. — Председник је за тим веома пробраним изразима изјавио задовољство, које осећа гледајући како ова међународна сеизмолошка заједница напредује све више, како се за њу све већма интересују културне државе, а нарочито је у име целе Перман. Комисије изјавио захвалност владама оних држава, које су овде заступљене својим делегатима и тиме дале доказа о своме интересовању за научни прогрес новог времена. За тим је топлим речима захвално оној господи колегама који су као позвани узели активнога учешћа на свима састанцима Перман. Комисије и дубоким познавањем истакнутих питања учинили, да третираће појединих проблема и искуства добије онакву научничку висину, какву смо сви осетили на нашим састанцима.

54. — Форел је најзад, веома дирљивим изразима, какве је могла пробрати само његова песничка природа, захвалио свима учесницима који су у тако великом броју учинили част његовој домовини, Швајцарској, дошавши на другарске разговоре чак у ове ледене алписке кршеве. Замолни је, на растанку, да сваки повесе много пријатних сећања на ледене дане церматске и да верују у сву топлину швајцарских срдаца, која ће се вада простирати у кабинете и домове свих учесника ових састанака.

55. — Председник извештава да ће вечерас у 9 сати саопштити своје предавање ветеран швајцарских геолога г. А. Хајм, који је по словима био спречен да га одржи на редовним састанцима. Пошто је иначе исцрпен сав дневни ред, председник је закључио трећи сазив Перманентне Комисије у 11 сати пре подне.

После подне је била заједничка екскурзија на Рифелалп, Рифелберг и Горнерграт, са чије се висине од 3650 м. види величанствена панорама алпских глечера, почев од Мишабела, преко Монте Розе и даље преко Матерхорна (Мон—Серџен).

Завршни састанак

(Истог дана у вече).

Председавао председник А. Шустер. Састанак отворен у 9 сати. Присутни сви делегати и позвана лица.

56. — Председник је најпре прочитао телеграм којим швајцарска влада одговара на јутрошњи поздрав.

57. — А. Хајм је држао популарно предавање о трусовима и узроцима, а мање о самој циљу сеизмолошких проучавања. Оно је могло интересовати лајике, али за стручне слушаоце није било срачунато.

После општег поздрава Анго је захвалио говорнику на лепоме предавању, којим се учвршћује основица сеизмолошке науке.

Председник Шустер је такође заблагодарио на саопштењима, а нарочито на подацима од једног геолога, којима се физичари могу послужити у својим теоријама. — Састанак је завршен у 10 сати у вече.

Б). Сеизмолoшке опсерваторије

Сутрадан, по завршеним састанцима Перманентне Комисије ја сам, у друштву са Шофатом, Одоном, Розенталом и Клоцом, отишао из Цермата до Ђенове, у намери да разгледамо важније сеизмолoшке опсерваторије италијанске. Разгледање смо вршили овим редом:

1. *Домодосола* (Пијемонт), близу почетка симплонског тунела. Станица је смештена у геофизичкој опсерваторији „Rosmini“, у једном одељењу, које није нарочито грађено за ову станицу. Од инструмената има *торметрограф Оморијев* са стационарном масом по 400 кгр., за тим *сеизмограф Брасартов* са три компоненте, стационарна је маса 20 кгр. регистровање мастилом; сем тога има још и неколико старијих *сеизскопа*. Време се регулише у подне проматрањем проласка сунца кроз меридијан.

2. *Милано* (Ломбардија). Станица је смештена у „R. Specola di Brera“ (сада: „палата науке“). То је једна стара и велика палата из 17 века, некадањи колеж језуитски. Сада је у њој смештена академија уметности (са галеријом слика), велика библиотека и опсерваторија. Има ванредно лепо двориште са статуом Наполеона I, као цара римског. Сеизмолoшка је опсерваторија смештена у једноме делу те палате. Од инструмената има један *сеизмометрограф Агамеионов* са две компоненте, које се региструју мастилом. Стационарна је маса од 200 кгр. Тај је апарат био на миланској изложби 1906. Има још неколико *сеизмоскопа* старијега типа и најновији електрични сеизмоскоп Агамеионов за таласасте потресе. Време се одређује строго по астрономским методама.

3. *Ђенова* (Лигурија). Станица је смештена у згради хидрографског института, који се налази на врху изнад главне жељезничке станице (100 м. изнад мора). Од инструмената има само *микросеизмограф Вичентињијев* са три компоненте: хоризонтална има стационарну масу од 100 кгр., а вертикална 50 кгр. Време се одређује прецизно помоћу пасажника.

4. *Рим* (Лацијум). У Риму је централни институт за метеорологију и геодинамику смештен у великој, старој палати „Collegio Romano“. То је стари језуитски универзитет. Сада је ту општа канцеларија универзитетска и правни факултет; некадања црква сада је затворена. Осим тога овде је смештен музеј језуита Кирхера са богатим збиркама старина, етнографских и преисторијских примерака; за тим астрономска опсерваторија (која у подне даје сигнал лоптом и топом.) Геоданимичко је одељење централа за сеизмолoшку службу целе земље. Ту се прикупљају извештаји из целе Италије: микросеизмички; последњи се достављају у препису, а ориџинали се чувају у дотичним сеизмолoшким опсерваторијама, којих има 34 у целој земљи. У томе је одељењу музеј

свих италијанских сеизмичких инструмената, почев од најстаријих типова до данас, међу овима има многих, који су први ориџинали оних научара, који су их измислили. Осим тога тај институт има засебног механичара, чији је атеље у истој згради, али који, сем службених, ради и приватне механичарске послове. У једној споредној собици у приземљу провизорно је монтиран најновији *Агаменонов сеизмограф* за блиске потресе по типу, какав је био изложен на конкурс у Хагу (септембра 1907). Са овим је одељењем у вези и „италијанско сеизмолошко друштво“, које има двојаке публикације: *Notice* и *Bolletino*; у првоме се саопштавају извештаји макросеизмички а у другоме студије сеизмолошке и микросеизмички подаци. То је у исто време и службени орган италијанске сеизмолошке службе. У поменутој радионици израђују се и најновији сеизмоскопи Агаменоновии, по поруџбини. На неколико дана пре мога доласка послато је за чилску сеизмолошку службу у Сантијаго (г. М. де Балору) 24 комада за 24 станице II реда. Ја сам наручио један такав сеизмоскоп за нашу сеизмолошку службу, да се опроба у нашој сеизмичкој опсерваторији, како би се у повољним приликама могао набавити још који комад за наше најактивније сеизмичке области, јер му је цена веома ниска (сам инструмент стаје 40 лира, са сатом на минуте 90 лира, а на секунде 125 лира).

5. *Рока ди Папа* (Лацијум) око 30 километара југоисточно од Рима. Ту се налази централна сеизмичка опсерваторија, којом управља г. Ј. Агаменоне. Мала живописна варошица (око 4000 становника) као ластино гнездо припета уза стену. То је летње одмориште за Римљане са многобројним замцима, налази се усред лепе шуме на самом ободу некога давнашњег кратера из којег је пепео у дебелим слојевима претрпао околину на велике даљине тако да је и сам Рим на таквоме пепелу подигнут. За тај кратер, који износи на 750—760 м. надморске висине, везана је и прича, да је ту логоровао Ханибал приликом свога похода на Рим, отуда се и кратерска равница назива „Ханибалова пољана“. Опсерваторија се налази на једном врху кратерског бедема, до које се долази веома стрмим и узаним улицама. Са тога је места диван поглед на целу околину у којој се виде неколика кратерска језера, од којих је најинтересантније Лаго Албано. Опсерваторију је подигао чувени италијански сеизмолог сада пок. *де Роси* и с успехом управљао њоме кроз дужи низ година. У једном је одељењу пространа и видна сала с инструментима, кабинет за рад директора, кабинет асистента библиотека, лабораторија, фотографија, магацини и т. д. а у другоме су одељењу станови. Од највећег је интереса сала са инструментима. У средини је сале врло широк стуб, припет за стену, који кроз сутерен избија у партер и продужује се до краја терасе на другом спрату; око њега у облику круга диже се још један стуб, који се свршава у партеру на 1 м. висине. На средњем

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

WWW.UNILIB.RS

су стубу утврђени неколики *тромометри* различитих дужина, како би могли констатовати разнолике потресе т. ј. различитих периода осцилација. На кружноме стубу у наоколо намештени су многобројни сеизмоскопи најразличнијих конструкција, који, поред тога што су у непрекидном раду, представљају уједно музеј многобројних типова. На десном су крају т. зв. *механички сеизмоскопи*, на левом т. зв. *електрични сеизмоскопи*, а у средини су *нарочити сеизмоскопи* у вези са сеизмометрима; сви су они поређани према њихову ступњу осетљивости. По околним зидовима и у угловима намештени су *сеизмографи*, такође према ступњу осетљивости, од којих су пет у непрекидном раду. Почевши с лева најпре долази *макросеизмограф* за хоризонталне компоненте, дужине $1\frac{1}{2}$ м., увећања = 1 за локалне и блиске потресе; са њим су у вези неколики сеизмоскопи, инсталирани у истом стакленом орману; регистровање механичко на нагарављеној хартији. После овог долази *Брасартов сеизмограф*, дужине $4\frac{1}{2}$ м., маса од 10 кгр. а увећање је 10 пута. Затим *сеизмометрограф Агаменоно*, 2 комп., дужине $4\frac{1}{2}$ м., маса 200 кгр., увећање 15 пута; *микросеизмометрограф Агаменоно* са 2 компоненте, маса 500 кгр., увећање 70 пута, регистровање мастилом; *микросеизмометрограф Агаменоно* са 2 компоненте, дужина $4\frac{1}{2}$ м., маса 1500 кгр., увећање до 150 пута, регистровање по нагарављеној хартији. Осим ових у раду је и *Канканијево хоризонтално клатно* (северна компонента), масе 60 кгр., увећање 36 пута, регистровање мастилом. Јужна компонента овога клатна служи за разне пробе за специјална сеизмичка испитивања. Осим ових главних инструмената ту се у опсерваторији налазе и многобројни други инструменти мање осетљивости, као и разни сеизмоскопи као на пр. *Галијев*, *Брасарт-Росијев*, *Гуцантијев*, *Гуцанти* — *Палмијеријев*, *Чехијев*, *дисконидни сеизмоскоп Брасартов* и т. д. међу којима има неких веома осетљивих и који су везани за велике основне инструменте велике брзине на пр. за оба микросеизмометрографа и сеизмометрографа Агаменонова као и за друге инструменте, који уписују блиске или релативно блиске потресе. Време се одређује посведневно сигналом из Рима са куле Collegio Romano: лоптом и топом. У моменту кад се у Риму спусти лопта, тада се звони са опсерваторије у Рока ди Папи и на тај начин становништво дотерује часовнике. Ту сам у опсерваторији видео један интересантан оглед. Г. Агаменон даје један сигнал цркви, која је доле, испод опсерваторије. На тај сигнал скида се тег од звона, и звоно клати без одавања звука. За то време неколико осетљивијих апарата уписују осцилације тла, изазване клаћењем звона. Кад би звоно још и ударало, могло би се мислити да се апарати у опсерваторији покрећу ваздушним вибрацијама. Ту се на испитивању налазе и два мала пасајника за регулисање времена: један из Гетингена, а други из Беча. Један од њих усвојиће се за одређивање времена по сеизмичким ста-

ницама II реда. Осим тога у инструменталној сали, у сутерену и на пољу постоји потпуна инсталација за т. зв. интерну метеорологију, која специјално служи сеизмичним циљевима. Научни персонал се састоји од сталног директора и сталног асистента, за тим од потребног броја помоћног особља.

6. *Везув* (Неапољ). Везувска је опсерваторија (R. osservatorio vesuviano) подигнута на једном врху старог кратерског бедема на Везуву. Она је одавно подигнута, али је била јако заостала у погледу квалитета инструмената, уз то је и последња ерупција лаве из Везува много оштетила и саму зграду. С тога је италијанска влада ставила онд. директору Матеучију 80.000 лира да је обнови и снабде модерним инструментима сеизмичким. Али је тога вредног и науци преданог човека у почетку ове године отргла смрт од већ започетог посла, те је пре кратког времена наименован други, који је у једном несрећном походу у научној екскурзији на Везуву изломио ногу, те је то у многome задржало инсталацију опсерваторије. За сада је ту намештен *сеизмометрограф Агаменоов* са двоструком брзином, масе од 200 кгр., једно *хоризонтално клатно по типу Стијатезијевог* са масом од 450 и 650 кгр., и још неколико добрих *сеизмокопа* и остали помоћни инструменти и прибор. Набављени су, али још нису намештени велики сеизмографи: *Вихертов* са масом од 14000 кгр. за вертикалну компоненту, и *Вихертов* са масом од 17000 кгр. за хоризонталне компоненте.

7. *Помпеја* (Неапољ). Сеизмичка је опсерваторија подигнута у новој Помпеји, која се налази 5—6 километара југоисточно од старе Помпеје, а назива се „Помпејска долина“ (Valle di Pompei). Ту је опсерваторију подигао данашњи папа Пије X чије име и носи, специјално за опште геодинамичке а специјално вулканолошке појаве. Уз њу је заведена и специјална библиотека од свих списа и рукописа који се тичу Везува и она се све већа проширује и умножава, а исто тако и музеј Везува. Основни инструменат је *Оморијев трометрограф* са две компоненте по 200 кгр. масе, увећања 100 пута, регистровање по нагарављеној хартији. Осим тога има и *сеизмограф Грабловицов*, са масом од 13 кгр. и један *нови инструменат*, конструкције самога директора те опсерваторије г. патера Алфано, али је тај сеизмометар још у току рада. Има даље *сеизмоскоп Галијев* и *Гуцанги — Палмијеријев* и потпуну, модерну инсталацију интерне метеорологије.

8. *Ређио* (Калабрија), једно од највећа оштећених места у плестосејсту, по злу чувеног, месинског труса 28 децембра 1908. Сеизмичка је опсерваторија смештена у једном одељењу „Comizio Agrario“. Од инструмената има *Агаменоов сеизмометрограф*, чија је маса 200 кгр., а увећање 80 пута, регистровање се врши мастилом. Осим тога има различитих *сеизмоскопа*, од којих неки веома велике осетљивости.

За време познате катастрофе сви су инструменти демонтирани, зграда порушена, али су ипак сви рукописи, старији сеизмограми и библиотека спасени. Сада се зграда оправља, а кад буде готова, извршиће се нова инсталација инструмената.

9. *Mesina* (Сицилија), поприште познате трусне катастрофе, од које се последице тек сада јасно виде, како овде тако и у Ређију, када су рушевине мало очишћене и остала чиста земљина површина. Више мање локализован плеистосенст, чија се оса у главном поклана са мореузом, јако истакнуте пукотине у земљи, јасна денivelација итд. јесу главни карактери месинскога труса. Пошто сам намеран засебно описати своје утиске са плеистосенста његова, овде ћу се ограничити само на „институту за геофизику“ месинског универзитета. Опсерваторија географска има засебну зграду са подземним простором за инструменте, са канцеларијама у приземљу и станом за директора на првом спрату. Цела је зграда ове опсерваторије разрушена, директор (г. Рицо) и његова жена, која је том приликом била рањена, једва су се спасли, али је инструментално, подземно одсељење са свима инструментима остало неповређено: инструменти су неустрасиво бележили катастрофу свога места не хајући за ужасе који се развијају горе на површини! Док је директор г. Рицо био сав заузет око лечења рањене му супруге, дотле је помоћник директора централног геодинамичког института из Рима, као његов заступник, г. Е. Одоне у серији накнадних потреса кроз рушевине опсерваторијске силазио у подземни простор где су инструменти, поскидао са њих листе и фиксирао, па их по том непрестано у опасности живота изнео и тако сачувао један, за науку, драгоцен сеизмограм. Једну копију тога сеизмограма добио сам и ја за нашу сеизмичку опсерваторију. Сада се већ лакше може силазити у тај подземни простор опсерваторијски. Ту се сада од инструмената наводи: *микросеизмограф Виентинијев* (ориђинални) са 3 компоненте са масом од 100 кгр. за хоризонталне, а 50 кгр. за вертикалну компоненту, увећање око 30 пута, а регистровање је на нагарављеној хартији. Осим тога има још и *Агаменоов сеизмометрограф* са 2 компоненте, чија је маса 300 кгр. увећање 40—46 пута, а регистровање мастилом. Има и неколико старијих *сеизмоскопа*. Кад буде подигнута нова зграда за опсерваторију наместиће се и *астагични Вихерт*ов сеизмометар од 200 кгр. масе и *бифиларно клатно Омори* — *Мајнка*, који су били набављени још пре катастрофе, па, срећом, још нису били инсталирани. Време се одређује прецизно помоћу једног малог пасажника.

10. *Острво Исхија* (Неапољ). На путу за острво Исхију из Неапоља задржао сам се један дан у граду *Пуцуоли*, где сам разгледао познати Сераптисов храм (и још многе друге храмове из старог времена), за тим Флегрејска поља и познату, интересантну солфатару,

подуугашени вулкан у облику елиптичног басена, оивичен врховима од туфа, кроз чије многобројне прелине избијају паре и гасови. Са обале, код Торегавета иде се лађом, свраћајући уз пут на острво и град Прокида, управо на острво Исхију, где се на северној обали налазе три пристаништа: Исхија (Кастел), Порто и Казамичиола. Ја сам ишао право у Порто, где ме је очекивао директор сеизмичких опсерваторија на Исхији, г. Ј. Грабловиц. Ту сам разгледао две најважније опсерваторије: у Порту и у Казамичиоли.

а) *Казамичиола*. Дошао сам доцкан у вече у Порто. С тога ми је г. Грабловиц предложио да сутра идемо прво у Казамичиолу колима, па по том да се задржимо у Порту. Тако смо и урадили. Колима смо пролазили кроз шуме од лимунова, поморанџи, маслина итд. као кроз неки величанствени парк, док смо доспели у поменути град, а одатле се извезли на један врх од туфа, на коме је подигнута геодинамичка опсерваторија; тај се врх назива „Гранде Сентинела“, па се тако обично назива и сама опсерваторија. Поред старе зграде сада се зида сасвим нова са већим инструменталним одељењем и са два стана за асистенте. Стара је зграда делимично порушена због преправке и у њој за сада раде само два инструмента: *Грабловицово хоризонтално клатно* са масом од 12 кгр. и увећањем 8 пута а регистравањем на нагарављеној хартији; и ориџинал (први) *Vasca sismica* — хидростатични сеизмометар, који даје добре податке, али, за чудо, није одомаћен ни у својој отаџбини Италији. Остали су инструменти демонтирани. У самој је згради и телеграф који има директну везу са опсерваторијом у Порту, а сем тога и потпуна инсталација интерне метеорологије.

б). *Порто*. У повратку са Гранде Сентинеле пошли смо другим путем поред морске обале где смо се, близу источног краја Казамичиоле, задржали неко време разгледајући инсталацију једног, веома осетљивог, *мареографа*, а по том наставили пут за Порто, где смо стигли у сами мрак. Сутрадан сам разгледао тамошњу геодинамичку опсерваторију, која је по уређењу скоро на истој висини као и она у Рока ди Папи: те две најбоље су у целој Италији. Од инструмената овде су у раду: *Грабловицово хоризонтално клатно*, 12 кгр. масе, увећања 8 пута, регистравање на нагарављеној хартији; *Грабловицова Vasca sismica* (нова конструкција) пречника 1,58 м., дубине 1 м., тежина воде 1960 кгр. увећање 90 пута, регистравање на нагарављеној хартији; *клинометар* са дугачком спиралом за вертикалну компоненту; *геодинамичке либеле с водом*, под правим углом за проматрање и регистравање покрета; *геодинамичке либеле с ваздухом*, као и претходне; многи други инструменти *другга реда* и разноврсни *сеизмоскопи*, међу њима и један *Грабловицове* конструкције, чији је модел био упућен хашком међународном сеизмолошком конгресу. А сем овога такође потпуна инсталација интерне метеорологије. Овде ради један асистент, а ту

је и главна радионица самога директора. Време се одређује према меридијану помоћу једне конструкције самога г. Грабловица, и то веома прецизно.

После овога ишли смо на вис *Еиомео* (792 м.), а то је бедем једнога вулкана, чија је последња, позната ерупција била 1302. год. Са тога је виса величанствен поглед на Неапољски и Гаетски залив. Одатле оба та залива дају утисак два близна, циновска кратера, а Везув се истиче према неапољском заливу као адвентивни кратер.

Са Исихе сам се, после, преко Неапоља, Рима и Анконе, вратио право у Београд.

О ДИРЕКТНОЈ МЕТОДИ

— Ch. Schweitzer —

(СВРШЕТАК)

*

Од четири питања, ево где су два већ расветљена: методично учење речника и методично учење граматике, једно и друго напоредо. Остају два друга питања: 1) изражавање ученикових сопствених судова без превода; 2) вежбање ува и гласног апарата.

Изражавање ученикових сопствених судова. Стара метода није доводила ученика догле да исказује своје сопствене судове: он је преводио готове фразе, граматичке примере често бесмислене, кад нису били смешни, или, боље рећи, преводио је речи; јер смисао фразе, то је оно што га је се тичало најмање, пошто је сва његова пажња била управљена на службу речи, то јест на апстракцију. Директна метода поступа друкчије, она жели да доведе дете да мисли само собом на страном језику, без посредништва матерњег језика, и да каже оно што мисли.

Она то постиже двома комбинованим поступцима: угледном фразом и испитивањем.

Разуме се само по себи да се, у самом почетку, лични удео детета своди на просто понављање онога што чује. Тако, кад, пошто је чуло да ја кажем: *Das ist das Fenster*, сад оно покаже прозор и понови за мном: *Das ist das Fenster*, оно не испољује, право рећи, свој лични суд.

Али ми брзо корачимо корак у напред. Показујући врата, ја изговарам: *Das ist kein Fenster, sondern eine Tür*; ученик најпре понови ту фразу; он ће поновити исто тако за мном ову другу фразу: *Das ist kein Buch, sondern ein Schreibheft*, затим трећу, најзад четврту или



пету сличну фразу. Сад он има калуп за свој суд. Запитај мо га онда показујући му таваницу: *Ist das eine Wand?* Овде ће његов суд бити приморан да се умеша; како има калуп за одговор, он ће излити у њ своју мисао, са свим природно, рекавши: *Nein, das ist keine Wand, sondern eine Decke.*

Ево једног другог примера. Помоћу више листова хартије различите боје ми смо најпре научили имена боја; затим дајемо образац: *Dieses Blatt ist weiss; jenes Blatt ist nicht weiss sondern blau.* Како ученик сад зна све типске фразе, ви ћете му моћи поставити по вољи о макар ком предмету оваква питања: *Wie sieht dieses Buch, die Bank, die Tafel aus? — Ist die Tafel weiss? — Welche Dinge im Schulzimmer sind weiss, schwarz?* Он се неће нимало двоумити да вам одговори.

На исти се начин уче друге особине предмета, њихов облик, њихова материја, најзад место које заузимају. Исто тако најзад и све што се тиче радњи. Пошто сте показали и учили у главу образце за радњу као: *Ich trete in das Schulzimmer, ich mache die Tür zu, ich gehe an meinem Platz;* пошто су затим разна лица извршила ове радње, поставите питања: *Was tue ich? Was tut er? Was tun wir? Was tut ihr?* нтд.

После шест месеци ове гимнастике, будите сигурни да ће се ваши ученици извештити у овој игри питања и одговора. Они ће постићи онај велики резултат који, после шест година превођења, наши ученици из највишег разреда нису могли постићи: разумети туђу реч и изражавати своју сопствену мисао. Све то у ограниченом обиму, истина је; али први корак је учињен, ми смо стекли главну машинерију говорног језика, одакле се рађа све остало.

Остаје нам још да говоримо:

О вежбању гласних органа. Право рећи, сви прописи о изговору могу се свести у ове три тачке: 1° Да наставник сâм има беспрекоран изговор; 2° да изговара сваку реч разговетно колико год пута буде потребно; 3° да не оставља никад једну реч пре но што је добио од сваког ученика беспрекорну репродукцију.

Нека ми се међутим допусти да се задржим на извесним тешкоћама противу којих ми имамо да се боримо. Сваки језик има извесне звуке који су му особени и које странац изговара тек с муком. То су или сугласници као аспирирано *h* у немачком (*Hand, Hund, Herzog*) и грлени сугласници у истом језику (*ich, ach, auch, Nacht*); енглески има своје меко или слабо *th* и своје *r* (*bird, girl, verb*), које нема никакве везе с француским врстама гласа *r*; или су то самогласници, као немачко *o*, које се разликује од францускога и ближе је францускоме *ou*. У енглеском, дуги самогласници теже да се дифтонгирају

(*a = éi, o = ao*); француско *u* не постоји у енглеском, где се приближује, кад је кратко, гласу *eu* или чак *a* (*tub, such, luck*).

С друге стране, немачки нарочито нагомилава у извесним речима групе сугласника, које Французи са својим гласним органом тешко изговарају (*der zwei und zwanzigste, du sprichst*) и које покушавају да избегну ради олакшице.

Најзад, већина језика сем француског има у свакој речи по један тоничан нагласак који француско уво не примећује увек и који Французи изговарајући реч премештају покаткад.

Не може се довољно препоручити професорима да приступе смело овим тешкоћама још од првога часа и да посвете свакога дана по неколико минута гипчећу органа, бирајући речи где се ове тешкоће налазе; њихови ће ученици брзо приметити да, изузев ових неколико особености, немачки, енглески, талијански и шпански није теже изговарати но француски.

У томе погледу, почетници се лако варају. Оно што је тешко у једном страном језику, то није изговор, већ читање. Њих збуњује разлика између звука и писменог знака. Зашто они изговарају рђаво енглеске речи *mine, name, light*, или немачке речи *mein, Baum, Fuss, veilchenblau, lachen*? Јер су навикнути да дају сугласницима, самогласницима и дифтонзима што се налазе у овим речима одређену вредност, друкчију од вредности коју они имају у страном језику.

Другим речима, гледање писменог знака сметња је добром изговору. Логичан закључак који би се могао извести одавде био би дакле изостављање књиге у првој години, и човек би био у искушењу да пристане уз ово мишљење да ту скоро министарство није завело једну меру коју ће повући у блиској будућности, треба се надати. Последња два разреда лицејске основне школе, где су живи језици укинута, били су изврсна школа гласовне гимнастике, која би могла бити без књиге, док у првом разреду лицеја, где је време хитно, књига се намеће, с незгодама и опасностима које смо сад споменули.

Реформистичка школа немачких неофилолога покушала је да отклони ове опасности помоћу фонетичке азбуке. Та се азбука, казано у једној речи, састоји у уједначавању писменог представљања истих звукова. У том систему писања, француске речи *car, quand, kéri, chrétien*, пишу се једнако с једним *k*.

Проширен на стране језике, овај систем чини највеће услуге: тако су у речима *maille* (фр.), *Mai* и *mein* (нем.), *mine, to lie, bright* (енгл.) ова слова и различите групе слова које се у ствари изговарају на исти начин замењене једним истим писменим знаком; исто је тако за *oeie, chevreuil, Freunde, Bäume*, итд. Колико се пишања избегава

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
В
Л
И
О
Т
Е
К
А

www.unibooks.rs

тако! Са штапићем у руци, професор има само да покаже на „сликама Виеторовим“ знак који одговара сваком звуку и ученик репродукује изговор не устежући се.¹

Б. Изазивање прошлих и будућих радњи

Ми смо применили директну методу на учење школског речника, који се налази на челу програма за први разред; и, захваљујући методичном реду, ми смо успели да потпуно опишемо предмете и радње школеке, то јест све што нам сазнање показује око нас.

Али, по самој дефиницији, интуитивни начин може захватити једино оно што постоји и што бива само у тренутку кад говоримо; он нас затвара у круг садашњости. Како да се прекине тај круг да би се захватила прошлост и будућност? Како да се протумаче ови нови облици: *Ја отворих врата, ја ћу отворити врата?* Како ови факти нису присутни, ваља ће нам прибећи изазивању у памети, начину који смо раније проучили. Али за коју становиту тачку везати ово изазивање?

*

Претходно, треба научити временске појмове. Ток времена подељен је самом природом на изванредан број видљивих етапа, као наизменично наступање светлости и таме које одређује дан и ноћ, еволуцију месеца која одређује месеце, правилан повратак годишњих доба, еволуцију наше кугле око сунца, која чини годину. Какву корист директна метода, ограничена на школу, може извући из ове природне поделе? Очеvidно никакву. Ове промене, и ако видљиве, већином се налазе ван разреда. Директна метода врло мало може да их употреби.

Али народи су осетили већ одавно ту забуну коју ми сад осећамо. Велике етапе времена изгледале су људима врло дуге и сувише неодређене мере. Онда су они учинили с временом што су учинили с путевима; исто тако као што су поделили путеве километарским и хектометарским међама, они су поделили и велике природне етапе времена у сате, минуте и секунде, то јест заменили су време, тај апстрактни појам, бројем; учинили су време видљивим помоћу сатног цифарника. Ево нас дакле усред конкретности, усред директног сазнања: та опиљива ствар, сатни цифарник са својим покретним казаљкама, служиће нам као становита тачка.

Дакле, пошто смо научили своје ученике простим бројевима, и то још од првога часа, ми ћемо их вежбати да читају сат на часовнику. И кад једанпут буду знали за ову јединицу, сат, ми ћемо природно прићи већим количинама, дану, недељи, месецу, години.

¹ Wilhelm Viëtor, *Die Aussprache des Schriftdeutschen*. Упореди *Le Maître phonétique*, од Paul'a Passy'a.

Од сада, све постаје лако. Захваљујући свакидашњим понављаним вежбањима, прошлост и будућност неће нам се више указивати као магловити предели, већ као земљиште обасјано пуном светлошћу, ограничено у одређене зоне, са упадљивим белегама: *Данас у осам сати; јуче у једанаест сати; идућега четвртка у три сата после подне.* Од сада они граматички облици на први поглед необјашњиви: *Ја бејаш у разреду, ја ћу чинити своју дужност, ја ћу ићи у Булоњску шуму,* објасниће се сами собом помоћу становитих тачака за које ћемо их узети.

*

Вратимо се на школске радње. Сећате се да смо ми наређивали да их изврше наизменце један ученик, затим други, онда једна група ученика, да бисмо добили мењање глагола у свима лицима, мењање глагола у радњи, на живоме. Шта више, укравши од Гуена¹ његову тајну, ми смо повезали ове радње међу собом, тако да створимо серије као: *Ја отварам врата, ја затварам врата, ја улазим, ја скидам свој шешир, ја поздрављам професора, ја вешам свој шешир с чивилук, ја идем на своје место, ја сиуштам своју торбу на сто, ја видим своје ствари, ја седам.* Радње као: читати, писати, ићи на таблу, дају повода за сличну везу споредних радњи. Пр.: *Ја се дижем, ја идем на таблу, ја узимам сунђер, ја узимам креду,* итд.

Зађимо сада у прошлост. У том идењу натрашке, указује нам се прва етапа, тренутак који долази непосредно иза извршене радње: *Ја сам отворио врата.* Тај граматички облик је најпростије објаснити међу свима облицима; он се тумачи сам по себи брзином с којом долази за овим првим обликом: *ја отварам врата.* То је по готову још једно садашње време. Отуда ова прва паралелна серија:

1) *Ја отварам врата. — Ја сам отворио врата.*

Ја улазим. — Ја сам ушао, итд.

Долазимо на пређашње свршено или пређашње несвршено време, за које енглески и немачки имају само један облик. Захваљујући нашим становитим тачкама: *јуче у осам сати, прекјуче у десет сати, у понедеоник у два и по сата,* одсад ће се облици: *Ја отворих ја затворих врата, ја уђох у разред,* објаснити сами собом, и у толико лакше што су радње детиње готово истоветне свакога дана у недељи и што ће те фразе изазивати факта која су се збиља догодила. Отуда ова нова паралелна серија:

2.) *Данас, у осам сати, ја отварам врата. — Јуче, у осам сати, ја отворих врата,* итд.

Најзад, да бисмо протумачили будуће време, ми ћемо се послужити истим начином:

¹ Проналазач једне методе за учење страних језика.

3.) *Данас, у осам сати, ја отварам врата. — Сутра, у осам сати, ја ћу отворити врата, итд.*

Ево дакле где знамо главне облике прошлости и будућности: *ја сам отворио, ја отворих, ја ћу отворити*. Али разне радње наших серија имају међу собом разних односа према томе да ли су се десиле раније или доцније.

Отуда нове врло важне серије, нарочито у немачком, где од њих зависи конструкција подређене реченице и главне, с обрнутим редом речи.

4.) *Ја отварам врата.*

Пошто сам отворио врата ја улазим у разред.

(Nachdem ich die Tür aufgemacht habe, trete ich in das Schulzimmer).

Пошто сам ушао у разред, ја скидам свој шешир, и т. д.

5) *Јуче ја отворих врата.*

Пошто сам био отворио врата, ја уђох у разред и т. д.

(Nachdem ich die Tür aufgemacht hatte, trat ich in das Schulzimmer).

Обратите пажњу на сасвим логичан начин којим смо добили једно ново време, давно прошло.

6) *Ја улазим у разред.*

Пре но што уђем у разред, ја отварам врата.

(Ehe ich in das Schulzimmer trete, mache ich die Tür auf).

7) *Ја улазим у разред.*

Пре но што сам ушао у разред, ја сам отворио врата, и т. д.

8) *Јуче ја уђох у разред.*

Пре но што уђох у разред, ја отворих врата, и т. д.

(Ehe ich in das Schulzimmer trat, machte ich die Tür auf).

9) Односи истовремености између две радње. Ми ћемо рећи двојци ученика да врше две серије различитих радњи: један ће читати док ће други ићи на таблу. Отуда паралелне серије:

Док А отвара своју књигу, В иде на таблу.

Док А сриче речи, В узима сунђер.

Док А изговара речи, В брише таблу, и т. д.

Ова серија моћи ће се мењати у свима временима садашњег, прошлог и будућег времена.

Има један облик који изгледа нарочито тешко научити: то је прошло будуће време. Помоћу становитих тачака које нам дају временски појмови, ништа није лакше:

10) *Вечерас, у 5 и 1/2 сати, ја ћу радити свој задатак; у 7 сати ја ћу бити израдио свој задатак.*

Сутра у јутру, у 6 сати, ја ћу учити своју лекцију; у 7 сати, ја ћу бити научио своју лекцију и т. д.



www.fdu.rs

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
В
Л
И
О
Т
Е
К
А

В. Разни начини везе између реченица.

Али временски односи нису једини који се могу десити између две радње. Ти односи, да споменемо само најглавније, могу бити циљ, узрок, последица, услов; један суд, узто, може бити допуна другог. Све ове односе ми можемо учинити јаснима помоћу наших школских радњи. Отуда нове серије:

11) Циљ:

Ја се дижем; ја идем на таблу. — Ја се дижем да бих ишао на таблу.

Ја узимам сунђер; ја хоћу да избришем таблу. — Ја узимам сунђер да бих избрисао таблу, и т. д.

12) Узрок:

Ти си добро научио своју лекцију; ја ти дајем добру белешку. — Ја ти дајем добру белешку, пошто си добро научио своју лекцију.

Ти си ми предао рђав задатак; ја сам незадовољан тобом. — Ја сам незадовољан тобом, пошто си ми предао рђав задатак.

13) Услов:

Ако научиш добро своју лекцију, ја ћу ти дати добру белешку. — Ако будем задовољан вама, ја ћу вам причати једну причу.

14) Допунска реченица:

Ево једне књиге; она је на катедри. — Иди ми донеси књигу која је на катедри.

А учи добро своје лекције; он ради своје задатке прилежно, он је трудољубив. — Шта је трудољубив ђак? — То је ђак који учи добро своје лекције и који ради добро своје задатке.

Г. О употреби зидних слика.

Ми смо применили нашу методу на школски живот. Наш метод биће исти, макар какав био речник који ваља применити: људско тело и његове потребе, кућа и породични живот, и т. д.

Али ће доћи тренутак кад нећемо више имати пред очима живу стварност и кад ћемо морати прибећи слици. Да видимо корист коју ћемо моћи извући из зидних слика. Чује се са свију страна да је слика zgodna само за опис садашњости, за вечито исто питање: *Шта је ово?*

Ствар није тако разумевао Коменус,¹ који је, пре два и по века, био прави покретач садашње реформе и који ју је открио још 1648 публикацијом свог дела *Orbis pictus*. Оно што карактерише то описивање васељење сликом и речју и нарочито његову *Schola ludus* која је изишла 1679, то је начело радње које стоји на челу учења речника.

Да видимо како се радња, жива и непрекидна радња може издвојити из слике, другим речима како се овај или онај покрет, овај или

¹ Познати граматичар моравски из 17 века.

онај положај, силом околности начињен непомичним на слици, може продужити у прошлости и у будућности.

Није потребно да је човек проучавао *Лаокона* Лесингова па да зна да се пластичне уметности разликују од приповедања у једној важној тачки која је измакла из вида Хорацију: док приповедање набраја узастопне тренутке једне радње, сликарство може да утврди на платну само један једини тренутак. Али ако уметник зна свој занат, он ће умети да изабере кулминациони тренутак, тренутак који резимује све претходне тренутке и који наговештава све идуће. И ако је само гледалац мало свикнут да чита и да тумачи слике (а то је већ донекле случај с једним учеником од 10 до 12 година), он ће сигурно имати ту визију везе радњи, у којој су у осталом наши ученици већ били извежбани радећи са серијама. Кад је потреба, ми ћемо им помоћи у том нагађању.

Ево, на пример, једне слике што представља једног малог болесника где лежи; поред постеље стоји лекар који му пина пуле и његова мајка која гледа са зебњом у лекара¹. Ево садашњости, директног сазнања. Али захваљујући нашим серијама из школског живота и раније наученим временским појмовима, ми смо развили код ученика способност да изиђе из круга садашњости. Применимо тај метод на ову малу непомичну сцену, да је оживимо у прошлости и у будућности. 1° Шта се збило пре тренутка који представља ова сцена? Синоћ, дете се вратило из школе, тужећи се на зиму и главобољу; његова мајка га је положила у постељу; дала му је да пије један тонал теј (на ноћном столу се још види машина за кување); сутрадан, како грозница није попустила, она је послала служавку с писамцетом лекару; лекар је дошао, он пина пуле детету и умирује узнемирену мајку. 2° Шта ће се збити после? Лекар ће преписати рецепт; служавка ће га однети апотекару који ће по њему спремити лек; дете ће узети лек; сутрадан, биће му боље; кроз четири или пет дана, оно ће се вратити у школу.

Свака слика, ако је добро схваћена, може пристати уз овакав коментар, који није ништа друго до једна серија. Али ова нова серија разликује се од оних које смо направили о школским радњама. Она није више резултат директног сазнања, већ изазивање једне поворке радњи које дух назире. Ми смо дакле употребили једно ново средство, уобразиљу. Ми не преводимо више чулне слике непосредног сазнања, већ слике које знамо од пре, слике које су сачуване памћењем и које ћемо навићи своје ученике да повежу међу собом. Још од сада, они ће бити кадри да нам испричају какву малу причу из своје памети; они почињу да лете својим крилима.

¹ Сцена извађена из „Зидних слика“ у издању књижаре Armand Colin.

Најзад, ако хоћете да дате овим малим објашњеним сценама једну занимљивост више, ако хоћете да их оживите дахом истине, дајте нека их играју у виду диалогисаних радњи.

*

Први и други разред, према програму, треба да буду посвећени учењу општег речника, подељеног у извештан број концентричних кругова, од којих је средишни круг представљен школским животом и који, проширујући се поступно, додирују крајњу периферију чулног сазнања у простору, небески свод.

Али зар се језик коме ми треба да учимо своје ученике налази цео у том језику чисто чулном, тој очигледној настави која почива на сазнању предмета који су око нас или слика које их представљају? Очеvidно не. Треба и да афективне способности душе нађу места у нашој настави онако исто као и интелигенција. Ми бисмо брзо одузели вољу својој деци, кад, стављајући стран језик у ред егзактних наука, аритметике и геометрије, не бисмо говорили и њиховом срцу. Од првога дана треба да дете осети у новом језику нешто од оне оживљујуће топлоте, од оне лаке неусиљености, која чини за њ драг матерњег језика. То је разлог више да му се никад не говори друкче до на страном језику, да би сва многострука и покретљива осећања која се рађају из наших односа с њим, из његових односа с његовим друговима, из оног породичног живота најзад који треба да буде школски живот, нашаа свог израза као од шале. Ни овде не треба речник; мимика, поглед, покрет, интонација речитији су тумачи него најбољи речник.

Директна метода за време друге периоде (3-ћи и 4-ти разред).

А. Тумачење текстова.

Наши ученици сад знају, после 1-ог и 2-ог разреда, основни општи речник и основне облике граматичке. У 3-њем разреду ми ћемо приступити читању текстова. Разуме се само по себи да, од 2-ог и од средине 1-ог разреда, ми нећемо ускратити себи да причамо мале приче и да читамо с ђацима мале описе као целину, под условом да и једно и друго има тесне везе с предметима који нас у тај мах занимају.

У том разреду, тренутак је дошао да се приступи правој читанци са свим оним што она садржи у себи непредвиђеног, како у погледу речника тако и у погледу граматике.

Ми смо побројили начине тумачења директне методе, који су: 1) директно сазнање, 2) индиректно сазнање или изазивање предмета гестом мимиком и интонацијом, 3) објашњење нових речи помоћу познатих речи (дефиниција, истицање противности, синонимија, етимологија, пример, нарочито пример).



УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

Покушајмо сада да применимо неке од ових начина на неколико линија текста :

Die Nordamerikaner hatten in diesem Krieg einen trefflichen Mann zum Heerführer; der hiess Washington. Er war der Sohn eines reichen Gutsbesitzers und hatte früh seinen Vater verloren, aber durch einen tüchtigen Lehrer die beste Erziehung erhalten. Seine Redlichkeit war eben so gross als seine Einsicht und Tapferkeit.

Ових неколико редова извађени су из једне кратке биографије Вашингтонове која почиње излажући узроке због којих је букнуо рат између Енглеске и америчких колонија. Тај почетак био је раније објашњен: ученици су дакле обавештени о ситуацији. Ми ћемо најпре прочитати нов одломак, док ученици држе своје књиге отворене или затворене, боље затворене.

Пошто смо први пут прочитали цео текст, ми га читамо наново, да бисмо објаснили сваку фразу понаособ. Бацају речи чији смисло нису разумели, и ми ћемо се трудити да објаснимо те речи уз припомоћ целог разреда.

Krieg. Објашњење примером: *Im Jahre 1870 war Krieg zwischen Frankreich und Deutschland. — Zur Zeit Jeanne d'Arc's war Krieg zwischen Frankreich und England. Dieser Krieg dauerte hundert Jahre. — Napoleon führte Krieg gegen ganz Europa.*

Trefflich oder vortrefflich. Објашњење синонимијом и примером: *Vortrefflich = sehr gut. — A ist ein sehr guter Schüler, ein vortrefflicher Schüler: er macht vortreffliche Aufgaben — In der Bourgogne, in der Champagne wächst trefflicher Wein.* Етимологија изведена од *treffen* и довођење у везу с латинским *ex-cellere* било би можда прерано за 3-ћи разред.

Heerführer. 1^o Најпре, објашњење етимологијом и синонимијом: *Das Heer: Alle Soldaten eines Landes bilden ein Heer; das Heer-die Armee. — Der Mann, der das Heer in den Krieg führt, der an der Spitze des Heeres steht, ist dessen Heerführer.* 2^o Пример: *Wer nennt mir einige grosse Heerführer?*

Gutsbesitzer. 1^o Етимологија; 2^o Пример: *Du hast Bücher und Hefte; diese Bücher und Hefte sind dein; du besitzt Bücher und Hefte. Was besitzt du noch? — Frankreich hat grosse Kolonien; es besitzt grosse Kolonien. In welchen Erdteilen besitzt Frankreich Kolonien? — Das Gut: Was du besitzt, ist dein Gut. Aber gewöhnlich nennt man ein Gut ein Haus auf dem Land mit vielen Feldern, Wiesen auch Waldungen umher. — Besitzt dein Vater ein solches Gut? Ja? Dann ist er ein Gutsbesitzer.*

Verlieren. Мимика и пример: Ма да претпостављамо да је ова реч позната, ми ћемо рећи једном ученику да је мимира. Он ће пре-



тресати своје цепове, тражиће лево, десно, под столом, на послетку ће слећи раменима, раширених руку, говорећи: *Ich habe meinen Bleistift verloren.*

Tüchtig. Синоним: *Tüchtig—trefflich, vortrefflich*, в. горе. Једнакост ова два израза није потпуна, истина је; али ће осећање нианси доћи доцније.

Erziehung. 1° Етимологија: *Ziehen, erziehen* (не идући до правога значења речи *ziehen*). 2° Пример: *Der Gutsbesitzer besitzt viele Tiere, er sorgt für ihre Nahrung, damit sie gross, stark und schön werden; er zieht Tiere (Schaffe, Kühe, Ochsen); er treibt Viehzucht. Der Bienenvater zieht Bienen; der Gärtner zieht Blumen. — Die Eltern ziehen, erziehen die Kinder. Aber sie geben den Kindern nicht nur Nahrung, damit sie gross und stark werden; die Eltern und die Lehrer unterrichten die Kinder, sie lehren sie, was gut und schön ist, damit sie tüchtige Menschen werden. Sie geben ihnen eine gute Erziehung. Eine solche Erziehung hatte Washington erhalten.*

Redlichkeit. Објашњење двома супротним примерима: *Du findest ein Porte-monnaie auf dem Hof. Was machst du damit? Du gibst es dem Lehrer. Ein anderes Kind findet ein Porte-monnaie; es steckt es in die Tasche und behält es. Du bist redlich, ehrlich; das andere Kind handelt unehrlich, unredlich.* Ако овај пример није довољан (што је могуће), ми ћемо дати друге сличне: *ein Kind spricht die Wahrheit, ein anderes lügt*, и т. д.

Einsicht. 1° Етимологија.. *Sehen, das Gesicht.* *Wir sehen mit den Augen: die Augen sind das Werkzeug (Organ) des Gesichtes. Wir sehen aber nicht nur mit den Augen; wir sehen auch mit dem Geiste; wenn der Mathematiklehrer euch ein geometrisches Theorem erklärt und du verstehst, was er erklärt, so hast du Verstand oder Verständnis; du siehst hell und klar was er erklärt, du hast Einsicht in das, was er erklärt. Washington hatte einen hellen Verstand oder eine klare Einsicht.*

Tapferkeit. 1° Синонимија—*Mut*; 2° Два супротна примера: *Ein Soldat, der dem Feind entgegentritt, ohne Furcht vor dem Tod, ist mutig, tapfer; er besitzt Tapferkeit; ein Soldat, der vor dem Feind davonläuft ist nicht tapfer, nicht mutig, er ist feige. Der Sergeant Hof war ein mutiger, tapfer Soldat.*

*

Ми смо протумачили један прозни текст. Поетски текст изискује да се с њим ради друкчије. Доиста, у току тумачења пређашњег текста, дух детињи одмицао је унапред с муком кроз сто препрека. Један поетски састав, на против, да би утицао на уобразиљу и осећање, треба да се укаже духу одмах потпуно јасно. Мрвити поезију, сецирати је и мрцварити узастопним објашњењима, то значи ослабити јој деј-

ство, уништити драг. Због тога ми не можемо довољно препоручити да се, пре но што се приступи једној песми, припреми за њу дух ученика ранијим посвећивањем у ствар, једном врстом практичне лекције где би професор уметнуо речи које би могле створити какву тешкоћу.

Је ли реч на пример о *Lorelei* Хајнеовој, ми ћемо пре читања те песме казати један овакав увод:

Zwischen Bingen und Bacharach fließt der Rhein zwischen hohen Felsen; auch im Strome selbst liegen grosse Felsenriffe, die für die Schifffahrt sehr gefährlich sind. Am rechten Ufer erhebt sich ein Berg, der Loreleifelsen genannt. Auf dem Gipfel dieses Berges, so erzählt ein Märchen oder eine Sage, soll eine schöne, wunderbare Jungfrau sitzen, die Lorelei, die durch die Lieder, welche sie singt, die Schiffer so bezaubert, dass dieselben nicht auf die Felsenriffe achten und nur hinauf nach ihr schauen; und so geschieht es, dass Schiffer und Kahn von den Wellen verschlungen werden.

Остају неколико расутих израза, као *funkeln, blitzen, Geckmeide, Kamm, kätmen, es kommt mir nicht aus dem Sinn*, које ће професор моћи лако уметнути у разговор у току ранијих лекција. Кад је текст тако спреман, и ђаци постављени у тражено духовно расположење, нека наставник прочита целу песму с потребном разноликошћу израза и интонације; прибрана пажња његових младих слушалаца доказаће му да је директна метода, боље него безбожан поступак дословног превода, у стању да учини да се осете литерарне лепоте.

В. Чување речи у памети.

Оскудица у простору не допушта нам да се дуго задржавамо на овом питању. Споменимо само да је наш главни метод при тумачењу и учењу пример; пример ће нам служити и да сачувамо речи у памети. Свака нова научена реч биће уписана у једну свеску; али свеска је хербариум где је реч, одвојена од жилица и корена који су је спајали за текст, у опасности да се сасуши. Због тога ћемо се ми побринути да се често враћамо на ту листу речи да бисмо нагомилили земље око њих и оживели их. Та земља, то су примери. Ево на пример речи *bewundern*. Пошто смо подсетили на фразу где се реч наша, ми ћемо позвати једног или више ученика да одговоре на ово питање: *Welche Dinge bewunderst du? (einen schönen Sonnenuntergang, ein schönes Gemälde, ein schönes Gedicht)*. Ако је ту реч *sich anstrengen*, ми ћемо поставити оваква питања: *In welchen Fällen musst du deine Körperkraft anstrengen? In welchen deine Geisteskräfte? Hast du dich anstrengen müssen um deine Lektion zu lernen?*

С. Чување граматике у памети.

И овде ће пример бити наш омиљен поступак. Један од наших колега, Г. Лаудибах, дошао је на сасвим нову и сасвим плодну идеју да пусти саме ученике да састављају граматiku. Ради тога, он им даје оквири који су одређени да буду попуњени помоћу примера прибраних у току вежбања у разреду. Док се једна преграда пуни, одговарајуће правило издваја се и постаје очигледно; формулисано у том тренутку и написано после примера, оно представља њихову живу синтезу.

Д. Писмени задаци.

У начелу, сва усмена вежбања директне методе могу послужити као предмет писмених задатака. Као усмена вежбања, и задаци су двојаки: језични и граматички.

1^о *Језична вежбања.* — У почетку, та ће се вежбања моћи састојати у врло кратким одговорима на прецизна питања: *Какве је боје табла? какав је њен облик? где је она? колико табли има у овој учионици?* и т. д. — *Који је данас дан? Какав је распоред часова за данас, за јуче, за понедеоник?*

Али у колико будемо одмицали напред, одговори ће се развијати: *опис учионице; опис једне зидне слике.* Најзад, ми ћемо се удалити од директног сазнања, апелујући сад само на памћење, на уобразиљу детета, дајући му да преприча какву причу или да изложи што самостално.

2^о *Грамматички задаци.* — Извесна језична вежбања су, у принципу, граматичка вежбања, пошто ми не одвајамо граматiku од учења речника. Отуда кад ја питам једног ђака: *Које предмете имаши у својој торби? Које предмете видиши у учионици?* његови одговори садржаваће у ствари вежбање о употреби четвртог падежа. Исто тако питање: *Коме припада овај предмет?* повлачи употребу трећег падежа. Али има читава једна група вежбања која имају више у виду примену граматичких облика, као што су ове: *Метнути именице у множини, у други падеж једнине; измењати времена глагола који се налазе у једном датом тексту; направити фразе од две или више простих реченица* и т. д.

Настава страних језика инспирисаће се корисно, у овом погледу, искуством професора матерњег језика.

Закључак.

Шта остаје од аргумената против директне методе? Ми мислимо да смо преобилно доказали у току ових разговора:

1^о Да је директна метода могућа. Захваљујући сваковременим средствима, она успева да тумачи све речи, ма какве оне биле, конкретне или апстрактне;

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
В
Л
И
О
Т
Е
К
А

2° Да она не пренебегава граматiku, и да, изостављајући превод са матерњег језика на стран, успева да научи ученике граматичкој правилности на начин у исти мах практичан и методичан;

3° Да не само да није тачно да она не поклања пажње књижевности, већ да је, замењујући дослован превод изразитим читањем, она више у стању него и једна друга метода да открије поетске лепоте;

4° На послетку да, једина међу свима методама, она поставља дете у средину која непрекидно буди у њему тежње да изражава своју мисао и своја осећања на страном језику.

Превео с француског С. В.

ВАСПИТАЊЕ У ЈАПАНУ

Запад нема увек довољно јасан поглед на животна питања истока: његово схватање нарочитих ситуација одаје покаткад врло озбиљно незнање па чак понеки пут и разметљивост, која је у толико већа, у колико је мање познато питање о ком је реч. Неки, којих је истина све више и више, тврдили су да је кинеска цивилизација, старија од наше, била напреднија од ње, али велика већина и даље је гледала на ова тврђења као на путничке фантазије, научничка измишљања. Што се тиче Јапана, који је понекад бркан са братским му народом кинеским, тек од војне са Русима обраћа се пажња на Микадово царство.

Међутим Јапан има сада такву школску организацију и схватање васпитања, да се може такмичити ма са којом западном државом и да већина од њих дају доста бедну слику покрај нипонске царевине. До XVI века све васпитање вишега друштва оснивало се на философским системима Конфучија и Менчија и на националном поштовању царске династије. Сама маса водела је будизам и у мистичким сновима ове религије налазила је довољно хране за своју душу. У XVI веку, од доласка Португалаца, а још више у XVII веку, када су Холанђани основали своју вишу школу у Нагасаки, утицај западне културе постао је надмоћан. Око средине XIX века Јапан је послао изасланство у Европу и Америку, да изучи васпитне системе, који су тада вредили. Један амерички педагог, David Murray, би позван у Токио, да реорганизује народно васпитање, и школе Масачузетске државе у првом су реду послужиле као образац. Наскоро педагошка искуства остварена у Америци и у Европи имала су утицаја на нипонско васпитање, које је полагано постајало западњачко.

По америчанском методу би издвојена религијска настава, што је било доста доследно, ако се добро запази, да се све што се тиче

вере врши у То-ко-ва-ми, то јест у оном делу јапанске престонице, који је нарочито намењен за скупове и свечана расправљања. Ничему другом нису учени дечаци и девојчице сем онеме што може бити практички корисно; али, како вели професор Ingram Bryan из Нагасаки, нарочито од рата са Русијом могло се констатовати, да ово чисто утилитарно схватање може истина дати трговце, чиновнике, официре на висини њихова нарочитог задатка, али да борба за живот постаје смелија, упорнија, чвршћа. Само ново, дубље морално васпитање, доктрина солидарности, једнакости, узајамне помоћи и оданости може донети нову фазу у животу народном. И Dr. Sakunoshin Motoda из Киота мисли, да хришћанство има највише изгледа да се уведе у Јапан, али хришћанство појалањено, прилагођено нипонском народу. Демократске идеје западњачке религије, њено поштовање жене, светиња њеног брака, општа узајамност коју она проповеда, чине те она високо важи у овој источњачкој земљи. С друге стране Th. von Galetzki тврдио је у *Documents du Progrès*, „да почиње опадати велики покрет хришћанске евангелизације, који је довео на крајњи, тако рећи варварски исток толико младих мисионара, људи и жена“, и да „јапански мисионари сада проповедају будизам у Кини па и у Америци“.

Ну како је да је, из ова два мало супротна саопштења излази да је жеља за религиским пролећем на дну народнога срца, да је оно што ће отуда осетити васпитање само логичка и неизбежна последица ове тежње.

После овога претходног погледа, сад да видимо како стоји васпитање у Јапану.

Разни заводи за васпитање могу се разредити у четири категорије: основна настава, средња настава, виша настава и стручна настава. Под овом последњом категоријом разумемо разне заводе, који нису специјално обухваћени којом од првих.

Од 3. до 6. године дете иде у *материнску школу*, која има да даје цело прво васпитање; у њеном су програму, као и у нашим Фребеловим школама, само игре, приче и ручна вежбања. Треба међутим напоменути, да свака наставница треба да има диплому о способности за учитељицу основних школа, и да је максимум деце у једном разреду 40.

После материнске школе долази *нижа основна школа*, која траје 4 године, и *виша основна школа*, чије је трајање 2 до 4 године. Учи се морал, народни језик, рачуница, гимнастика, цртање, певање, ручни радови и шивење за девојчице. У вишој основној школи изучава се још јапанска историја, земљопис, природне науке, пољска привреда, трговина, енглески језик. Свака школа може имати највише дванаест разреда а максимум ученика у разреду је 80 за нижу а 70 за вишу основну школу, што је очевидно врло много.

Нижа основна настава је обавезна и бесплатна у јавној школи. Међутим по допуштењу општинског председника дете може ићи и у друге заводе, јер приватних основних школа има 300 поред 26836 јавних и 2 специјално државне. Шест учитељских школа, које имају вежбаонице, спремају наставничко особље. Међутим наставничка је награда минимална: како наводи Ingram Bruan, плате учитеља основних школа иду од 45 до 75 динара на месец, док нижи чиновници имају 65.50 до 100 дин., радници у Токију 75 до 100 динара а професори средњих школа 100 до 150 динара.

У средњој школи, где деца добијају општу вишу наставу, трајање учења је 5 година за дечаке а 4 године за девојчице (изузетно понекад 3 или 5 година). Учи се морал, народни језик, један стран језик (француски или енглески), историја, земљопис, математика, природна историја, физика и хемија, законодавство и политичка економија, пртање, гимнастика. За девојчице су природна историја, физика и хемија замењене пространијим познавањем природних наука, а законодавство и политичка историја домаћом економијом и шивењем. Оне могу још специјално изучавати педагогију и ручне радове.

Максимум ученика у једној школи је 400 (изузетно 600) а у једном разреду 50.

Ученици или они који већ имају диплому средње школе, државне, окружне или по одобрењу отворене, не морају служити у војсци за време учења. Дипломе дају право на једногодишњи рок и на службу чиновника 3. класе.

За добијање и техничку формацију професора средњих школа и окружних учитељских школа за мушкарце има две више учитељске школе, које се издржавају о државном трошку, у Токију и Хиросими. И у једној и у другој овој школи има једногодишњи приправни течај од 3 године, подељен на пет одсека: јапанска и кинеска књижевност, енглески, земљопис и историја, физичке и математичке науке, природна историја. Поред тога има виши течај од једне или две године за једну или више грана из главнога течаја. Уза сваку ову школу додана је једна основна школа, где се ученици практички вежбају у настави.

За женске једина виша учитељска школа је државна у Токију. Течај од 4 године дели се на три одсека: књижевност, природне науке и ручни радови; виши течај од две године је за специјализовање.

Да би се у кратком року добили професори за средње школе или окружне учитељске школе, отворено је било пет привремених завода. Учење је бесплатно и траје две године; ту има пет одсека: јапанско-кинески, енглески, математика, природна историја, физика и хемија. Поред тога установљен је одбор за давање диплома о способности под врховним надзором министра просвете.

Што се тиче *више наставе*, Јапан има два универзитета, у Токију и Киоту, сваки са по шест факултета, подељених на више одсека, и то:

Правни факултет: одсек правни и политички;

Медицински факултет: одсек за медицину и фармацију*;

Технички факултет са одсецима: цивилно инжењерство, механика, бродарска архитектура*, технологија оружја*, електричко инжењерство, архитектура, примењена хемија, технологија експлозива*, мине и металургија;

Факултет за књижевност: философија, историја, књижевност;

Природно-математички факултет: математика, астрономија*, теориска физика, експериментална физика, хемија, зоологија и ботаника, геологија;

Агрономски факултет: земљорадња, агрикултурна хемија, шумарство, ветеринска медицина.

Течаји трају у три године, сем правнога факултета и медицинског одсека, који имају по четири године; одсеци обележени звездом само су у универзитету у Токију.

Приправни течај, који даје знања потребна за пуштање у факултете краљевских универзитета, организован је у осам школа. Овај се течај дели на три одсека: а) за правни факултет и факултет за књижевност, б) за природњачки, технички и агрономски факултет и за фармациски одсек, в) за медицински одсек. Ту се сем тога уче два језика по избору између француског, немачког и инглеског.

Сем универзитета има за вишу наставу много јавних или слободних школа, у којима учење траје три године. Од главних могу се поменути: пет државних специјалних медицинских школа, школа за стране језике у Токију, слободни факултет у Кејогијуку за књижевност, финансије, право и политику, са приправним течајем од две године, слободни институт Ајоама за изучавање хришћанства и науке које су у вези са овом религијом. Поред тога има две специјалне слободне школе за медицину са 45 професора и 505 ученика, једанаест слободних школа за политику, право и политичку економију са 614 професора и 10688 ученика, дванаест слободних школа за књижевност са 372 професора и 2011 ученика.

До сада нам је посао био релативно лак; сада постаје тежи, кад нам ваља дати општи поглед на разне заводе, које смо скупили под називом *стручна настава*.

У области **уметности** су:

А. *Школа за уметности у Токију*, са приправним течајем од једне године, редовним течајем од три године и течајем за усавршавање од три године. Она има ове одсеке: за јапанско и европско сликарство,

одсек за декоративну уметност, одсек за скулптуру, одсек за архитектуру, одсек за уметничку индустрију.

Б. *Музичка Школа у Токију*, са приправним течајем од једне године, редовним течајем од три године и течајем за усавршавање од две године. Она има одсек за вокалну музику, одсек за инструменталну музику и одсек за музичку књижевност. Поред тога специјални течај од две категорије, један за спремање наставника за средње и учитељске школе а други за спремање наставника за основне школе.

За техничку наставу:

А. *Специјалне стручне школе*, где долазе више индустријске школе, више школе за пољску привреду и шумарство, више трговачке школе и школа за трговачку морину. Трајање учења је три године.

Б. *Стручне школе 1. категорије* (виша техничка настава), које обухватају индустријске школе, школе за земљорадњу, школе за свиларство, шумарске школе, школе за земљорадњу и шумарство, ветеринске школе, школе за риболов и аквакултуру, трговачке школе и школе за трговачку пловидбу. Трајање учења је три године.

В. *Стручне школе 2. категорије* (основна и виша основна техничка настава), која обухвата земљорадничке школе, трговачке школе, школе за пловидбу и стручне занатске шегртске школе, чији ученици морају најпре свршити основну школу или вишу основну школу. Трајање течаја одређено је према месним потребама, као год и за

Г. *Ниже стручне школе*, које се даље деле на ниже земљорадничке школе и ниже индустријске школе, које допуњујући општу наставу уводе у основна стручна знања.

Стварање наставничкога особља за ове школе врши се у Индустриском Институту, који је спојен са вишом индустријском школом; у Пољопривредном Институту, који је спојен са агрономским институтом, и у Трговачком Институту, који је спојен са вишом трговачком школом; све три су у Токију и подигла их је држава.

За индустријску наставу:

А. *Специјалне школе за индустрију*, којих има три:

а) *Виша индустријска школа у Токију*, која обухвата одсеке за бојење и ткање, за керамику, примењену хемију, механику, електрику, индустријску декорацију, архитектуру. Трајање учења је три године, а једна шегртска школа, која је с њом спојена, спрема столаре, ливце, коваче и ткаче.

б) *Виша индустријска школа у Осаки*, која обухвата одсеке за механику, примењену хемију, бојење, керамику, пиварство, металургију, бродарску архитектуру, бродарске машине. Трајање учења је такође три године, као и у

в) *Вишој индустријској школи у Киоту*, која обухвата одсеке за бојење, ткање и индустријску декорацију.



Б. *Средње индустријске школе*, којих је 31 и у којима су, поред врло развијеног програма за општу наставу, одсеци за цивилно инжењерство, за топљење и ковање метала, за бродарску архитектуру, за електрицитет, за столарство, за мине, за бојење и ткање, за керамику, за лаковање, за декорацију и за сликарство.

В. *Школе за индустријске ученике (шегрте)*, којих је 38, где је трајање течаја од шест месеца до четири године и где се спремају радници за разне струке.

За наставу земљорадње, свиларства и ветерине:

А. *Државне специјалне школе за земљорадњу* су две:

а) *Школа за земљорадњу у Сапору*, у којој су одсеци: приправни за земљорадњу у ужем смислу, за цивилно инжењерство, за шумарство, за практичну земљорадњу. Трајање течаја је две године за први одсек, четири године за други а три године за остале.

б) *Виша школа за земљорадњу и шумарство*, у Мориоки, у којој су одсеци за агрономију, за шумарство и ветерину. Трајање учења је три године, с правом да се ступи у течај за усавршавање од две године.

Б. *Земљорадничке, свиларске, шумарске и ветеринске школе 1. категорије*, којих је шест и у којима се, осем заједничкога програма опште културе, дају разни течаји, који се тичу специјалних грана.

В. *Земљорадничке и остале школе 2. категорије*, има их педесет и две, у којима су општа култура и техничка настава мање развијене но у оним првима.

Г. *Ниже земљорадничке школе*, којих је 1121 и које дају основе опште културе и техничке наставе.

За наставу у риболову и аквикултури:

А. *Специјална школа за риболов и аквикултуру*, са одсецима за риболов и аквикултуру (пододсеци за риболов, индустријску спремност и аквикултуру), за поморски риболов, и са допунским течајима и практичним течајима. Трајање учења је три године за прва три одсека а једну годину за последњи.

Б. *Средње школе за риболов и аквикултуру*, којих је седам и у којима су одсеци за риболов, спремање производа и аквикултуру.

В. *Ниже школе за риболов*, тридесет и шест, у којима се, поред опште културе краће но у оним напред поменутих, даје основна стручна настава.

За трговачку наставу:

А. *Државне специјалне трговачке школе*:

а) *Виша трговачка школа у Токију*, са приправним одсеком од једне године, редовним одсеком од три године и факултативним специјалним течајима за усавршавање од две године.

б) *Виша трговачка школа у Кубу* са истим уређењем а без специјалних течаја.

Б. *Трговачке школе 1. категорије*, којих има 36.

В. *Трговачке школе 2. категорије*, којих има 8.

Г. *Ниже трговачке школе*, којих има 109.

За **наставу о поморској пловидби**:

А. *Специјална школа за морину* са наутичким одсеком од 5 година и 6 месеца и механичким одсеком од 5 година.

Б. *Школе за трговачку пловидбу 1. категорије*, има их 7.

В. *Школе за трговачку пловидбу 2. категорије*.

За **наставу за поште и телеграфе**:

Стручна школа за поште и телеграфе, која даје наставу из наука и вештина што се односе на поште, телеграфе и телефоне, са одсецима за административне послове (2 године), технику (2 године) и руковање апаратима (1 годину).

За **војну наставу**:

А. *Школе за сухоzemну војску*, од 13 категорија: виша ратна школа, централна специјална војна приправна школа, обласне приправне војне школе, школа за војну администрацију, школа за војну медицину, војна ветеринска школа, стрељачка школа за пољску артилерију, стрељачка школа за опсадну артилерију, школа артилериска и инжењерска, школа за примену коњице, војна школа Тојама, техничка артилериска школа.

Б. *Школе за морину*: виша моринска школа, бродарска школа, школа за моринске механичаре, поморска медицинска школа, Институт моринског комисаријата, Институт за механичаре, техничка школа за раднике бродарских конструкција, Институт за топове, Институт за торпеде.

Јапан сем тога има специјално васпитање за племство, васпитање у ком учествују кнежеви и кнегиње по крви али које ипак није затворено деци из народа, која ту могу учити на молбу родитеља и под неким ограниченим погодбама. Међутим, ни то што је неко племић ни што је учио нарочите курсове не даје никакву привилегију у даљем учењу. Две су овакве специјалне школе, једна за мушкарце а друга за женске. У првој основна настава траје шест година, редовна средња настава шест година а виша средња настава три године. У другој материнска настава траје три године, основна настава и средња настава по три године.

Настава женске деце није никако занемарена, и ако нарочито стање обичаја, с погледом на жену, није до сада допустило младим девојкама да добију више образовање, које би одговарало образовању мушкараца.

Јапан има само за девојке: основних школа, средњих школа, учитељских школа, једну средњу учитељску школу, специјалне течаје

за допуњавање знања у специјалној грани, медицинску школу за спремање жена-лекара. Поред тога је стручна женска школа у Токију, у којој је настава подељена на два одека према томе да ли се жели узети само једна струка или две од ових: шивење, плетење, прављење вештачкога цвећа, пртање и сликање јапанско. У првом случају течаји трају две године а у другом три. Овде има и одсек за вештачко цвеће (три године) и одсек за теориску и практичну кујну (једну годину).

За вишу наставу девојке имају јапански слободни факултет за девојке (Нипон-јоши-даигакуко), где учење траје најмање три године и у ком има одсек за домаћу економију и одсек за књижевност, поред приправних течаја од једне или две године. Истина је да је већина религијских удружења основала нарочите више течаје за увођења младих девојака у вишу културу.

Пре дваестину година учињена је велика погрешка у женској частави. Њу су организовали потпуно по западњачки и предаване су разне струке, па уз то и један европски језик. Удајући се мало после тога — јер скоро све јапанске младе девојке удају се одмах пошто су оставиле школу — оне знају много али не знају обично оно што се тражи за добро управљање кућом. Због тога се у овим школама број ученица смањило од пет стотина на седамдесет. Кад су увидели погрешку, поправили су је. Сада је симпатија публике сва заузета женском наставом, која данас даје жене какве тражи Јапан: изврне другарице човеку и матере на висини њихова позива. Овај идеал може се нама западњацима учинити мало узан: ми доиста тражимо културу жене као независне моралне личности, али прилике на Истоку и Западу су доста различне. У осталом факат је, да је г-ђица Суми Мијаканава из Токија, пошто је посетила Европу, изјавила да у њој није нашла женских врлина, које тако обилато цветају на јапанском домаћем огњишту.

Пре но што завршимо овај кратки чланак, треба да напоменемо, како свако лице, ма које народности и ма које религије, има право да у Јапану отвори школу под неким погодбама. Због тога су слободни заводи разних ступњева врло многобројни скоро у свима градовима у царевини.

Око стотине библиотека, међу којима је Царска Библиотека, која игра велику улогу у интелектуалном свету јапанском, шире свуда најразличнија знања. Три општа музеја, један зоолошки врт и један педагошки музеј, који су врло добро снабдевени, такође много доприносе култури нипонскога народа.

Многобројна учена друштва састају се у одређена времена. Између њих треба нарочито поменути Царско Друштво за васпитање (Теикоку Киоикукваи), које има задаћу, да шири и унапређује васпи-

тађе у царевини. Оно публикује дела о васпитању, изучава питања
 www.која се на њ односе, уређује курсове, библиотеке и предавања и из-
 даје месечни часопис *Киокијирон*. Такође захваљујући њему, а нар-
 очито преданости и компетенцији његовога садашњег директора, г.
 Tsuji Shinji, васпитање је добило тако широк полет, да се ни-
 понска царевина може похвалити школским уређењем, коме би могао
 завидети добар број западних држава.

[Edward Peeters у белгиском часопису *Minerva*, I година, бр. 1
 Остенде, октобар 1909.

АЛКОХОЛИЗАМ И ШКОЛА

— ДР. ГОРДОН —

Алкохолизам — највећи бич савременог друштва. Од њега, по
 речима професора И. Сикорског, „угине више људских живота, него
 од руку убица, отрова, зимске хладноће и од грома небеског.“ Чове-
 чанство бори се против алкохолизма од незапамћених времена. У стар-
 ром Мисиру пијанине су излагане јавном подсмеху и другим ниским
 казнама. У Китају, на 2286 година пре Христа, био је издан указ, којим
 се под претњом казне, забрањује неумерено употребљавање алкохолних
 напитака. Године 2205 пре Христа пијанство се тамо кажњавало смрћу.

Године 1279 пре Христа из Китаја су прогнани били сви који
 су се занимали справљањем алкохолног пића. На Кинезе угледали су
 се у овоме Јапанци. Стари закони забрањивали су, како ми знамо,
 продавање и употребљавање алкохолних напитака. У Римљана пијан-
 ство женскиња кажњавало се смрћу. Сваки Римљанин имао је право
 убити своју жену ако се опија. Речју, од незапамћених времена све
 до данашњег дана човечанство се енергично и неуморно бори против
 тога страшног непријатеља — алкохола. Ну до сада — авај! — ре-
 зултати су те борбе ништавни. Број оних који пију увећава се свуда
 сваке године, како се доказује потпуно тачним статистичким подацима.

Посматрањем је утврђен у истини жалостан факт, да пијанство
 у Русији све више и више расте. Тако, године 1904 у Русији по слу-
 жбеним подацима било попијено свега 71 милиона ведара¹ вина, што
 износи приближно по 11 литара на свакога становника. Године 1905
 количина потрошенога вина понела се до 75 милиона ведара — по 12 ли-
 тара на сваку душу; године 1906 потрошња је достигла већ 85 милиона
 — по 13 стакала на становника, а године 1907 до 100 милиона ведара

¹ Ведро има 1.229 декалитара.

УНИВЕРЗИТЕТСКА
 БИБЛИОТЕКА

т. ј. околу 15 литара на једну душу. У неким губернијама алкохолизам је тако много раширен, да их сасвим правилно зову „пијаним“ губернијама.

По речима г. Челишева, један Самарски срез попио је за последње године околу 50 милиона рубаља.

У Јарославској губернији, како јављају новине, опажа се у последње време невероватно ширење пијанства. Ево неколико речитих факата. У селу Васиљевки, општине Тројичке, која броји 60 кућа, о једном великом празнику 1907 године попијено је ракије на 117 рубаља, а у једном селу из Даниловскога среза, које има 40 кућа, попијено је ракије о једном храмовном празнику за више од 200 рубаља. Такви гласови иду из свакога краја наше простране отаџбине. Узмите новине, које излазе где било на Кавказу или у Сибиру, у Криму или на Уралу, у Пољској, или у Усуреком крају — ви ћете свуда наићи на ужасне податке о ширењу алкохолизма, ви ћете свуда слушати жалосне гласове како пијанство непрестано расте.

Ну најжалосније је што се у таквом алкохолном становништву јавља пијанство малолетних у опште и ђака посебице, на што је била обраћена озбиљна пажња на В. Првом Сверуском Савезу за борбу против пијанства, који је недавно завршен. По подацима, које су на скупу тога Савеза изнели разни посматрачи, алкохолизам је доста јако раширен међу ђацима не само виших, него и средњих школа, шта више и у нижим школама, међу децом младога и нежног узраста.

Др. М. Членов образовао је 1904 године анкету у московским универзитетима, и она је дала ове резултате: од 2150 студената употребљавали су алкохол 64^о/о.

Приближно такве резултате добио је други посматрач, др. Н. Малигин, који је подвргао посматрању студенте Јурјевског Универзитета. По његовим подацима, од 1210 испитаних студената пило је готово $\frac{3}{4}$. По подацима др. Николскога, које је изнео 1908 године на скупу Петроградског Савеза Представника Студентских Економских Организација, међу студентима Технолошког Института пило је 70^о/о. Изнесени бројеви довољно сведоче о знатном ширењу алкохолизма међу ђацима у вишим школама.

Ну још је жалосније пијанство међу ђацима у нижим и средњим школама. М. Плотников скупио је довољно грађе о алкохолизму у нижим школама. Да наведемо нешто из те грађе.

Један учитељ из Псковске губерније писао му: „Пијанство је апсолутно развијено међу сеоском децом (како школском тако и оном до узраста за школу). Деца пију, не устежући се ни пред родитељима ни пред туђинима, у време недељне шетње и „богомље“, храмовних празника, — пију док се не опију, заједно са одраслима“.

Други учитељ сеоске школе Чељабинског среза саопштио др. Плотникову, да „дечаки у његовој школи сви знају укус ракије. Опијало се осморо деце. Чешће су пили по угледу на родитеље и чашћени од њих. О празнику 1 октобра већ су сва деца од 9—12 година, не говорећи о старијој, пили ракију“.

Из једне школе у Новгородској губернији др. Плотников добио је овакав извештај: од 58 ученика једне школе 10 из старијег разреда сви су били пијани; од 21 средњег разреда — 10 су пили ракију, а од 27 млађег разреда 19 је пило ракију и 14 од њих били пијани.

Прегледом деце у средњој народној школи у Лифландској губернији, по речима др. Плотникова, дошло се до ових резултата. Прегледано је свега 50 ученика, од њих је било Руса 21, остали били Немци, Латиши и Естонци. Знали су за алкохолна пића 92% од њих, при чем Латиши и Естонци сви пили пиво, ну били добро познати тако исто и са укусом и дејством ракије.

Петроградски лекар Н. И. Григоријев скупио је интересантне податке о пијанству деце у градским школама. По његовој анкети, у школама пију већина деце. У једној школи од 50 ученика само шест нису знали за укус ракије, а у другој — од 52 ученика по узрасту од 8—13 година нису пила само 4 ученика.

Не мање него у Петрограду, алкохолизам је раширен и у другим градовима. Тако, као што сазнају казанске новине „Дџытель“, од 58 деце, која су учила у једној казанској градској школи, 10 у старијем разреду и 21 у млађем било је пијано не по један пут.

У Курској губернији алкохолизам у градским и сеоским школама толико се раширио, да је на себе скренуо озбиљну пажњу управне власти. Образована у 1904 години анкета показала је, да је пијанство у неким школама захватило чак и масу ученика. По подацима, добивеним из 486 прегледаних школа, нашао се, да ученици пију ракију не мање од $\frac{3}{4}$ свих школа.

„Пермскія Вѣдомости“ у броју од 20 октобра 1908 године наводе ове факте, који цртају ширење алкохолизма у школама Пермске губерније. Наставници саопштавају да неретко имају прилике да опазе особито стање код ученика дечака, као: запаљење очију, увелост, сањивост, а некада као и подивљалост. По тражењу узрока, нашао се да су ти ученици уочи тога дана пили алкохолна пића о којем породичном празнику или су мало „повукли“ пред полазак у школу.

У прошлогодишњем обласном скупу у Чистопољу био је, међу осталим, прочитан извештај инспектором народних школа Стрељниковим о пијанству међу сеоским становништвом међу и малолетним ученицима народних школа. По речима г. Стрељникова, пијанство ових ученика видно је расло. Сеоски учитељи јављају му, како њихови малолетни

ученици чак у пијаном стању неретко долазе у школу и овде, „угледајући се на узрасле, постају безобразни“ („Сура“, 1 новембра 1908 г.).

Из овога видимо какав је дубок корен ухватило пијанство међу ђацима нижих школа.... Ну не боље, ако не и горе стоје у том погледу и средње школе. Врло жалосне податке о томе налазимо у др. Н. Малигина. У намери да сазна у којем узрасту студенти почињу пити, он је дошао до ових резултата. Почели употребљавати алкохолна пића у млађим разредима средњих школа (до 16 година) 32, 5% „старијим“ „ „ „ (од 17 до 20 г.) 40, 3% т. ј. $\frac{3}{4}$ студената, који употребљавају алкохол у већој или мањој количини, навикли се на њ још у школској клупи и гимназијама и реалкама.¹

Други аутор, др. М. Членов, добио је у својој анкети што се тиче московских студената неколико мањих бројева. Наиме, по његовим подацима почели су пити у средњим школама само 50% од свију студената². На основу тих података, др. А. М. Коровин сматра алкохолизам *младићском* болешћу, тако како „отровна семена његова, по речима његовим, сеју се већином у годинама прве младости, у годинама гимназијскога учења“.

Описи случајева пијанства међу ђацима јављају се врло често у листовима наше свакодневне штампе. У последње време пијанство у облику банчења и оргија добило је карактер епидемије разних „лига љубавних“ и „слободних састанака“ и „савеза“, обилно пониклих у разним крајевима наше простране отаџбине. Саопштења о тим лигама и савезима прошла су у мал' не кроз све новине, и друштво је било страшно поражено тим моралним трудежом, као резултатом поменутих лига и савеза. Нека би извештаји по новинама били увећани, ипак сами факт да има „лига“ и „савеза“ довољан је доказ како напредује у њима и култ Бахуса, који иде обично рука под руку с култом Венере.

Може ли ко после свега казаног одрицати, да је алкохолизам рана која трује и иначе слаби и болешљиви организам наше ниже и средње школе?

Пита се: шта може учинити школа у борби са таквим злом, које тако силно подрива њен живот?

Да би се одговорило на то питање, ми смо дужни, и ако не много, да се задржимо на том утицају, који показује школа на физичко и умно стање ђачко.

Ни за кога није тајна, што утицај тај у опште не може нас задовољити. Школа слаби ученика, потпомаже развитак у њега целога реда болести (познатих под именом „школских болести“), које га чине

¹ „Журн. Общества Руск. Врач.“ вѣ память Н. И. Пирогова 1907 г. № 1.

² „Врачебная Газета“ № 2, 1908 г.

слабим и неиздржљивим. Узрок те жалосне појаве крије се у овоме. Ученик проводи свакодневно у школи 5—6 часова, за које време дише искварени ваздух школски, отрован продуктима дисања и кожных испарења. Наше школе немају, сем ретких изузетака, такве вентилације, која би одржала сталну притоку чистог ваздуха за време свих часова. После свака два часа у нас се обично отвара по један део прозора на неколико минута, ну за такво кратко време ваздух се само нешто освежи. За време других часова све се више и више осећа и издаје се поквареност ваздуха и недостатак кисеоника. Ученици који су дошли у школу свежи и здрави, постају при свршетку бледи и увели.

Осем покваренога ваздуха, на ђаке рђаво утиче исто тако дуго седење у неудобним клупама. Клупе су обично тако удешене, да онај који седи на њима мора више или мање да се сagne и спусти главу. Такав положај тела бива узрок тешкоме дисању и неправилном крвотоку, што се све јавља у обичној главобољи.

Најзад, ка тим штетним утицајима придружује се још и то, што ђак обично остаје у школи без топле хране од јутра до 2—3 часа по подне, т. ј. у току 5—6 часова, што тако исто не може проћи без штете по његово здравље. Такво физичко слабљење ученика, које чини школа, мора, разуме се, лако допринети да у њему избије штетно наследије у опште и алкохолно посебице.

Ако дете или младић носи у себи пагубну клицу страсти к вину, то при таквом слабљењу његовог организма клица ће добити, разуме се, снажан импулс ка своме даљем развијању.

Према томе, борба противу школскога алкохолизма мора бити сведена на свестрану и по могућству потпуно оздрављење школе у ширем смислу те речи. Такво оздрављење мора се типати како лекарско-хигијенског, тако и предавачког и васпитачког рада њеног.

При школама треба уредити кухиње, ради тога да би ђаци могли у њима добивати топао доручак. Мора бити организована борба против прашине. Старе неудобне клупе треба заменити новим, тако званим „нормалним“. Напоследку, треба по могућству изменити програме, да би било правилно распоређено градиво које се има прећи и у опште учинити да учење буде такво, како не би било места умном преморавању ученика. Тако исто треба обратити пажњу на обиље празника, који ометају редовно школско занимање.

Затим као најбоље средство, ради подизања општега физичкога нивоа ђачког и ради одвлачења њихова од свих рђавих навика у опште и од алкохола на по се — јављају се: гимнастика, игре и спортови. Та гимнастика, која се предаје у нашим школама, у ствари је само жалосна пародија на то што треба да буде и што се чини у другим државама. У нас се гимнастика изродила у досадно корачање или бес-

мислене „радње рукама или ногама“, од чега се ђаци старају да се ослободе. У Швајцарској, Енглеској, Шведској и чак маленој Грчкој гимнастика — то је један од обавезних и озбиљних предмета школског предавања. Тамо је физички рђаво развијен ученик прекор породици и школи, као што је у нас слабо развијени умно, и школа чини, да-богме, све ради његове поправке у том смислу.

Ван Русије се поносе увођењем гимнастике у школе. Године 1904 Атина је послала на Олимпијске игре не само борце и атлете, него и мале ученике, који су задивљавали како својим јуначким изгледом тако и гимнастиком. Заједно са гимнастиком на Западу, нарочито у Енглеској напредују игре и свакојаки спортови. У нас се игре боје, а спорта не воле. Ето мушкарац може у игри, не дао Бог, пасти и разбити нос. Шта ће рећи на то родитељи? — Рећи ће да „школа пије за оне ученике, који на главама иду по њој.“ А спорт — заиста опасна ствар: младић се бави спортом — учење сасвим напушта. У памети његовој неће бити задаци, које треба да научи, већ екскурзије и спортови. А ето у Енглеској и у другим државама спорта се не боје. Тамо је сваки младић члан којег било клуба за спорт. Спортотом занимају се тамо апсолутно сви: и слуга, и чиновник, и научник, и државник! И чудновато како они при том не заборавају на своја занимања и своје дужности! Нека наше школе, пробе ради, заведу игре и спортове. Ваљда ученици неће онда заборавити на своје задатке! Ваљда они, као заморени, да би се разонодили, неће се упутити у кафане и ресторани, ни у пивнице и гостионице, већ у поље или у шуму, на реку или ма куд ван града. И кад се буду враћали после такве једне шетње биће одморнији, ведрије душе, него кад би излазили из кафана и пивница!

Прекомерно физичко замарање и слабљење организма лакше од свега потпомаже да избије болест која се тајила у организму у облику наследне изнурености у опште и диспозиције к алкохолу посебице.

Што се тиче других мера, ми ћемо се задржати на антиалкохолном предавању у школи. Преко границе свуда у школама, како нижим, тако и средњим, предају се неки одељци хигијене с нарочитом пажњом на употребљавање алкохолних напитака и на штету коју алкохол чини организму. Томе питању тамо посвећују не мање од 1—2 часа недељно. У Енглеској борба противу пијанства у школама је почела још 1830 г. У Француској та је борба постављена на правилну основу тек крајем деведесетих година прошлога столећа, онда када је предавање антиалкохолизма наредбом министра народне просвете постало обавезан школски предмет.

Карактеристична је борба противу алкохола у школама у Финландији, у којој се, по указу сената од 20 септембра 1898 г., у свима

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

www.unilib.rs

школама, ђаци упознају са штетом коју приносе алкохолна пића и примећује да им се потпуно уздржаваће од истих. Последњим испитивањем нашло се, да овде у гимназијама број оних који не пију износи стално околу 80%, а у народним школама достиже чак и 100%.

Међутим, у нас, у Русији, ако се не рачунају слаби покушаји Управе Курске губерније, у средњим и нижим школама не предузима се никакав корак за стварну борбу против зла алкохолизма. Није ли време да се у нашим школама отпочне правилно предавање хигијене с нарочитим погледом на штетне последице алкохолних напитака? Није ли време да и ми озбиљно настанемо за предавање антиалкохолизма у нашим школама? На жалост, стварност даје негативне одговоре на ова питања. На минулом скупу Савеза за борбу против алкохолизма проф. М. М. Ковалевски је саопштио, како његов предлог да се уведе предавање антиалкохолизма у нашој средњој школи, није наишао на одзив од стране чланова Државнога Савета, и, на тај начин, питање ово остаје и даље отворено.

Најзад ми ћемо изнети још један факт, који, по нашем мишљењу, може играти огромну улогу у делу борбе школе против алкохолизма. Факт је тај — утицај женскога елемента на ђачку омладину. Женскиње као учитељице а нарочито васпитачице младога поколења, како је то одавно утврђено несумњивим доказима, женскиње има врло моћан и у вишем ступњу добротворан утицај на њега. Женскиње је по природи својој нежније и осетљивије, него мушкиње. Оно лакше може појмити младу, лако пријемчиву душу својега васпитаника, привезати га за себе, нежно упутити и у опште дати му ту душевну равнотежу, која тако често недостаје младежи. Женско друштво може боље од свега одвикнути младога човека од навике тражити вештачко уживање у нездравој атмосфери пивница и кафе-ресторана.

С друге стране добротворан утицај женскога елемента врло се много опажа у заједничком обучавању. По једногласном мишљењу педагога, тиме се припитомљава и облагорођава карактер дечака и младића: у мешовитим школама никада се не опажа тако груба несташност нити имају места такви екцеси, какви се дешавају у мушким школама.

Заједничко обучавање веома се много раширило у Европи и у Америци. Ми видимо тамо са заједничким обучавањем школе сва три типа ниже, средње и више. У нас, у Русији, мисао о заједничком обучавању дуже времена наилазила је на упорно противљење, и само за последњих десет година почели се у том погледу мењати друштво и држава.

Ми смо видели, какво је дубоко корење ухватио алкохолизам и у нашој средњој школи. Према томе, борити се противу њега неопходно

је потребно уз помоћ радикалних мера, које треба да преуреде цео наш школски систем. Надајмо се, да ће држава и друштво обратити најзад сву потребну пажњу на ово питање које задаје толико тешких брига.

С руског

Ц.

БЕЛЕЖНИК ТЕЛЕСНОГ РАЗВИТКА И ДУШЕВНИХ ОСОБИНА УЧЕНИЧКИХ У ОСНОВНИМ ШКОЛАМА.

Према правилима науке о васпитању сваки наставник мора упознати особине својих воспитаника, те према томе подешавати начин свога васпитачког рада и подржавати и јачати добре, а сузбијати и искорењивати рђаве особине код појединих ученика.

Да би пак наставник своје ученике што боље упознао, потребно је, да о сваком ученику прибере тачне податке, а то ће постићи, ако од почетка школске године буде бележио о сваком ученику све оно, што код њега запази да је зарад познавања његове индивидуалности вредно забележити.

Није ми намера да опширно говорим о васпитној вредности бележења личних особина ученичких и телесног развита њиховог, јер су с тим упознати сви наставници, који су свршили стручну школу; него хоћу, да изнесем своје гледиште о начину овога бележења, користећи се својим петнаестогодишњим искуством.

Питање о бележењу индивидуалних особина ученичких расправљано је по педагошким листовима, на учитељским зборовима, и на конференцијама за време сталног школског надзора. Па и ако постоје наређења за бележење индивидуалних особина ученичких, ипак наставници у великој већини школа, те особине никако не бележе, а у осталима те белешке воде само „форме ради“, веома површно, по своме нахођењу или по угледу на раније бележнике, који су у школи нађени. Разлоге за овај немар према овако важном и корисном васпитачком послу наводе ово: што надзорници школски те бележнике не траже, што „немају времена“ за то бележење, и што није детаљно прописано како ће се те белешке водити. Оваки разлози морају отпасти пред коришћу, која би се добила, кад би се савесно ове белешке водиле од почетка до свршетка основног школовања. Може се поуздано тврдити, да би тада дисциплина код ученика била много боља, а у вези с тим и настава би се лакше и повољније изводила, те би и школе боље резултате показивале.

У васпитачком послу потребно је пажљиво пратити *телесно* развијање ученичкога напредо с развијањем душевних особина, те да би се могло васпитним средствима правилно утицати на њих. Стојећи на том гледишту, ја сам за 45 ученика IV разреда устројио један бележник од шест табака, и преко целих табака уздуж отворио *дванаест рубрика*. За овај бележник употребио сам хартију бољег квалитета и ишпартану у правоугаоницима.

Рубрика 1. — од 3 линије — има наслов: „*редни број ученика*“.

Рубрика 2. — од 14 линија — има наслов: „*име и презиме, место и године ученика*“.

Рубрика 3. — од 4 линије — има наслов: „*висина тела*“.

Рубрика 4. — од 4 линије — има наслов: „*обим груди*“.

Рубрика 5. — од 6 линија — има наслов: „*тежина тела*“.

Трећа, четврта и пета рубрика раздељене су на двоје, и ту се уписује мерење висине обима и тежине у почетку и на крају школске године. Из њих се може тачно утврдити телесно напредовање или опадање ученичко.

Рубрика 6. захвата остали простор прве половине табака (18—20 линија) и има наслов: „*родитељи ученика, занимање, њихова писменост, имовно и задружно стање и остале домаће прилике*“.

У рубрике на другој половини табака уписују се душевне особине ученика.

Рубрика 7. — од 7 линија — има наслов: „*уредност, чистоћа, вредноћа*“.

Рубрика 8. — од 7 линија — има наслов: „*марљивост, пажња, мирноћа*“.

Рубрика 9. — од 7 линија — има наслов: „*односи према друговима*“.

Рубрика 10. — од 8 линија — има наслов: „*способност за поједине предмете*“.

Рубрика 11. — од 10 линија — има наслов: „*добре особине и мане, и њихов развитак*“.

Рубрика 12. — до краја — (од 12—14 линија) има наслов: „*за шта има наклоности*“.

Да би се у све ове рубрике могли уписивати опширнији подаци, на свакој страни табака уписује се само по *пет ђака* и за свакога има по 6 линија (озго на ниже), а по потреби би се могло уписати и мање ђака и оставити више простора.

Кад би се овакав бележник кроз све разреде уредно водио, онда би наставници према ранијим подацима кроз старије разреде пратили развитак и телесних и душевних особина ученичких. уписивали своја опажања, и методички стално утицали на поправку мана и одржању добрих особина ученичких. Кад ученици увиде да се над њима води

свестрани надзор и да се о њима и у бележник уписује, трудиће се више и сами, да своје мане исправљају, а тиме ће олакшати и васпитачима да постигну главни васпитни циљ. Ако би се пак завело да се свршеним ученицима IV разреда уз сведочанство издаје и попуњен бланкет о телесном развиту и душевним особинама њиховим, онда би то корисно послужило и наставницима гимназија, за ученике који продуже школовање, и трговцима и занатлијама, за оне који оду у трговину или на занат.

Износећи ово своје гледиште пред васпитаче нашега подмлатка, ја желим, да се о овом веома корисном васпитачком послу и остали заинтересују што више и да се он, у интересу нашега општег добра, свесрдно прихвати и што марљивије врши.

Бождар Д. Радловић
учитељ

ПРИПРАВНИ РАЗРЕД

(НАСТАВАК)

*

Доста разговара! Идите кућама на ручак. Како ручате дођите овамо у школу (показујем руком). Хоћемо да идемо тамо у „Браник“ (део Мајданских шума, сахат хода од школе)... Јесте ли сви дошли? — Ко хоће да понесе ову чашу за воду? — Дѣ метни је у торбу! — Ко хоће да пије лепе воде нека дође овамо! Полако... Полако!... На извору усред шуме сви се водом обредимо, па сви скупа певамо. Једни оду после и нахватају рака, а ја их покажем приправницима... По шуми се разлеже: „Ура! ура!“... Пењемо се на врх једне велике кречне стене која је као усађена у брдо преко од извора. Висока је до 30 м. На њој узвикујемо и певамо, на њој их опомињем да се чувају кад су сами, с ње посматрамо околину и разговарамо уживајући у дивној панорами природној.¹ Показујом разне врсте дрва, шуму, реку, планине, брда. Из свега тога разговора и приправници имају по неку нову реч и израз научити.

¹ Испрва се чудих кад видех како се један шестогодишњи мушкарчић заносно наслоњно на окомек друге стене, на нас и попор с те висине гледа, а мајка поред њега безбрижно преде. Како ли би нежна васпитаница градова претрнула кад би своје дете на тој висини видеда! А ово чедо природно научило је да само собом управља од раних година и да се на све опасности навикне, те му обичне изгледају.

Ово се зове жир. Жир роди и на букви, али ово је жир с цера; и на граници роди жир. Шта је ово? — На чему роди? — Ово је мала капица... Чујте! Један отац има много синова, па сви имају капе, само отац нема капе! Шта је то? — Шта треба жир? Да једу свиње... Јесте, свиње једу жир па се угоје и буду дебеле... дебеле... Ко има браник? — На којој је страни, — пружи руку!...

Шта радимо зубима? (Жваћемо, једемо). Сваки треба да пере и чува зубе, јер они много требају... Перите и уши, врат, нос, очи, лице, руке, ноге. Сви сутра да дођете чисти у школу. Ко се не опере лепо, ја ћу му казати да иде тамо на поток да се умије. А ко прође путем, видеће га па ће му се смејати и рећи: пази! познаје се који ђак није вредан... (Важност чистоте и уредности у овоме добу не треба доказивати. Нека им то само пређе у навику).

Чији је оно отац био мало пре овде? — Па где је сад? Отишао! отишао... (ја говорим и машем руком вратима, а они понављају за мном). Један додаје: „отишао кући“, други каже: „отишао напоље“...

Шта ради Живојин? Кречи зид!... Ја, није хтео да пази, да чува, већ просуо мастило на њ. Ко упрља зид, тај ће га и окречити.

Ко оно пева онде на врби? Птица. Она птица зове се славуј. Слушајте како лепо пева!... Мита неки дан стао испод оне јабуке на путу, а славуј на јабуци пева, па како год он пева, Мита онако звижди. К'о бајаги и он уме да пева као славуј. А славуј певâ... певâ, па се све хори. Тако су се *нагињали* скоро четврт сахата, док Мита не пође, а славуј се уплаши и утече, одлети...

...Ено тамо петао луна крилима; па... кукурече. Крава нашега суседа Ђорђа риче... Шта ради петао? — А крава? — Погледајте на орах! Оно су *врање*. Које су оно птице? — Хајде да их пребројимо! *Једна врана, две врање*, три врање, четири врање, *пет врања*... Колико свега врана? — Ено једна гаче: га! га! Две одлетеше, видите ли? —

Узми *грабуље* па граби ово лишће! Покупите га у колица!...

*

Ми стојимо у ходнику... Видите ли како кишз пљушти? — Чујете ли како поток тече и хуји? — Путем је благо... Вотар дува... Чувајте се да се не укаљате, а не треба да идете близу потока; преко брвна идите пажљиво. Зашто?

*

Један ме пита: „Молим те, господине, да *даш* таблицу *ла* Живојин?!“ Ја га исправљам: „Молим вас, господине, да дам таблицу Живојину!...“ („Молим“ итд. науче слушајући старије ђаке).

*

Погледајте кроз *овај* прозор у *оно* воће! Тамо се виде *овце*; има много *оваца*. Оне пасу траву. Шта се види у воћу? — Шта раде? — Можемо ли их бројати? —

*

О Стојане! (Чујем!) Шта то радиш? („Пишем кућу!“)...

*

Чујте, децо, шта ми прича Миланов отац. Игра се, вели, мој Милан с Марком Марићем на потоку. Кад чујем а Милан виче: „О тата! о тата!“ Ја брже тамо... Шта је Милане?! Ходи, тата, брже, ходи! Беше једна жаба овде на земљи, па кад виде мене и Марка скочи у воду, и мора да се удавила, нема је да изађе... Брже, тата, ено је, ено вири из воде, не дај да се удави! Ја дођем, каже Миланов отац, па се сит насмејем. Кажем му: не бој се ти! Вода је њена кућа, она је ту научила, она у њој и спава... Види, ја ћу да бадим каменчић у воду, она ће да утече доле, па ће опет да изађе... Ето, видиш! Чувајте се вас двојица да не упаднете у онај велики вир тамо под оном врбом. А жаба, риба, рак, живе у води... Који ће то да ми исприча? —

*

Једанпут сам видео једно дете. Иде путем, и носи један хлеб, па избацује у вис и дочекује у руке. Хоће да се покаже да је јуначно. Баци још једанпут, а лебац поред руку па у једну бару на путу... Сав се лебац искаља... *Не играјте се оним што није за играње.*

*

Као што се види, наставник мора изабрати zgodне тренутке, и показати деци оно што под српским именом не знају. Тако ће се и њима обраћати пажња да мисле о свему како би се то српски говорило, и да причају и говоре нама, или другим ученицима. Тиме ће деца бити упућена да за много што шта питају и наставника и старије другове, а наставник ће препоручити старијима, да се у тим слу-

чајевима вађу млађима у помоћи. Друго је сада питање шта се све од наставника тражи, какав он мора бити па да се његова реч држи за светињу. Зато, ако их он нехотично не придобије, мора он проучити озбиљно питање о одржању свога ауторитета, и старати се да га задобије.¹

* * *

Прва тачка коју треба свршити другога течаја по програму ова је: „Крсни знак. О љубави према родитељима и осталим људима. У кратко о Богу као творцу.“ Деца су већ имала прилике видети како се људи крсте, било кад су ишла у привку, кад им је долазио свештеник у кућу, кад се крсте њихни укућани итд., а виде како се и други ђаци крсте. С тога се могу томе и раније научити. И ако то врло мало разумеју, опет у њима тиња неко нејасно осећање кад те погледе врше и гледају. Само се деца морају упутити да се правилно с три прста прекрсте и изреку: „Во имја отца, и сина, и свјатога Духа. Амин!“ Онда им што краће и јасније казати да се ми крстимо и тако кажемо кад се молимо Богу да нам да здравља и среће, и да научимо све оно што ваља и што је добро. Ићи сад даље од тога није могућно због тога, што деца не владају говором у оној мери, у којој је потребно, да би било разумевања и утицаја.

Нежне љубави спрам родитеља и осталих укућана мора у деце бити, јер им се тамо чине прве милоште и задовољства. А ако те љубави не би било, ми бисмо били немоћни да је пробудимо или створимо. У интересу истине и у интересу дадиље човечанства, породице, ваља знати, да у добу првога школовања нема детета без те љубави. Зато наш рад у овој прилици има задатак: да ту љубав очува, и обрати деци пажњу на велике родитељске бриге и трудове око њих, па то довести у везу с децјом послушношћу и односима осталих млађих у кући. Само ненормалне прилике, које се тим самим извлаче испод васпитних утицаја наших, могу, ну тек у доцнијим годинама, чинити изузетак. У приправноме разреду ваља разговарати о томе колико ради пречишћавања и утврђивања оних осећања која већ постоје у срцима децјим, толико и ради свестранијег изучавања српског говора. Љубав из породице пренеће се и на прво друштво у коме се деца налазе, т.ј. на другове у и ван школе. Ради тога треба отклонити све

¹ И ако, строго узевши, не слада да се овде говори више о томе, ја напомињем још неколико речи. У дисциплини нарочито, данас се отишло из једне крајности у другу. Место дресуре у многим школама влада нервозна раздраженост, те наставник не сме изаћи из школе; јер тада настаје вика у највећем степену. Све то потиче из непослушности... Добро дисциплинованој деци довољна је једна блага заповест, па да се утркују ко ће боље одговорити жељама свога наставника. Кад се усред највећег разговора чује глас који хоће тишину, па се то слуша, но не из страха већ што тако треба, то је узор дисциплине.

утицаје који су под нашим надзором, а који би сметали да се љубав из породице на друштво пренесе. Међу децом мора бити узајамности; једни другима треба да чине услуге, нико да не чини хотимично штету другоме. Где се деца једна на другу издиру, не да нипошто једно другоме крижуљу на послугу, има јабуку па је само једе а крије да други не виде, има књижицу а не да је другоме да гледа или чита, где су крађе свакодневне, лажи на штету својих другова обична ствар, сузе и тужбе у исто време и јад и задовољство, — ту нема узајамних веза, нема љубави према друговима. А то ће се постепено, као од шале, развити у себичност, у највећег проузроковача неслога и размирица људских. Напротив, колика радост обузима човека кад види: како један дели јабуку или орахе на више њих, па сваком подједнако, а себи често најмање, кад један с друговима дели парче шећера што је од мајке добио, других тројица претурају неку књижицу па се загрлили, а једни се грле идући путем, старији с пажњом преводе млађе преко брвна на потоку... Како човек ужива у школи, где ученици све своје ствари у школи слободно остављају а само уочи празника носе, а на крају нико и не помишља, већ доноси ако нађе ексер, новац, перо итд. Да се ово постигне, прописивали су педагози разна средства. Али свуда па и овде најбоља су средства у природности понашања наставникова; у вољи с којом ради поверени му посао, и најзад у развићу искрености између васпитача и васпитаника, где ови последњи н.пр. слободно признају да су *ипсе* кради, а сада неће, и где као истинит доказ трудбе служи примеран и правилан ток живота ђачког. И тај правилан ток биће прелаз к сазнању о узајамности спрам других суседа и других људи. Зато је дакле пре свега потребан поменути поредак и живот међу децом, па тек онда изношење примера ретке дружбе и пажње, помоћи у нужди, саучешће у туђој радости и тузи итд. А ићи у првome добу још даље, преносећи ту љубав на *све* људе, било би проповедање широких за децу још непојамних хришћанских — космополитских идеала. Нешто од тога може се тек у старијим разредима предузети.

Из овога што је до сада речено виде се начела на којима мора почивати развијање љубави и прилике под којима се она може развити и одржати. Практични део, т.ј. сам разговор с децом у главnome кретао би се овако.

Ко ти је сашно кошуљу? — Ко ти је купио капу? — Ко сеје кукуруз и пшеницу те вас храни? — Ко вам кува ручак? — Ко иде у воденицу и меље брашно? — Ето, децо, како се о вама брину ваши родитељи. Нису вас само родили па оставили, већ су се бринули о вама од рођења до сада. Брину се и сада и бринуће се и кад велики будете, докле год буду живи. А бисте ли се ви сами могли бринути за све што вам треба? — Бисте ли ви то све могли сами радити? — Је ли то

лако њима? — Заиста, није лако! И по највећој киши, по највећем
 www.блату си рђавом времену ваши родитељи иду с колима или с коњем
 у воденицу, и мељу брашна за вас и за себе, по највећој зими, кад
 шкрипи снег под ногама иду у шуму и секу дрва да вас огреју. Кад
 вас пустим одавде отићи ћете кући и ручати, а не бринете се да на-
 бавите за јело, ни да укувате, него ваши родитељи о томе брину, и
 дају вама, па макар и они немали да једу. Још много брига ваши ро-
 дитељи имају док вас одгаје и отхране, а ви и не знате, али ћете
 знати кад велики будете... Па има ли неко међу вама да не воли оца
 и мајку? — И не треба да има! Волите своје родитеље и слушајте
 их! А такву децу волеће боље и родитељи, волеће их и други људи,
 волеће их и Бог... Слушајте и водите своју браћу и сестре. Није лепо
 кад се деца посвађају, па се почупају, па плачу. Свак који то чује
 каже: ала су она неваљала деца.¹

Други пут причао сам деци ово: Слушајте шта сам неки дан
 видео! Иде Живојин од колибе кући. Он прође поред чича — Павла што
 је јутрос био овде, па скиде шубару и рече: „Помози Бог!“ а чича
 Павле се насмеши на одговори: „Бог ти помогао ћаче! А где си био?“
 Код колибе, каже Живојин. Чича Павле му дође ближе, помилова га,
 па из гуња извади једну јабуку и даде Живојину. Живојин рече: хвала!
 а чича Павле му каза да воли добро дете, да се добро учи, труди и
 слуша па оде. — Ко зна шта је неки дан било са Живојином? — Је
 ли чича Павле што род Живојину? — Није му род, па опет воли да
 Живојин буде добар... Свако воли добру децу. А да би вас волели сви
 људи треба да будете добри, да их поздрављате, да их послушате, а
 кад вас нешто питају, а ви лепо да им кажете... Благо детету које
 нико не мрзи већ га свако воли... Какво треба да буде добро дете?

Трећи пут разговарао сам с децом овако: Милош нашега суседа
 Јове ударио на путу каменом петла чича — Илијиног. Хоће ли њега
 волети чича Илија? — Живота овога Саве, што му је кућа иза школе,
 ушао овде преко пута у башту оца Јанкова, па млатио зелене јабуке.
 Отац Јанков на једанпут преко плота, па га ухвати. Живота се уплаши
 и поче плакати. Мисли, сад ће бити батина као кише... Али га отац
 Јанков само искара па рече: ако не будеш од сада бољи, немој више
 с мојим Јанком да се играш. А да су јабуке биле зреле треба да си
 ме питао и искао, па бих ти дао. И Живота је рекао да неће више

¹ У речима којима се осећања развијају треба бити врло пажљив, а у испи-
 тивању при томе још пажљивији. Кад често при томе наступи *екстаза* и код настав-
 ника и ученика — испитивање може бити и од штете. Јер што је дете *осегило* не
 може са свим правилно *казати*, па се одма у њих и наставника развијају друга осе-
 ћања, не дајући првима да прожму душу детинју. Наставник може по деци познати:
 да ли она *осећају* оно исто, што њега у узбуђење доводи, па ако је тако, нашто ће
 одмах питања и децидачења?... Овде је главно *осећање*, а све је друго споредно...

ни, зреле јабуке млатити, па није то ни радио. Био је од тога времена добар, па је се смео играти с Јанком, а обојица су добивали јабука... Шта је радио Милош? — Шта је радио Живота? — Како се после владао? — Сад запамтите, децо, шта људи мрзе. Они мрзе да им радите оно што што не ваља. Ако радите само оно што је добро, ви се нећете с њима и њихном децом мрзети и завађати... Ви ћете се волети... *„Волите све људе, као што волите сами себе; радите другима само оно што волите да и други вама раде.“*

*

Настава из религије има узвишени задатак: да у деце развија осећања која их подижу изнад сфере живота земаљског, тамо, где се налази вечна правда и доброта и највиша сила; да их доведе до знања о нашем постанку и нестанку, о задаћама нашим на земљи, и о условима праве среће и блаженства. И тај тако идеалан, тако узвишен предмет прометнуо се данас у голо учење празника и светаца и у памћење јеврејске историје. Рећи само ко је створио овај свет и за колико дана, казати име првome човеку и првој жени, није буђење осећања спрам величине и силе Божје. Место да религија потреса душу децу и да је облагороди, оним што се под њом подразумева мучи се и калуни дух, те иза тамних завеса не види величанствени сјај. Заборавило се, дакле, да је религија више ствар осећања, а не та осећања не развише се једино опширношћу програма! Још није свима јасно, да је за развијање религ. осећања, за предавање религије у школама најважније, да сам предавач буде истински религиозан, да и њега збиља потреса величина о којој говори, да је примерна живота и у свему углед. А овакав може бити сваки истински образован човек. У сваком пак случају треба имати на уму ово двоје: да религија и морални принципи треба да стоје међу собом као узрок и последица, и, друго, да су религија и религиозни шпекуланти као две путујуће паралелне линије. Оне су истина свагда једна поред друге, али се начелно међу собом разликују, и ни у томе немају никакве заједнице.

Оволико поменућ само ради тога да би била јасна начела на којима треба да почива развијање религ. осећања, а сад да пређем на прве основе, на поступак у приправноме разреду, што као општа ствар важи и за остале.

Осем свакодневних молитава Богу и краћих напомена ништа више приправницима нећемо говорити до пролећа. Тада ћемо се и боље разумети... У природи је нов живот: ми смо с децом посматрали тај прелаз. Све се зелени, свуд се живот чује. Откуцајима тога живота одговарају откуцаји нашега срца. Изашли смо у поље, на једну висораван, одакле је простран видик. Сунце греје, нигде облачка... Стао сам тако међу децу, ништа не говорећи. Очи моје бацале су погледе

УНИВЕРЗИТЕТСКА
ВИБЛИОТЕКА

ивицом нашега видика — Мајданским планинама, па редом к југу, до Вукана и Горњачке клисуре, и још даље, тамо, где се у плавој магли виде огранци Хомоља и Главчине, па на запад, далеко, далеко, где се уздиже горострасни Рудник, па Космај и Авала соверно од њега... Потом сам погледао на околна поља, на шуме и село, па на небо, и дуже сам гледао у плаветнило небеско, хотећи умом продрети још даље од њега, кад се очима не може! И груди ми се раширише, крв ми јаче у срце појури, — ја чух његово купање; кроз мене прође као блага електрична струја која ми овлаш потресе цело тело... Погледајте децо! рекох ја. Како беше зимус, а како је сад! Ова поља беху нема, оне шуме беху пусте; небо беше скоро свагда сиво и облачно, а сунце чак тамо, тамо! Беше снег, мраз, лапавица. И мишљасмо: та хоће ли кадгод бити бољега времена?! Оно је, ево, дошло! Суво је, лепо је: оживела поља: људи ору, копају, олистале шуме, видите, како је лепо погледати! Чујете ли како се свуда разлежу гласови птичји? И птице се радују с нама заједно... Онамо се играју јагањчићи... небо ведро, сунце нас тако греје, да би рекли да није оно зимушње... Тако то бива сваке године... Ко учини такву промену? — Могоше ли то људи учинити? — Има неко који наређује да све тако бива. То Бог наређује. Он је господар света. Он је створио све ово око нас, и све оно више нас, и још тамо, даље; он је створио „све што видимо и не видимо...“ Бог још хоће да сви добри будемо: да му се молимо, да волимо оца и мајку, браћу и сестре, и све наше, да волимо и наше другове и све људе, и да никоме ништа рђаво не чинимо и не говоримо... Шта Бог воли? — Хоћемо ли да слушамо што нам Бог заповеда? („Хоћемо!“)... И треба; он је тамо горе, он нас види, он нас чује! Погледајте горе и прекретимо се!... Хајд' да кажемо сви: „Хвала ти, Боже, што си створио свет и нас...“

*

Други пут враћали смо се из поља. Пут нас води баш поред разграђеног сеоског гробља... Деца разговарају међу собом. Ја их зауставих и стадох код једнога крста. Сви се ућуташе... Овде пред овим крстом, рекох им, под овом гомилом земље, леже само кости од некога човека, ту опет леже кости некога детета, онде кости неке жене или девојке... и тако свуда по гробљу. Сви су они били живи, као, ето, ми, па их сада нема. Бог је рекао да човек живи, али и да умире. И нека је најбогатији био, нека је харао, отимао, лагао, само да заради, опет мора у земљу, и нигде се од смрти не сакри!... А кад умре, доста му је ова гомила земље и четири даске, између којих се не помиче... Зато се и каже:

„Ој човече, праведниче!
„Чини добра за живота.“

„Јер човече праведниче,
 „Кад човека самрт нађе,
 „Ништа собом не понесе,
 „Већ скрштене беле руке
 „И праведна дела своја.“

А сад хајд'мо; сунце нагиње к западу... Деца су ћутала, и тек кад се школи прикучисмо отпочеше лагано разговарати. (У местима, где је људски живот јевтин, и учитељ има има много деце професионалних лопова и убилаца, само јаки осећаји, јаки потреси, могу разбудити у деце и људи гнушање на зло, и усавану савест).

*

С пролећа 1896 год., једнога дана по подне радим рачунање са свима разредима. На једанпут из далека зачу се запевка жена, и све је ближе долазила: умрло једно дете, па га носе на гробље. Кад дођоше на пут пред школом, пратња стаде. Жене су кукајући прилазиле отвореном сандуку, и кадећи, молиле лежећега да устане... Ја прекидох рад; уђух; уђуташе и деца. Изађох и одох у своју собу. Деца осташе сама, ну за све време докле у соби бејаш и докле пратња не оде испред школе ни једне речи не чух¹. Кад у школу уђох сва ме деца гледаше испитујућим погледима... После кратке почивке рекох им: „Само овај који се не роди, неће умрети. Али, треба да чувамо наше здравље и да се Богу молимо, па ћемо дуже и живети... Чусте како га зову: „Устани! устани!“ Ну забадава... Некада ће и за нама кукати и плакати, као што смо и ми плакали за нашим Јовицом, Марком и Миланом... Зваће нас да устанемо, да их погледамо, да проговоримо. Али, ове очи биће затворене, уста ова биће непомична, руке ове хладне и скрштене... И опет не плашите се! Бог је казао, да ће после много и много година доћи на земљу, па ће заповедити да сви који су умрли устану из гробова и да оживе! Онда ће све оне који су добро чинили и добри били на земљи послати у рај где ће вечито живети, и никада неће умрети... Будите добри; слушајте старије!... Чувајте своје здравље и молите се Богу за вас, за ваше родитеље и остале у кући, и за све људе... А сада се спремите... Сутра ћемо још рачунати... Устаните!... Читај Рајићу молитву!... Хајде сада редом излазите!...“ Деца се полако и у највећој тишини поделише и одоше својим кућама.²

¹ Пословица каже: »Велике су жалости неме...«

² Неки наставници пропустили узалуд време, доказујући деци о егзистенцији Божјој, о његовим својствима итд. Као да ништа нема прече и разумљивије од изношења распри пред децу! Овакав рад је више нека мода, а никако потреба...



УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

На реду је друга тачка из програма за други течај: „Разликовање животиња, биљака и других ствари од њихових слика. Познавање домаћих животиња и главна корист од њих.“ Поред понављања и проширивања онога што је до сада учено треба засебно прећи горњу тачку. Пре слика треба да су познати истински створови. За извођење ове тачке послужиће нам разне прилике. Ако медведари проведу селом медведа, — показати; води неки магаре, носи папагаја или мајмуна, — и то. У висини вије се орао, кобац; лети врапа, рода, голуб, сеница, пчела; пева славуј, гракће гавран; пролазимо поред воде а жабе скачу у воду; неко је донео корњачу, неко малог орла, неко нашао у потоку пијавицу па је донео с каменом за који се припила. Један донео малог славујића: нашао га на шибљу поред потока. Ми га 2—3 дана хранимо „мрављим јајима“, посматрамо га и водимо разговор о њему, па га свечано пустимо да ужива златну слободу. Од учионице отворена врата, а даске праве у ходнику гнездо и сваки час долећу, па мал’ што неће у учионицу! С пролећа или зими, кад је пут леп, идемо кроз шуму, а тамо се види један, онамо два зеца где беже; ми разгледамо како је око цбуна стајао и чупкао пуне те јео. Неки човек убио лисицу, један вука; један носи рибу итд. У свакој од наведених и непоменутих прилика проговорити неку реч, и показати на животињама оне делове, с којима нису упозната као: кљун, чеп, крељушт идр., па неку причу или догађај бар у неколико реченица што ће децу много занимати... Казати и главну корист и штету, па онда истим начином и за најобичније домаће животиње које свако село има, не сметнувши с ума ни ситније, па и обичније секте: пчеле, мухе, комарце итд. И ако се из овога може извести кад се и како све то показује, опет изреком напомињем ово. Не треба се у овоме држати реда по програму, па показивати онда тек кад ред на то дође. Свакога дана видеће се по нешто обичније; у већем размаку времена видеће се нешто ређе. И само би неки окорели формалиста или онај који не зна или неће да ради правилно, могао поред свега тога ћутке прећи. Овим начином деца се у забави уче, и не осете терета као од претераног нагомилавања представа кад се с учењем животиња (и биљака) од једном претрпају.

Ако не би било zgodно и ако не би имало прилике да се све у природи покаже, могу корисно послужити и Шрајброве или друге слике. На пр. многе домаће животиње тако су познате да их је боље на сликама показивати и о њима разговарати, а неке су опет ретке (нарочито дивље) а деца их већ знају чим слику виде, као: змија, слепи миш, јеж, кртица и др. Ту је потребно да их науче бар именовати, па ће сама деца из речи које су учили склапати реченице и о

њима говорити. Зато увек после показивања треба слике оставити у школи по клупама раширене, или ниско о зид обешене. Деца сама, или са старијима водиће о њима разговоре и занимати се разним питањима, што је добит за наставни успех; деца се тако уче сама мислити („саморадња“).

Сад долази да се деца упознају с главнијим биљкама које до сад нису упознала. Показати: трешњу, орах, дуд, шљиву (и гусенице у исто време), крушку, јабуку, вишњу, врбу, тополу, букву, дрен, границу, липу, багреник и још неке обичније врсте дрва, поред којих прођемо и које су сваки дан пред очима. Даље: жита, траву, цвеће и главне врсте, а уз то: корен, дебло, гране, лист, цвет; да науче: како цвеће мирише, зашто нам требају и шта користе поједина дрва, па жита и трава. Од ствари које имају везе с овима показати: косу, срп, ветрењачу, лопату, купац, виле, рогуље; зрна, плеву, сламу, сноп... И овде се може сликама помоћи. Можемо и ми сами сликати, а деца да погађају шта је насликано, ако знају, — а ако не знају казати им. Показујући не говори много, али јасно; јер деца знају многе друге речи доводити с овима у везу. Кад на пр. дете зна шта је „трава“, шта је „во“, а шта „паса“ итд., лако ће то комбиновати. Бројне односе деца већ знају, и с тим може бити разноврсних комбинација... У испитивању пуштати да деца више говоре, а ми да исправљамо ред речи, облике и акценат. Деца сада знају имена масе животиња и биљака, а са многим стварима су се још у почетку упознала. О свакој јединки знају по неку реч рећи, или по неки догађај и причину. Сада долази класификовање на три групе: животиње, биљке, ствари. Упооређивати их и поставити разлику (у колико се она да свакоме уочити). Сам поступак при овоме изложити било би много, а из досадањег рада сваки може извести какав дух у томе мора владати. Пошто је та разлика утврђена треба прећи на разликовање животиња, биљака и ствари од њихових слика. Начин показивања је обичан, ничега особитога нема. Само треба обратити пажњу на памћење обичнијих израза и речи које у разговору долазе. Како се у трећој тачци налаже да се у подељеним школама упознају слике у буквару и о њима разговор води, то је најбоље ово спојити с оним из друге тачке. Тако се то може свршити и у неподељеним школама, а и за наставника ће бити олакшица при почетку букварске наставе. Пре почетка буквара треба пазити да се у разговору употребе ако је могуће све речи, све реченице и изрази из буквара. У старије време ово се сматрало за учење језика. Старији ђаци су реч по реч на српски млађима преводили; тако се и све остало учило. Рекох у „старије време“ зато што је то онда био једини начин; ну, на жалост, и данас има таквих наставника, нарочито који су из тих места родом, а неки хоће и да

пропарадирају пред децом својим „знањем“ тога језика. Тај пут може бити лакши само онима, који неће да потраже бољи начин.¹

*

Свршетак програма за приправни разред, трећа тачка његова за други течај јесте: „Посматрање школских ствари по положају. Разликовање и обележавање тих положаја линијама. Разликовање и сличавање по величини и боји. Познавање слика у буквару и разговор о њима. Раздвајање лаких речи на слоге. Причање лаких прича из деџег и животињског живота. Две-три лаке песмице и декламације. Причање и бројни однос закључно с бројем 5 и то само усмено.“ Између овога може се још нешто ново казати. На пр. двојица се хрву. Казати за онога који обори да је *јачи*, али је од њега *јачи* тај и тај, а од свих је *најјачи* други неко. — Носи се неко камење, дрва. Заповедати: ти си већи, узми ово; ово је *теже*; узми ти ово *лакше*, а ти узми ово *најтеже*... Ради објашњења: како школске ствари стоје по положају можемо само поновити рад с цртама и довођењем књиге, таблице или метра у разне положаје као кос, положен, прав, па тражити те положаје на стварима школским. А кад се знају на њима, знаће се и напољу. Можемо савити и дрво, прут неки, и казати да је *крив*. Посматрати тељиг од бакрача, кад неко криво седи, не држи право таблицу, не држи косо крижуљу. Обележавање тих положаја линијама, танким и дебелим, на табли и таблци, подразумевам да се радило и да се ради, идући све даље у усавршавању. Овом приликом може се показати: како је хартија глатка, кљуна рапава; како је камен тврд а суњер мек (притискујући их и говорећи).

(Свршиће се)

¹ Нека је на овоме месту поменута једна врло рђава практика неких наставника приправних разреда. Ево је! Да би им успех на испиту изгледао „сјајнији“ пуштају те се деца самоучки науче нешто мало читати и писати, или им они сами овлаш припомгну. И шта је последица тога? Деца научила слово по слово читати, или научила речи из буквара на намет, па их „читају“, а не знају где је то; „писањем“ опет искварила руку тако, да их од тога нико не одучи! Тешко наставнику који на такав рад дође! Он мора утростручити снагу те да што постигне. Зато треба или у овоме разреду систематски почети буквар (II течаја) као с првацима, или им га апсолутно никако не дати у руке и ништа с њима не почињати до првога разреда. А тад се може буквар првих дана почети. И још једна незгода! Ако деца имају буквар па не уче читати и писати, неки „писмени“ родитељи сами их по своје начину почну „учити“, те ће наставник имати муку да их *одучи*...



ОЦЕНЕ И ПРИКАЗИ

Српска књижевност у XVIII веку, од *Јована Скерлића*.
Издање С. К. Академије, у Београду 1909 г.

Наш литерарни есејиста, публициста и новинар, г. Скерлић, — ванредни професор Универзитета за југословенску књижевност, а по потреби и за најновију француску, и за књижевну теорију — опет се јавља са већим саставом о српској књижевности под горњим именом у издању С. К. Академије. —

Пре свега напомињемо, да овде нећемо исписивати преглед садржине ове обимне и многолисте књиге, него ћемо, на најкраћи начин казати оцену њене научне вредности о српској књижевности 18 века.

I

У овој књизи има неколико добрих, али ненаучних новина: она се може корисно употребити као, прилично непотпун, лексикон за историју књига, рукописа и писаца српских 18 в. — Ради многих података разног рода, општих места и идеја о српској књижевности 18 в., после ове књиге, није потребно књижевним практичарима о томе тражити обавештења у каталозима српских библиотека. Свега тога има врло много у овој књизи. Позната вредноћа и брзина г. Скерлића, у скупљању и исписивању, и овде се похвално показала. Тај претходни, скупљачки посао за писање српске историје књижевности 18 века, овде је у многом којечему добро отпочет.

Док је тако са материјалом биографским, библиографским, политичко-историским и расправама потребним за књижевни историки табло 18 в., врло смо мало задовољни оним што је дао г. Скерлић као књижевни историк: нарочито кад имамо на уму да је ова књига дело универзитетског професора, и при том зајемчена именом С. К. А. Зар смо могли бити задовољни кад смо видели да се, на скоро 500 страна велике академиске осмине, није ни прилично успело критеријем, ни инвенцијом па ни композицијом, да се 18 в. српске књижевности при-

каже у новом и научно портрету. Овде није нова ни у чему важнијем принципима концепција о нашој књижевности и писмености 18 в., сви принципијелни елементи у томе смислу као и многи детаљи исти су они, који су и пре ове академске књиге објављени у расправама и прилозима за тај век српске књижевности.

Знамо да је свака историја по нечему извод из познатих монографија и грађе, али у томе извођењу и разумевању грађе прави историк изражава и сву оригиналност свога ученог духа, обиље ерудиције и књижевничку способност у композицији. Ако је историково извођење било само механичко понављање детаља из грађе и општих места из расправа по неком реду, онда се то не може звати историјом у смислу науке, па ма то дело имало и неколико хиљада страна; такав се посао сматра као преглед намењен пракци, или служи за какву потпунију студију. *Таква је и ова књига*, и ако има звучан назив и врло свечану одећу као дело академског издања. Сем тога, ова је књига непотпуна и у најобичнијем смислу, недостаје јој добра $\frac{1}{3}$ до, ма на који начин, пуног приказа 18 в., бар по општим местима. Овде нема ништа о Качићу, Рељковићу, Канижлићу ни о Соларићу, Лазаревићу, Мразовићу и другим који беху Доситејеви савременици. Качића и не спомиње а за Рељковића и друге Славонце, као и за све писце у српској латиници 18 в., вели: „немају утицаја на књижевност угарских православно Срба (X).“ После овакве изјаве, г. Скерлић, по свакој логици, није смео ову своју књигу назвати „Српска књижевност у XVIII веку“. Јер, кад би била и апсолутна истина да српска латиница нема утицаја на српски ћириласки текст 18 в., ипак се текст српског језика у латиници не може изоставити у књизи XX в., која носи име „Српска књижевност у XVIII веку“ — по најпростијем разлогу, што данас и обични образовани Срби знају, да у 18 в. не представљаху српску националну акцију у књижевности само Срби православни. Кад је то данас тако обична истина, како је могао г. Скерлић као професор Универзитета дати овој књизи име коме не одговара садржина овога дела; по ком ли су разлогу и академици то прихватили? Одавно се литературе по језику називају разним националним именима; па кад се књизи да име „Српска књижевност у XVIII веку“, зар се могу из ње изоставити садржине које су језиком једнаке Вуковим књигама? То је по реду прва принципијелна погрешка која умањава научни значај овој књизи. Нема разлога ни она поставка г. Скерлића по којој се могло рећи да српске књиге у латиници 18 в. нису утицале на православне Србе. Најважније дело славонских католика, *Satir M. Рељковића*, штампан је и ћирилицом 1793. То посве јасно казује да је *Satir* као и *Razgovor ugodni* био лектира образованих православних Срба и много пре 1793, тада је он дао на читање и оним простим православним Србима, који из црквених разлога не читаху српска дела у латиници. Да утицај

српске латинице на Србе православне није могао негирати г. Скерлић, томе се противи и овај пример. 1810., још за живота Доситејева, објавио је Лука Милованов „Опит“ дело намењено књижевном образовању; и у тој *ћирилској књизи* Лука узима примере не само *из српске већ и из хрватске латинице*, без икакве оградe или објашњења из чега би се видело да је православним читаоцима био непознат наведени став у латиници.

Мислимо да су наши наводи били довољно јасни да кажу како ова књига нема право име већ неки псевдоним, јер у њој није приказана историја књижевности 18 в. свих Срба, него само православних. А такав поступак није ни научан ни модеран.

Друга је начелна погрешка у овој књизи, што су све садржине у ћирилици српској 18 в. узете као дела нове књижевности; ту је у једном одељку, н. пр., „Поученије свјатитељскоје к новопостављеному јереју“ и „Совети здравога разума“. И обичан читалац може проценити да су у овим књигама сасвим противног рода садржине и да оне не могу бити у једном одељку макар да су календарски из једног века. Тако радећи могао је г. Скерлић у једну листу ставити рад деспота Бранковића, Кипријана Рачанина и дела Доситејева. А тим је начином задовољен хронолошки механизам и ништа више, а логика ствари тражи да у једну листу дођу аутори истог књижевног рода. Г. Скерлић иде чак до смешног кад се одважио написати и један заједнички предговор: „VIII век у светској књижевности“ да њиме објасни главне идеје у раду Христифора Жефаровића и Доситеја Обрадовића. Међутим овај предговор за Жефаровића и њему сродне ауторе 18 в. има значаја колико и за патријарха Пајсија у 17 в. Таквим поступком г. Скерлић дошао је у опреку са одавно познатом истином: да је у „Магазину“ 1768 први пут само наговештена карактеристика идеја које чине ново доба, у српској ћирилици, а да је флагаантна појава новог доба у српској ћирилици почела тек од 1783, од прве књиге Доситејева. Ову добро познату истину и ми смо помињали 1904 у „Просветном Гласнику“ расправљајући о почетку новог периода, ту истину прихвата и Павле Поповић у „Прегледу Српске Књижевности“ рекавши: „нова књижевност обухвата време од краја 18 века до данас“. Ни г. Остојић који је био *spiritus rector* г. Скерлићу — не каже да се све садржине у ћирилици 18 века до Доситеја могу сматрати као дела нове књижевности. Једини је г. Скерлић који мисли да нова ћирилска књижевност српска почиње 1700 године, јер је први пут у овој његовој књизи 18 в. *неподељен на „старе“ и „нове“ ауторе*; први је и једини је до сада он који у једну књижевну листу ставља Жефаровића и Доситеја. И све је ово учинио г. Скерлић без иједне речи у име доказа, и то у књизи С. К. А. Зато и ми овде нећемо ни објављивати све погрешке које су отуда произашле, већ само констатујемо, да је због тога г. Скерлић морао понављати

много партије, ставове, библиографију и друго, те је књига без научне и практичне потребе знатно нарасла бројем страна.

Уобичајено је, из оправданих разлога, звати Доситејевим одсеком један део наше нове књижевности. Г. Скерлић, ваљда из оригиналности (јер необјашњава) само каже, да је Доситеј: „несумњива централна личност српске књижевности XVIII века“. А и по овом његовом изразу излази да се један део наше нове књижевности мора звати Доситејев. Јер кад г. Скерлић каже да је Доситеј „централна личност“, значи он има свој круг, т. ј. другим речима одсек. Дакле била је погрешка што у овој књизи нема одељка Доситејева, него су његова дела стављена у један списак са делима наших црквених аутора 18 в. А колико је овај израз тачан казаћемо у детаљима о Доситеју, овде га прихватамо с питањем: кад је Доситеј „централна личност“, зашто овде није приказан цео круг Доситејеваца? Личи на смешно рећи: „централна личност“ века, а поменути уз Доситеја само четири Доситејевца. Да има много више аутора, чија дела иду у круг Доситејев мислимо да је то позната истина и овде је не треба доказивати. Али се не може прећутати начело г. Скерлића по коме је из Доситејеваца избрисао Павла Соларића, а на његово место ставио Везилића и Терлајића. Што је увео Везилића у круг Доситејев оправдава овако: „Ма како да овај спев (главно дело Везилића) има битно побожан карактер, ипак овде — онде има идеја које одају образована световњака... једномишљеника Доситеја Обрадовића.“ Дакле, Везилић је ушао у круг Доситејев, што у његову делу „битно побожног карактера има понека идеја, која одаје образована световњака“, а изостављен је Соларић чија су сва дела, а не само један спев, без иједне црквене идеје и још чине нераздвојан пандан, у опште узев, књигама Доситејевим. Да ли је ово смео учинити г. Скерлић остављамо стручним да пресуде, а нама је овде довољно што ћемо наговестити да је критеријум г. Скерлића у овом питању остао недоказан, и још: да читаоци виде како се у овој књизи не налази приказан цео круг писаца којима је Доситеј био „централна личност“. Па зато, што се у овој књизи не приказује ни цео Доситејев одсек, који је у ствари *кирилски 18 век нове књижевности српске* — онда се може рећи да и због те непотпуности овој књизи не приличи назив „Српска књижевност у XVIII веку“. — Ову је погрешку г. Скерлић опазиио пишући предговор и мисли да ју је оправдао кад је рекао, да је изоставио писце чији „рад пада у почетак XIX века“. Према томе није требало писати ни о Доситеју, јер више од трећине живота Доситејева као писца припада почетку 19 века. Доситеј је очима видео сва она дела Соларићева која овоме држе име у литератури, и сва су она била прилог Доситејевим идејама. Дакле не може се г. Скерлић оправдати, што није писао о Соларићу и другим Доситејевцима, тиме, што дела ових падају „у почетак XX века“, јер без њих не може се довршити реч, ни о Доситеју, ни о општој карак-

теристици наше нове књижевности 18 века. Ваља да ни г. Скерлић не мисли да се епохе литерарне поклапају календарски са вековима после Христово рођења?! Да тако не мисли ни г. Скерлић најбоље се види по приказу Доситеја који је умро 1811. Па кад је ради Доситеја прешао „у почетак XIX века“, то је морао учинити и ради других, јер се без свих њих не да завршити карактеристика 18 века, нове српске књижевности, српског Aufklärung-a. И зато, што нема приказане целе физиономије ове еволуције у нашој литератури, књига је непотпуна, и ако је самом Доситеју дано „више од петине књиге“, непотпуна је, и ако је дано „Средини и утицајима“ 221 страна, јер што у овој партији има може се наћи и у некој културнополитичкој историји о Србима у Угарској. Зашто је половина књиге дана „Средини и утицајима“, делу некњижевном, кад *књижевна област није цела приказана, ни она у ћирилици, а од српске латинице ни помена нема?!*

Такође је кардинални недостатак ове књиге што у њој нема, бар по чему важнијем, нове концепције, критеријума и инвенције историске, а то се доказује тиме, што се у излагању г. Скерлић не сукобљава ни са једним писцем о 18 веку — чак се слаже и са онима чије расправе и не помиње. Да г. Скерлић у томе није нов, можда и нехотице, признао је то, рекавши у „Предговору: „Г. Остојића Српска Књижевност, са новим податцима и са тачним главним схватањима и идејама, положила је основ критичном изучавању XVIII века Српске књижевности“. Ова је књига била г. Скерлићу „од знатне користи“, а она је састављена за новосадске гимназисте. Овим признањем г. Скерлић спасао је своју савест, а остало је да зато одговара С. К. Академија, којој је задатак да објављује само научне новине у својим књигама. Па кад г. Скерлић сам признаје, а и ми, поредећи, видимо, да *ова његова књига не доноси као новину научну: „главна схватања и идеје, и основ критичном изучавању XVIII века српске књижевности“* — онда смо принуђени питати: како су могли академци примити ову књигу са овако великим недостатком научним? Јер је и академцима позната истина: *ако нове историје немају нова „главна схватања, идеје и основ критичног изучавања“* — онда те историје, по ономе што је најглавније, *нити су у опште нове, нити прилог историји као науци*, већ могу да подмире само неку практичку потребу.

Не само стручним већ и многим другим образованим добро је познат факт, да у нашој ћирилици 18 века до Доситеја нема ни једног аутора који се може назвати „писац“ у смислу речи, т. ј. књижевни уметник. Има писаца школских, црквених и других књига и рукописа; има писаца историја; али су све те књиге и рукописи тако написани да могу само бити прилог историјама разних грана наука у 18 веку, али ни по чему те садржине нису могле бити прилог историји књижев-

ног ареа, у правом смислу те речи, јер овога у опште у оригиналу и не беше до појаве Доситејејевих књига. Но по неком књижевном „основу“ г. Скерлић је третирао као писце (без икакве ограде): деспота Бранковића, Киријана Рачанина, Жефаровића и друге такве. Али кад је књига била штампана видео је и г. Скерлић да је био у извесној илузији кад је поменуте ауторе третирао као писце. Па је у „Предговору“ гледао да се, колико је могућно, огради од те погрешке, рекавши: „Српска књижевност XVIII века више је писменост, у руском смислу речи, но књижевност према данашњим схватањима. Ако би се судило по данашњем мерилу, већи део наших писаца XVIII века, не би се ни узимали у обзир“. Значи г. Скерлић је по неком *префашињем* „мерилу“ нашао да ми имамо 14 писаца у ћирилици 18 века. Другим речима, већи део излагања о „писцима“ била је само фиктивна претпоставка, јер, ево, и г. Скерлић сам каже, да „по данашњем мерилу“ већина нису књижевници, а то се знало и пре г. Скерлића. Само по том нетачном мерилу могао је г. Скерлић и овакве ставове писати: „као песник. Рајић има своје место у историји наше нове уметничке поезије“. По том је мерилу Рајић подигнут у песнике, Жефаровић и једнаки њему, у „писце“, па пошто је књига била готова, г. Скерлић мења мишљење и вели, да већина тих аутора нису оно што је о њима речено у истој књизи. Шта да кажемо за такав поступак г. Скерлића?! Завршујући о томе реч велимо: кад је г. Скерлић по нетачном мерилу огласио „писцима“ Киријана Рачанина и равне њему, нека је допуштено рећи: да и његово расправљање о тим ауторима има вредности само по таквом мерилу.

У овим општим напоменама немогућно је пропустити незабележену и ову нетачну идеју: „Наша култура и наша књижевност почиње од XVIII века“. Ово је могао рећи о своме народу какав Словак, Дујичанин, па и Словенац, али никако Србин о Србима, и то у књизи С. К. Академије. Зар Срби као варвари имађаху до 18 века: два периода књижевности, велику државну прошлост са законима, развијено уметничко грађевинарство, пиктуру, дрворез, каменорез, новац, и т. д. и т. д.?

Г. Скерлић је и професор Књижевне Теорије па се очекивало да ће у томе смислу бити задовољени бар општи захтеви. Међутим се у овој књизи под једним именом налазе два посла: пола је књиге дано „Средини и утицајима“, а само друга половина „Писцима“, партији која треба да буде главна. При том, у партији „Средина и утицаји“, толико се г. Скерлић удаљио од главног, т. ј. од онога, што има директне везе са „писцима“, да се она партија може одвојити у засебну књигу, или може ставити и пред излагање какве политичке историје Срба у Угарској. За књижевно излагање није било потребно износити све могуће детаље из живота нашег народа у Угарској. Шта ће, на пр., пред „писцима“ исцрпан списак еснафа бакалског, абациског, бојациског,

Фурунџићког и других; или оно: како еснафлије „носе балканско одело, и у Њиховим тестаментима помињу се: Ђурдије, зубуни, чакшире, доламе, Ђурчета, свилени појаси“ и т. д. и т. д.? Ако се узме та логика, онда је требало описати одело немеша, владика, официра, граничара, шајкаша и т. д. и т. д., јер мислимо да ни један „писац“ није носио „зубуне, Ђурчета и свилене појасеве“. Али на што сви ови етнографски и други непотребни детаљи у књижевној историји? *Да је бар речено да је ова књига само прва свеска „Српске Књижевности у XVIII веку“, па би она обимна партија „Средина и утицаји“, колико толико, постала подређена партији „Писци“.*

Г. Скерлић лако се изражава, али су многи одељци ове књиге написани некоректним стилем и врло слободним језиком, у толикој мери, да се може рећи — : на г. Скерлића нису ни мало утицале значајке оцене Г. Јована Живановића. —

Шта још има доброг или слабог у овој књизи казаћемо у прегледу детаља, а овде ћемо завршити нашу оцену општих места ове књиге неколиким мислима и речима г. Скерлића. „После двадесет година имаће се писати нова, потпунија и обимнија, историја српске књижевности XVIII века.“ Међутим, по досадашњим напоменама и оним које ћемо доцније рећи, мислимо, да смо довољно навестили, како се г. Скерлић наивно изразио о трајању ове књиге, нарочито у научном смислу. Да то неће бити и нехотице признаје и сам г. Скерлић кад каже: „Пуштајући ову књигу у свет, ја *врло добро осећам њезине празнине и недостатке.* Што се тиче главних схватања, за њих сам *прилично сигуран.*“ На напослетку, *научно тежиште* ове књиге дефинише г. Скерлић овако: „*Али и оваква каква је, ова књига неће бити без вредности.*“ А нас ова реченица у делу Академије веома изненађује, и ако је њом г. Скерлић *казао најгачију оцену своје књиге.* Изненађује нас ова реченица г. Скерлића, јер знамо да је Академији и статутом забрањено издавати књиге у којима се не објављују научне новине, а овде г. Скерлић отворено каже да је најнесумњивији успех ове књиге у томе, што „*неће бити без користи.*“ А по таквом начелу могла би Академија издавати све могуће књиге почев од Буквара. Пре ћемо помислити да је, од стране Академије, био некакав неспоразум у примању и издавању ове књиге. А може се и у ово посумњати, јер, ево, г. Скерлићу Академија издаје и другу књигу у којој он у „предговору“ објашњава и оправдава своје научне неуспехе.

Ово су наше најглавније напомене о општој научној вредности ове књиге. —

II

Унапред изјављујемо да у овој књизи има врло много добрих детаља, али мало који да је био какво научно откриће, строго узев,

ни један, јер се сви они налазе: или у идеји, или од речи до речи у досадашњим расправама о рукописима и књигама нашим 18 века. И према томе сва је оригиналност ове књиге у томе, што је она најновија компилација, у извесном смислу, историје српске књижевности 18 века.

У овом одељку говорићемо само о оним местима, где је г. Скерлић поновио туђу погрешку или сам погрешно, или где је био непотпун у важнијим моментима, да се види, бар у главном, какве су вредности по неки важнији детаљи ове компилације г. Скерлића. Нарочито ћемо се задржати на Доситеју, јер у ствари у партији „Писаца“ само је расправљано о Доситеју у толиком обиму да се партија „Писци“ може звати и „о Доситеју“, јер је „више од петине ове књиге дато“ самом Доситеју. А у приказу овога држаћемо се, у главном, пишчева распореда.

Сви детаљи ове књиге подељени су у два дела: „Књига I: Средина и утицаји“ и „Књига II: Писци.“

„Средина и Утицаји,“ изложени су у 11 „глава: значај XVIII века у историји Српске Књижевности (I), политичко стање (II), вереке прилике (III), културно стање световних стадежа (IV), културно стање духовних стадежа (V), школе (VI), штампарије (VII), листови (VIII), руски утицај (IX), Јозефинизам (X) и књижевни језик и азбука (XI).“

Као што се види, остаје читаоцима да одреде која „глава“ има излагање „Средине,“ а која припада „Утицајима.“ На први поглед, рекло би се, да у свакој „глави“ има и једног и другог. А да није тако, т.ј., да су само неке „главе“ намењене „утицајима“ без „средине,“ види се по „глави IX“ коју г. Скерлић зове „Руски утицај,“ а то значи у њој се не расправља о „средини.“ И према овоме излази: или да само та глава припада „утицајима“ а све остале „средини,“ или је, ако је тако, г. Скерлић погрешно, што није „главе“ поделио тако, да се види где преовлађује реч о „средини,“ а где о „утицајима,“ јер „средина“ и „утицај“ не значе једно, па је тачност науке и књижевна композиција тражила, да се у истим главама не расправља о „средини“ и о „утицајима.“ Ако то није била погрешка, онда значи само се у тој глави расправља о „утицајима“ а у свима другим о „средини.“ Узме ли се тако, онда са јавља велико неразумевање, како се формирала српска „Средина“ у Угарској. Одавно се зна шта је руско у српској књизи и цркви Срба у Угарској, али се из тога не може извести, да је био једини и најважнији „руски утицај“ у формирању све српске „Средине“ у Угарској. Напротив: духовно и материјално стање српске „Средине“ у тим земљама највише су стварали утицаји германски и мађарски. Ако се пак узме та логика да је руски утицај био најјачи и да је њега требало у нарочитој глави истаћи, онда: зашто се Срби у Угарској нису „русизирали“ већ се у толиком броју понемчили и помаћарили? Колика је, дакле, била погрешка истицати руски утицај, на Србе у угарској, пред немачки и

мађарски, мислимо довољно је наговештено. Но овде износимо и факт: у овом одељку од 200 и више страна, у смислу речи, није ни говорено о немачком и мађарском утицају у име материјалне и духовне културе српске „Средине“ у Угарској. А због тога недостатка овај одељак нема ни новина ни ученог значаја, јер оно што г. Скерлић у томе одељку прича о нар. политичком стању, вери, штампи, књиж. језику ит.д., Срба у Угарској — у тој количини и дубини схватања, знало се и до сада, овде је само нова комбинација од познатог. Као што се не може приказати „Средина“ српска за доба Немањино без помена, бар главних места, о „Средини“ византиској и латинској, тако је требао да уради и г. Скерлић у приказивању српске „Средине“ у Угарској; требао је да оцрта „Средину“ немачку и мађарску па тек српску, ако је желео да му ова партија књиге има значаја и за науку.

Било је погрешно и схватање по коме је г. Скерлић у одељак „Средина и утицаји“ ставио расправљање о „књижевном језику и азбуци“ а „Писце“ одвојно у засебан одељак. Јер и „писци“ нису ништа друго до израз „Средине и утицаја“, и према томе расправа о „Књижевном језику и азбуци“ по природи ствари мора доћи у један одељак са „писцима“, или је требало и „писце“ ставити у одељак: „Средина и Утицаји“; треће не може бити. Зато ми мислимо да је била погрешна теорија по којој је расправљање о писцима одвојено од расправе о књижевном језику и азбуци. У томе смислу велика је погрешка учињена у овој књизи, где је реч о књиж. језику и азбуци, што је, не само одвојена од расправе о „писцима“, него је стављена у одељак где се на пр. прича и о народној ношњи.

Логична је претпоставка да је одељак „Писци“ главни део ове књиге, а споредни „Средина и Утицаји“, неки увод за „писце“, и према томе треба да су у одељку „Утицаји“ побројани, бар у главном књижевни утицаји са стране; о томе, може се рећи, у овом одељку нема скоро ни мало. Или, ако је где и расправљано о утицајима који су имали књижевног значаја то је у партији „Писци“, може бити и нехотице, порицано. На пр., у „Јозефинизму, глави X“ одељка „Средина и Утицаји“, каже се како је Доситејев књижевни рад генетичка последица политичких рефорама Јосифа II, овим речима: „У опште узев, Доситеј је у толикој мери јозефинист, толико је изникao и везан за тај покрет, да изгледа да је целом свом књижевном раду ставио за циљ да развија јозефинистичне идеје и да код Срба заступа реформе Јосифа II (192).“ Другим речима: оригинал Доситејевих идеја узет из рефорама Јосифа II, или: без Јосифа II не би било Доситеја. А кад је затим расправљано о „Интелектуалним утицајима“ на Доситеја, речено је, да је „на Доситеја“ (кад је био у Смирни, кад још није знао немачки ни видео Беча) „био врло велики грчки утицај.“ И тај се утицај овако дефинише: „Што је особито значајно, ту се

УНИВЕРЗИТЕТСКА
ВИБЛИОТЕКА

www.unilib.rs

први пут уознао са слободним идејама и покушајима за реформу су-времене хришћанске цркве. Сви ти грчки учитељи васпитани у извесном рационалном етичком и модерном духу, имали су либералнијих погледа о цркви, и проповедали потребу рефорама у православљу. Оно што су они писали и проповедали за грчко православље, потпуно је важило за његов дериват, српско православље, и све оно што је Доситеј код њих чуо о празноверју и злоупотребима у Грчкој проповедао је и сам за српску цркву. У Грчкој је он видео прве покушаје да се прква моралише и да се стане на пут калуђерским злоупотребима (378).“ По овоме, очигледно је, да је Доситеј по својим идејама „изникао“ не из „Јозефинизма“ већ у школи Јеротејевој у Смирни. Затим на стр. 380., и ово је речено: „тек по доласку у Беч, Доситеј долази у непосредни додир са западном културом и сувременим духовним покретом европским.“ А што се не каже да је Доситеј у Бечу дошао „у непосредни додир са Јозефинизмом,“ кад је напред речено да је из њега „изникао.“? Овде није речено ни толико, да се види како је „Јозефинизам“ био неки увод Доситеју у идеје 18 века. Место тога речено је са свим противно: „Доситеј је био и из раније у тим идејама.“ Па затим довршава расправу о интелектуалној формацији Доситејевој овим реченицама: „у Бечу и у Немачкој долази под врло јак утицај немачке културе и немачкога рационализма.“ И, „много више од Француских утицали су на Доситеја енглески писци.“ И после свега закључује: „Онакав какав је, у својој интелектуалној формацији и књижевном раду, Доситеј је популарни писац, који на свој народ примењује опште идеје ондашњег рационализма.“ Дакле у овом одељку где се расправља о „интелектуалним утицајима“ на Доситеја, види се и то јасно да *Доситеј по својим идејама не беше ђак Јосифа II, а то се хтело доказати „главом“ којој је име „Јозефинизам.“*

Још би се могло говорити, у опште, о одељку, „Средина и Утицаји,“ но по нашем распореду, прегледаћемо само једну или две главе овога одељка.

Прва глава „Средине и утицаја“ има назив „Значај XVIII века у историји српске књижевности.“ Овакав је назив сасвим одређен, значи уводну реч пред расправљањем о књигама 18 в., и као такав требао је доћи као прва глава одељка „Писци,“ али је он у овој књизи удаљен од „писаца“ за 206 страна. Та „глава“ као прва стављена је у одељку „Средина и утицаји,“ где се већином расправља о предметима који често немају ни материјалне везе са књижевношћу. Друга је замерка, што назив ове „главе“ не одговара ономе, о чему се ту највише расправљало. По имену те главе очекује се расправљање о оригиналности 18 в. у књижевности или историји мисли људских у народа романских и германских, и њихову утицају на српски живот и књижевност у 18 в. Или је ту требало ставити реч о српском 18

www.univerzitet-ska-biblioteka

у животу и књижевности; треће се није могло очекивати под тим именом. Међутим овде се расправљало о „XVIII веку у светској књижевности“ само на непуне 3 стране, а о особинама српске у 18 в. нема ни речи, већ је целу главу заузело расправљање о особинама и пропасти старе ћирилске књижевности, и неколико речи дато је стању цркве и свештенства под Турцима, на је завршено са „Утицај средњовековне, далматинске, босанске и славонске књижевности па стварање нове српске књижевности у Угарској“. При том реч г. Скерлића о „XVIII веку у светској књижевности“ не само да је кратка, већ стоји и без довољног објективног или научног значаја. Г. Скерлић је, на пр. своје закључке о Христифору Жефаровићу поткрепио наводом „литературе,“ то је чинио и за многе ситније приказе а за своју реч о „XVIII веку у светској књижевности“ не наведе ни једно дело немачко, француско или енглеско, у име потврде за своје резонување о тако важној партији: „XVIII век у светској књижевности“ —

Тако је г. Скерлић приказивао и Доситеја не позивајући се на историје немачке, француске или енглеске о 18 веку, као да се расправљање о том веку без помоћи страних аутора може назвати учена реч.

У завршним реченицама ове „главе“ речено је: „Ни једна од локалних књижевности наших новог времена, ни далматинска, ни босанска, ни славонска, као ни стара средњовековна, нису утицале на стварање и развитак књижевности код новонасељених Срба у Јужној Угарској у XVIII веку“. Међутим позната је литерарна истина, да, на пр., Сава није био нити је могао бити узор Гундулићу у стварању „Османа,“ и тако исто „Осман“, нити је био, нити је могао бити углед да се испева „Горски Вијенац“ и „Бачки Растанак“. Али литературу не чине само дела естетичког укуса већ и многа друга и још стил и језик. Зар би језик Гундулића могао онакав бити без Савина периода, и један део Вукове радње и језик без претходне књижевне акције Срба католика? И без ових наших противних доказа немогућна је претпоставка, да претходни периоди културе и књижевности не предају ништа потоњим на даљи развитак. Те мислимо да је без доказа речено: „Нова данашња, српска књижевност стварала се и развила, са свим независно од њих (претходних периода, и далматинске и славонске 18 в.), код угарских Срба у току XVIII века.“

Нарочита је погрешка, што г. Скерлић тако стриктно одваја српски ћирилски рад 18 века од „старе средњовековне“ српске књижевности. Ради доказа нећемо упућивати на наше расправљање у Просв. Гласнику 1904, већ на дело од пре неколико месеци, на „Књижевни Преглед“ Поповића, где ће се видети да старој књижевности ћирилској српској припада време 18 века све до његове последње четврти, т.ј. до појаве Доситејевих књига. Да је ово тврђење г. Скерлића нетачно може се доказати местима и из ове његове књиге. На пр., г. Скерлић

је нашао да 18 век има 14 писаца; и кад је приказао њих 9, дакле $\frac{2}{3}$, и прешао на завршну реч о Доситеју, онда је рекао: „место дотадашње“ „мртворођенога детета старе сколастичко — богословске књижевности,“ он почиње једну живу, световну, стварну књижевност. Књижевност до њега била је у рукама само црквенога реда, намењена обредним циљевима и задахнута искључиво теолошким духом. Доситеј прекида са том средњовековном традицијом и оснива модерну и световну књижевност“. Овако карактерише г. Скерлић две трећине својих „писаца“ а по тој карактеристици њихова су дела продужење „старе средњовековне“ књижевности. Те и по овим речима књижевност 18 века није се „стварала“ ни „развијала, са свима независно.“ *Дакле једно од ова два супротна тврђења не може бити истинито и ако су оба г. Скерлића.*

Таква је прва „глава“ ове књиге, и као што се види, и ако је мала, и у њој се мора доста исправљати. Остале „главе“ „Средине и утицаја“ остављамо на оцену људима друге струке знања, а жалимо што овде нисмо имали кад приказати и главу XI, „Књижевни језик и азбука.“ Ваља да ће то учинити какав наш, стручнији од нас, филолог и лингвиста, а узгред напомињемо, да и у њој има доста за исправку. Овим смо завршили наше напомене и о детаљима до „Писаца.“

* * *

И у партији „Писци,“ г. Скерлић је скоро у свему компилатор, бар у главним местима нема новoga које би имало научног значаја: књижевна физиономија писаца и суд о њиховим делима узет је из ранијих књига и расправа, разуме се са додатком новог стила и композиције. Ко се овим интересује нарочито, може, на пр. упоредити г. Скерлића ставове о „Славно-сербском магазину,“ са речима о тој књизи у „Просв. Гл.“ од 1904 г. Не само да се понављају опште мисли о тој књизи, већ има и истих појединости. У „Просв. Гл.“ речено је да се „Магазин“ због предговора може сматрати као „литерарни догађај“; а за тај предговор каже г. Скерлић: „у српској књижевности чини датум,“ т.ј., другим речима „литерарни догађај.“ Још се о томе каже у „Просв. Гл.“: „у предговору те књиге као у неком ембрију *наговештен је сав план великог рада Доситејева,*“ а тај предговор г. Скерлић назива и „манифест“, јер је, вели, у њему *све оно што је Доситеј Обрадовић доцније развијао и проповедао.*“ Ово наводимо колико да се види како стоји г. Скерлића излагање према расправама које и не помиње, а дуго би трајао посао упоређења са делима на која се и он сам позивао.

Где се г. Скерлић удаљава од претходних расправа и књига о ауторима 18 века, ту не може да издржи тачнији суд. На пр. за богословску радњу Орфелинову каже, да су „обични преводи — и немају

никакве књижевне вредности“ (268), а за Рајићев богословски рад у закључку каже: „научног и књижевног интереса ти списи немају“ (309). И по овом излази, да Рајић није био много већи богослов од Орфелина.

Познато је да Рајића одавно зову „оцем српске историје,“ то мишљење понавља г. Скерлић, мало друкчијим речима: „Рајић је за живота био слављен као теолог и црквени беседник, у историји књижевности остао *нарочито као историчар.*“ Али ово је већ толико пута поновљено пре ове књиге г. Скерлића, а новина би била показати, колики је Рајић био „писац“ у својој историји. Али је то мишљење о Рајићевој историји г. Скерлић у закључку променио и рекао: Рајић је „радио на неколико поља, али свуда без оригиналности, без дубине и без књижевног талента, не оставивши за собом ни једно дело од трајне вредности.“ Кад је дао Рајићу оваку општу и апсолутну оцену, пропустио је рећи какав је био релативан успех појединих његових дела. Ваља да није Рајићев „Вој змаја с орлови“ једнак његовој историји и богословској радњи? Кад Рајић нема „оригиналности, талента, дубине,“ и кад није оставио „ни једно дело од трајне вредности,“ зашто је речено на стр. 262: „Доситеј, Рајић и Орфелин три су најважнија писца српска тога века?“ Кад нема ни једног дела „од трајне вредности“ како се могло рећи да има исту списатељску вредност као и Доситеј?! Такве противуречности често су увећавале обим ове књиге!

(Свршиће се)

Гаврило Јовановић.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А



БЕЛЕШКЕ

БЕЛЕШКЕ ИЗ НАУКЕ И ПРОСВЕТНИ ЗАПИСИ

Казне за пијанство у старо време. — У старо време нису нимало били расположени да кроз прсте гледају на пијанство, и, судећи по неким фактима, казнили су овај порок врло строго. За време Солона у Атини чиновник неки, који се јавио на своју дужност у напитом стању, био је осуђен на смрт. Шпартанци су истребили из корена пијанство, уништивши у својој земљи винову лозу, а алкохол и пиво нису били тада познати те тако није било других средстава за опијање. У републиканском Риму употреба вина била је строго забрањена грађанима до 30 године. Пијанство у добу преко 30 година није се сматрало за преступ, али зато преступи, учињени у пијаном стању, казнили су се много строже него преступи учињени у стању трезвености: ту је пијанство повећавало казну за други преступ. По закону, који је издао познати Питак Митиленски (један од седам мудраца старе Грчке), преступи учињени у пијаном стању кажњавали су се двојном строже. Мухамед, као што је познато, забранио је сасвим пићење вина. Папе су се такође бориле против пијанства. Карло Велики најстроже је гонио пијанство међу својим дворанима.

У доцнијим вековима многи краљеви били су одлучни противници пијанства. Тако, француски краљ Франц I био је немилостив према поклоницима Бахусовим. Он је издао закон, по коме се човек, који се први пут опије, осуђује на затвор уз хлеб и воду; ако се други пут опије — туку га батинама; а трећи пут камџијали су га. Ако се ко и после ове прве три казне продужи опијати, томе су у почетку секли палац на нози, затим су га жигосали усијаним гвожђем и, најпосле, на свагда га прогонили из отаџбине. У другим земљама пијанице су затварали у тамнице и хранили јелима издашно зачињеним ракијом, дотле, докле одвратност несрећног заточеника спрам таквог јела није долазила до неиздржљивости: када он, и ако гладан, није могао окусити од тог одвратног јела, те су га тек онда, полумртвог од глади, пуштали из затвора.

Местимике су пијанице, нађене на улици, пре свега терали у затвор. Сутрадан их изгонили на улицу, давали им метле у руке и терали их да чисте улице, без обзира на њихову службу и друштвени положај.

Ц.

*

Неки статистички подаци о вишој настави у Пруској. — Број јавних средњих школа за мушку децу у Пруској од 1 маја 1908 до 1 маја

1909 порастао је за 13. Међу новим заводима су 2 гимназије, 3 реформне реалне гимназије, 2 реалне прогимназије, 1 реалка са реформном прогимназијом и 5 реалака. Дакле од ових 13 завода су 9, у којима бар у најнижа три разреда нема латинског језика. Као и у опште последњих година, међу ново отвореним школама првенство имају реалке. Од 147 ново отворених завода за последњих 9 година било је 69 (дакле преко 47%) виших реалака и реалака, 26 гимназија и прогимназија и 52 реалне гимназије и реалне прогимназије. Пу ипак још и сада гимназије имају апсолутну већину међу средњим школама, то јест 364 (51%) од 711. Реалних гимназија и реалних прогимназија има 148 (21%), виших реалака и реалака 199 (28%). Потпуних завода је 1 маја 1909 било 468, од којих су 324 гимназије (69%), 85 реалне гимназије (18%) и 53 више реалке (13%). У поступном отварању је осем тога било 5 гимназија, 25 реалних гимназија и 9 виших реалака. Код такве надмоћности гимназија није чудо, што и од универзитетских студената велика већина има сведочанство о испиту зрелости из гимназије. Од 20584 пруских студената уписаних летњег семестра 1909 у пруским универзитетима било је 15987 некадашњих гимназијалаца (78%), 2856 (14%) из реалних гимназија, 1741 (8%) из виших реалака; од 3157 новачк („Füchse“) је 2307 (73%) гимназијалаца, 510 (16%) из реалних гимназија и 340 (11%) из виших реалака. Ови последњи највише су новофилолози (91 од 342) и математичари (132 од 493); али је опет од 562 новака за класичну филологију било 43 из реалних гимназија и 18 из виших реалака.

У 711 средњих школа било је 8784 сталних (по буџету) наставничких места, од којих је 1 маја 1909 било 337 непопуњених. 30 директора, као и 245 професора и виших учитеља отпало је због смрти, пензије или из других узрока од 1 маја 1908 искључно до 1 маја 1909 закључно; у истом времену постављено је 54 нова директора и 4 виша учитеља за управнике завода, који су у развоју. Постављено је у средњим школама за мушку децу 603 (са наставничким испитом за веронауку и јеврејски, 86 за латински и грчки, 158 за француски и енглески, 126 за математику и физику, 62 за хемију и описне природне науке, 89 за немачки, историју и земљопис, 1 за пољску привреду), а у средњим школама за женску децу 167 (42, 4, 23, 40, 30, 28). Било је 257 кандидата спремих за службу (28, 43, 42, 63, 22, 59), 786 приправника („Probanden“, — 35, 158, 192, 160, 97, 144) и 865 кандидата за учитељске школе (56, 192, 198, 145, 98, 176). Најјачи је прираштај кандидата, који су положили испит за класичну филологију.

Виши учитељи немају још почетну плату као судије и како тиме још није постигнута потпуна једнакост, делегати су је тражили на првом месту. И други захтев делегата, да под једним директором може бити највише 500 ученика, створио би, кад би био примљен, много више виших учитеља него што до сада има могућности за унапређење. Од 711 средњих школа, колико их је било 1 маја 1909, у то је време њих 85 имало 501 до 600 ученика, 30 је имало 601 до 700, 5 (и то градске више реалке у Данцигу Фленсбургу, Бохуму и Диселдорфу као и реална гимназија у Дортмунду, која се сада претвара у реформну реалну гимназију) 701—800, 1 (виша реалка у Позену) има 884 ученика у 20 одељења, а на челу им стоји градска гимназија у Милхајму на Рајни, спојена са реалком, која броји у 28 одељења 962 ученика и осем тога има приправну школу од 4 одељења са 147 ученика. Према подацима из последње две године овај завод претвара се у реформну гимназију и реформну реалну гимназију, а пре две године говорило се, да ће се реалка одвојити као самостална виша реалка. Овај завод последњих го-

дина расте од прилике годишње са по 70 ученика, те ће у идућој години имати око 1000 ученика само у главном заводу. Риксфорд, који је пре две године још стајао на челу са 876 ученика, има сада три завода, једну реалну гимназију са 593, једну још недовршену вишу реалку, са 524 и једну реалку, која се постепено отвара, са 146 ученика. Уз реалну гимназију иде приравна школа, која је такође необично нарасла и има сада у 12 одељења 544 ученика.

(Pädagogisches Archiv, год. 52, св. 1)

*

Преглед студената немачких универзитета у лето 1909 по појединим струкама и по средњим школама, из којих су дошли.

Мали бројеви код пруских завода значе број студената, који су у првом семестру.

ИЗАБРАНЕ СТРУКЕ	Пруске школе				Непруске школе			
	Гимназ.	Реалне гимназ.	Реалке	Свега	Гимназ.	Реалне гимназ.	Реалке	Свега
Евангелска теологија . . .	1098 195	1	—	1099 195	1074	9	2	1085
Католичка теологија . . .	965 254	—	—	965 254	812	3	—	815
Право	4586 522	687 107	282 43	5555 672	4769	467	160	5396
Медицина	2691 341	442 79	153 26	3286 446	4022	782	159	4963
Философски факултет . .	6647 995	1726 324	1306 271	9679 1590	5954	1882	1128	8964
Философија	187 20	38 7	9 4	234 31	536	146	41	723
Класична филологија и Немачки	3244 501	218 43	104 18	3566 562	2239	99	43	2381
Новија филологија . . .	743 137	599 114	420 91	1762 342	904	639	286	1829
Историја	522 51	73 19	25 6	620 76	438	79	50	567
Математичка и Природне науке	1429 243	629 118	630 132	2688 493	1527	795	653	2975
Други предмети	522 43	169 23	118 20	809 86	310	124	55	489

*

Гладна деца у Немачкој. — Из статистичких података, који су прикупљени из 125 већих градова у Немачкој о исхрани ученика и ученица народних школа, види се да је последњег лета не мање него 36.000, а зими 22.000 деце долазило у школу не доручкујући апсолутно ништа. За 10⁰/₁₀₀ је већи проценат деце која су имала ма какав бедан доручак, без млека. Зими је

било 180.000, а дети 113.000 деце која нису имала топла јела за ручак, а 22.000 деце нису имала никакве вечере. Узрок је оволикој беди поглавито сиромаштво. Матере многе деце целога дана нису код куће, те не могу ни спремити ручка ни вечере својој деци. Око 250.000 жена у Немачкој у каквој било су служби ван куће. И ако у 200 градова постоје хумана друштва као што је наше Бачко Склониште, ипак то слабо помаже да се ублажи беда толике гладне деце у Немачкој.

Р.

*

Немачки учитељи — јубилари у 1910 год. — Ове ће године Берлинско Учитељско Удружење приредити заједничку светковину јубиларну својих чланова који навршују у 1910 г. 50 или 40 или 25 година учитељске службе. Из списка који је објављен у органу Немачког Учитељског Удружења види се да у међу јубиларима *четворица* прослављају 50 г. службе, *седамнаест* 40 година службе а *тридесет и девет* 25 година службе.

Р.

Н О В Е К Њ И Г Е

Добри савети проповедницима јеванђеља. Написао Ч. Спурџон. С руског превео свештеник Мих. Поповић, парох београдски. У Београду. 1909. Цена 3 динара (круна).

Поступак у рачуну за трећи разред основних школа. Написао Та-насије Костић, учитељ у Новом Саду. Од Школ. Савета препоручена ова књига учитељима као ручна. Наклада учитељског д. д. „Натошевић“. Нови Сад. 1909. Цена 60 новчића или к. 1 20.

Мала Научна Библиотека. Свеска 1. *Дарвин.* Написао Ф. Ле Дантек. Превео Д. Јанковић. Јагодина. Цена 0 30 дин.

Свеска 3. *Тајне живота.* Превео и средно Петар М. Илић. Јагодина. Цена 0.30 дин.

Свеска 4. *Казна и њен циљ.* Написао др. Душан М. Суботић. Јагодина. Цена 0-30 дин.

Годишњица Николе Чушића. Књига XXIV. Издање Чушићеве Задужбине. У Београду. Год. 1910. Цена 2 дин.

Школовање и народно просвећивање. Говор Рад. Васовића, проф. III београд. гимназије, у истој гимназији о Св. Сави 1910. Београд. Цена 0 40 дин.

Учитељско питање и Хрватској. Написао Josip Binički, rav. učitelj, i t. d. U Zagrebu. 1910. Ciena 1-50 k.

Нацрти гранā психолошке науке, од Паје Р. Радосављевића. I Нацрт оће психологије за учитеље. Нови Сад. Наклада, својина и главна распродаја књижаре учитељског д. друштва „Натошевић“. 1910. Цена 4 круне.

ЈАВНА ЗАХВАЛНОСТ

Господин Министар просвете и црквених послова изјављује своју захвалност Младену Страјиновићу, одборнику, Јанку Флорићу и Јовану Флорићу, тежацима из Горњана, окр. крајинског, што су својом храброшћу и пожртвовањем угушили пожар, који је претио да уништи школску зграду у Горњанима, на дан овогодишње школске славе, о Св. Сави.

ЈАВНЕ ЗАХВАЛНОСТИ

Живко Живковић, хотелијер из Београда, послао је двадесет књига „Календар народних новина“, да се о Св. Сави ове године раздаду сиромашним ученицима школе годишњичке, у окр. ужичком, што је и учињено.

Васа Срђевић, земљоделац из Роћевца, окр. моравског, за спомен и покој душе свога брата Милића Срђевића, наредника наше војске, а који је као комита погинуо 1905 год., — поклонио је школи роћевачкој једно звоно школско, у вредности 200 дин.

Г. Александар Луковић, свештеник из Пајсијевића, окр. крагујевачког, поклонио је 50 динара фонду сиромашних ученика пајсијевачке школе за покој душе свога оца Стевана.

Личовачка Земљорадничка Задруга, у срезу јасеничком окр. крагујевачког, поклонила је фонду школе личовачке (50) педесет динара на име добровољног прилога у 1909 години.

Године 1908 поклонили су своје земљиште г. *Јоса Радовановић* и жена му *Милица*, из Триброда, окр. пожаревачког, да се подигне нова школска зграда, а ако је потребно још ће подустити земљиште у дужини. Поклоњено земљиште вреди *две хиљаде* динара.

Г. Аврам Р. Симић, економ из Сикирице, окр. моравског, положио је фонду сиромашних ученика сикиричке школе (50) динара, на Св. Саву, за спомен свог умрлог оца Радисава Симића, трговца, те је тако постао оснивалац и највећи добротвор ове установе.

Г. Мијанло Живковић, трг., и г. *Милежко Вулићевић*, опанчар из Тополе, уписали су се о Св. Сави за чланове добротворе са улогом од 50 дин. „Фонда за потпомагање сиромашних ученика и ученица осн. школа у Тополи“. Повац су одмах положили.

14 фебруара о. г. освешћена је нова школа у селу Меховинама, у окр. подрин. Тога дана одбор је примио велики број честитака, и захвадан је веома свима који честиташе. Осим тога, одбор са наставницима нарочиту захвалност дугује г. *Љуби Вуловићу*, секретару окр. нач. у Пожаревцу, као покретачу у подизању ове школе.

А са особитом захвалношћу одбор поздравља *Василија Ј. Иванковића*, пеш. капетана у Ваљеву, који је као бив. ђак ове школе дао виднога знака својих осећаја

љубави претплативши школу на листове: Здравље, Србадију и Народне новине; пошлавши икону Св. Саве и уписавши себе за утемељача фонда сиромашних ђака.

Г. Марјан Пауновић, каледија из В. Градишта, сећајући се места у коме се родно, поклонио је осн. школи дољашничкој, у окр. пожаревачком, једно звоно у вредности 400 дин. — себи и својој суирузи за здравље, а својој рано преминулој деци за покој душе.

Ново-отвореној школи гор. круначкој (среза алексиначког, окр. нишког) поклонили су г. Сретен Стојиљковић, књијар из Алексинца, десет комада разних књига за поклон ученицима о испиту и један школски закон свега у вредности 440 дин., и г. Милаш Ђ. Нешић, трговац из Алексинца, једну карту краљевине Србије.

Петар Д. Поповић, свештеник из Јовца, у окр. моравском, поклонио је школи јовачкој (З) три примерка „Народне новине“ за цеду 1909 год., да се о годишњем испиту даду као поклон одличним а сиромашним ученицима.

Г. Јова С. Јовановић, трг. и пређ. посланик из Жабара, у срезу моравском окр. пожаревачком, изволео у десет школа у моравском срезу претплатити *тридесет* најбољих ученика на лист „Народне новине“ за 1910 год., да се деци подаре као ђачка лектира.

Књиге су послане школама: у Четережу, Врзоходу, Бошњаку, Кочетину, Сибници, Врбници, Миријеву, Орљево, Вл. Доли и Жабару.

Добротом и заузимањем *г. Светислава Ђорђевића*, трговца из Лазнице, у окр. пожаревачком, основан је фонд сиромашних ђака школа лазничких 1905 године.

Прошле године изволео је себе уписати за члана добротвора, положивши фонду (175) сто седамдесет и пет динара са досадањом сумом.

Г. Светислав је још подарио у позлаћеним корицама књигу за упис приложника овога фонда, у вредности од (70) седамдесет динара.

Исто тако уписао се за члана добротвора и *г. Радивоје Стевановић*, свештеник из Лазнице, и положио фонду половину улога у (25) двадесет и пет динара.

Приликом свога доласка у Хомоље изволео се уписати за члана утемељача *г. Љуб. Стојановић*, пређ. министар председник, положивши улог фонду у (20) двадесет динара.

Управе школске и овим путем изјављују именованима своју топли захвалност.

„Просветни гласник“ излази у месечним свескама од 6 и више табака, на великој осмини. — Стаје годишње: за Србију 12 дин., за друге земље 15 дин. у злату (франака). — Претплата се шаље Управи Државне Штампарије краљевине Србије у Београду. — Рукописи се шаљу уредништву (Министарство Просвете и Црквених Послова у Београду). Они се, на захтев писаца, враћају.

Одговорни уредник
ЗАР. Р. ПОПОВИЋ

ШТАМПА
ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА